

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA

URŠKA TURINEK

SLOVENSKA NARODNOZABAVNA BESEDILA MED
UMETNOSTJO IN NEUMETNOSTJO
(JEZIKOVNA ANALIZA)

DIPLOMSKO DELO

PODKRAJ, JUNIJ 2014

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Urška Turinek

Slovenska narodnozabavna besedila med umetnostjo in
neumetnostjo
(jezikovna analiza)

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Hotimir Tivadar

Podkraj, junij 2014

Potem se zazdi mi, kakor da mnoge je sram
teh pesmi domačih, ki jaz jih res rad imam.
A rad bi povedal vsaj enkrat vsem skupaj na glas:
v teh pesmih prelepih, v njih se skriva del nas!

(Boris Kopitar: *Bo moj vnuk še pel slovenske pesmi*)

Zahvala

Ob zaključku študija se zahvaljujem svoji družini, ki me je tako finančno kot tudi moralno podpirala in mi stala ob strani skozi vsa leta šolanja.

Hvala mentorju doc. dr. Hotimirju Tivadarju za usmerjanje in napotke pri pisanju diplomskega dela.

Hvala možu Klemnu za vztrajno spodbudo pri pisanju diplomskega dela.

Hvala prijateljici Maruši Rezar za lektoriranje diplomskega dela.

Hvala pa tudi vsem prijateljem, s katerimi smo delili študentska leta, da so pomagali ustvariti nepozabne spomine.

UNIVERZA V LJUBLJANI

Filozofska fakulteta

Oddelek za slovenistiko

Izjava

Urška Turinek, rojena 25. 12. 1987, študentka Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, smer Slovenski jezik in književnost, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Slovenska narodnozabavna besedila med umetnostjo in neumetnostjo (jezikovna analiza)* pod mentorstvom doc. dr. Hotimirja Tivadarja avtorsko delo.

Datum: _____

Podpis: _____

Povzetek

Diplomsko delo obravnava jezikovno problematiko narodnozabavnih besedil v slovenskem prostoru. Ker je narodnozabavna glasba v slovenskem prostoru pogosto stigmatizirana, se to posledično dogaja tudi njenim izvajalcem, komponistom ter tudi besedilopiscem, zato smo v diplomskem delu želeli dokazati, da se lahko nekatera narodnozabavna besedila primerjajo s poezijo in opravljajo določeno funkcijo v slovenskem jezikovnem prostoru. V diplomskem delu smo poskusili najti tudi jezikovne razlike med polko in valčkom, posebej pa smo se posvetili stilno zaznamovanim besedam (še posebej s stališča naglasa) ter jih primerjali s *SSKJ* ter nekaterimi jezikovnimi korpusi.

Ključne besede

Narodnozabavna glasba, polka, valček, besedilo, stilno zaznamovano mesto naglasa, metrika, poezija.

Abstract

This thesis deals with the linguistic problem of folk texts in Slovenian territory. As the folk music in Slovenian territory is stigmatized, stigmatization consequently happens to its performer, composer, and also to its text writers. In the thesis we wanted to prove that there may be some folk text that can be compared with poetry and perform a specific function in the Slovenian language territory. In our thesis we also tried to find the linguistic differences between the polka and waltz, we are particularly focused on stylistically marked words (especially from the standpoint accent) and compared them with the Slovenian dictionary known as *SSKJ* and some language corpora.

Keywords

Folk music, polka, waltz, text, stylistically marked stress positions, metrics, poetry.

Kazalo

1. UVOD.....	4
2. HIPOTEZE.....	5
3. METODE DELA.....	5
I. TEORETIČNI DEL	7
1. NARODNOZABAVNA GLASBA.....	7
1.1 Razvoj narodnozabavne glasbe.....	7
1.2 Ljudska pesem in narodnozabavna glasba.....	9
1.3 Zvrsti narodnozabavne glasbe	10
1.4 Razlika med polko in valčkom.....	11
1.5 Stigmatizacija narodnozabavne glasbe.....	12
2. MED UMETNOSTJO IN NEUMETNOSTJO.....	17
2.1 Umetnost.....	17
2.1.1 Pesništvo.....	18
2.1.2 Metrika	19
2.1.3 Stilnost besednega oziroma stavčnega reda	24
2.1.4 Trivialna literatura.....	24
2.2 O slovenskem naglasu	25
2.2.1 Breznaglasnice in večnaglasnice.....	26
2.2.2 Naglasno mesto	27
2.2.2.1 Naglasni tipi	27
2.2.3 Stilna zaznamovanost naglasnega mesta.....	28
II. RAZISKOVALNI DEL	30
1. UVRSTITEV NARODNOZABAVNIH PESMI NA GLASBENIH LESTVICAH..	30
1.1 Izbor narodnozabavnih skladb na glasbenih lestvicah: Lestvice po letih.....	31
1.2 Povzetek o največkrat predvajanih narodnozabavnih skladbah na slovenskih radijskih postajah in izbor pesmi za analizo.....	46
1.3 Glasbena lestvica največkrat predvajanih skladb radia Veseljak	47
2. ANALIZA IZBRANIH SLOVENSКИH NARODNOZABAVNIH BESEDIL	49
2.1 Valčki.....	50
2.1.1 Čebelar	50
2.1.1.1 Opis izvajalca in pisca besedila.....	51
2.1.1.2 Vsebina pesmi	51
2.1.1.3 Glasoslovna analiza.....	51
2.1.1.4 Metrika	53
2.1.1.5 Analiza besednega reda.....	54
2.1.2 Mama.....	55
2.1.2.1 Opis izvajalca in pisca besedila.....	56
2.1.2.2 Vsebina pesmi	56
2.1.2.3 Glasoslovna analiza.....	56
2.1.2.4 Metrika	56
2.1.2.5 Analiza besednega reda.....	57
2.1.3 Belo obleko si že nosila.....	58
2.1.3.1 Opis izvajalca in pisca besedila.....	59

2.1.3.2	Vsebina pesmi	59
2.1.3.3	Glasoslovna analiza.....	59
2.1.3.4	Metrika	60
2.1.3.5	Analiza besednega reda.....	61
2.1.4	Prstan zvestobe	62
2.1.4.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	63
2.1.4.2	Vsebina pesmi	63
2.1.4.3	Glasoslovna analiza.....	63
2.1.4.4	Metrika	64
2.1.4.5	Analiza besednega reda.....	65
2.1.5	Da spočijem se na tvoji rami	66
2.1.5.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	67
2.1.5.2	Vsebina pesmi	67
2.1.5.3	Glasoslovna analiza.....	67
2.1.5.4	Metrika	67
2.1.5.5	Analiza besednega reda.....	68
2.2	<i>Polke</i>	69
2.2.1	Življenje so ene štenge	69
2.2.1.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	70
2.2.1.2	Vsebina pesmi	70
2.2.1.3	Glasoslovna analiza.....	71
2.2.1.4	Metrika	71
2.2.1.5	Analiza besednega reda.....	72
2.2.1.6	Analiza besedja	72
2.2.2	Iskal sem in našel	74
2.2.2.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	75
2.2.2.2	Vsebina pesmi:	75
2.2.2.3	Glasoslovna analiza.....	75
2.2.2.4	Metrika	75
2.2.2.5	Analiza besednega reda.....	76
2.2.3	Ena po domače	77
2.2.3.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	78
2.2.3.2	Vsebina pesmi	78
2.2.3.3	Glasoslovna analiza.....	78
2.2.3.4	Metrika	80
2.2.3.5	Analiza besednega reda.....	81
2.2.3.6	Analiza besedja	81
2.2.4	Ljuba.....	82
2.2.4.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	83
2.2.4.2	Vsebina pesmi	83
2.2.4.3	Glasoslovna analiza.....	83
2.2.4.4	Metrika	83
2.2.4.5	Analiza besednega reda.....	84
2.2.5	Ta zadn direndaj	85
2.2.5.1	Opis izvajalca in pisca besedila.....	86
2.2.5.2	Vsebina pesmi	86
2.2.5.3	Glasoslovna analiza.....	86
2.2.5.4	Metrika	88
2.2.5.5	Analiza besednega reda.....	88
2.2.5.6	Analiza besedja	89

3.	UGOTOVITVE	90
3.1	<i>Ugotovitve analize valčkov.....</i>	90
3.1.1	Povzetek ugotovitev	94
3.2	<i>Ugotovitve analize polk.....</i>	95
3.2.1	Povzetek ugotovitev	100
3.3	<i>Primerjava ugotovitev analize besedil polk in valčkov.....</i>	101
3.4	<i>Potrditev hipoteze 1.....</i>	102
4.	NARODNOZABAVNA BESEDILA IN PREŠEREN	104
4.1	<i>Povodni mož.....</i>	104
4.1.1	Analiza besedila	107
4.1.1.1	O pesniku.....	107
4.1.1.2	Vsebina pesmi	107
4.1.1.3	Glasoslovna analiza.....	107
4.1.1.4	Metrika	111
4.1.1.5	Analiza besednega reda.....	112
4.1.1.6	Besedje	112
4.2	<i>Primerjava Prešernove balade Povodni mož z narodnozabavnimi besedili.....</i>	113
4.3	<i>Med umetnostjo in neumetnostjo – po analizi besedil.....</i>	120
4.4	<i>Potrditev hipoteze 2.....</i>	121
4.	ZAKLJUČEK.....	122
5.	LITERATURA.....	124
6.	VIRI	127

1. Uvod

Umetnost je sestavni del našega življenja. Že kot otroci (pa tudi že pred rojstvom)¹ začnejo ljudje spoznavati različne vrste umetnosti, najhitreje zvočno in besedno. Ko začne otrok spoznavati svet okoli sebe in ko ga učijo prvih besed, starši uporabljajo otroške pesmi, s katerimi otroka zabavajo, hkrati pa mu širijo horizont; otroci so navdušeni nad njimi in se jih kmalu tudi naučijo ter s tem večajo svoj besedni zaklad in razvijajo posluh ter muzikalnost, če se pesem seveda pôje. Toda kljub temu da sta v teh pesmih združeni dve vrsti umetnosti, otroška pesmica ni vedno razglašena za umetnino.²

Enako velja pri pesmih, namenjenih odraslim. Če instrumentalni glasbi dodamo besedilo, združimo dve umetnosti – besedno ter zvočno – v eno: glasbeno umetnost. Pa kljub temu ni vsaka skladba imenovana za umetnino. Kaj torej naredi skladbo za nekaj izjemnega, za nekaj več ... za nekaj, kar lahko dejansko imenujemo umetnina?

Najbolj opazna komponenta pesmi³ je melodija – prva nam ostane v spominu in je nemalokrat tudi odločilni faktor, ali nam je skladba všeč ali ne. Niz horizontalnih tonov se nam prej zasidra v spomin kot pa besede, ki so napisane za te tone, in mnogokrat šele po dolgem času spoznamo, kaj pesem v resnici pripoveduje – če se besedilu seveda sploh kdaj posvetimo. V večini primerov gre skladba mimo nas, ne da bi se nas celostno dotaknila; to velja predvsem za “muhe enodnevnice” – pesmi, ki so kratek čas najbolj poslušane skladbe, nato pa jih ljudje pozabijo in njihovo mesto zavzamejo druge.

Vendar pa nekatere skladbe ostanejo večne, to so t. i. zimzelene pesmi, ki se obdržijo skozi desetletja in še dlje. Vsak žanr jih ima in tako je tudi z narodnozabavno glasbo; kdo ne pozna

¹ Barica Marentič Požarnik v delu *Psihologija učenja in pouka* razloži, kako se otrok že pred rojstvom sreča z umetnostjo: »Ugotovili so tudi že preproste oblike predrojstvenega učenja; tako je na primer dojenček bolj pozorno poslušal tiste glasbene motive, ki jih je mati med nosečnostjo zelo pogosto slišala« (Marentič Požarnik 2003: 26).

² Otroške pesmi v okviru mladinske književnosti pri nas (po literarnoteoretskih in literarnozgodovinskih načelih) preučuje in presoja Igor Saksida, vendar se pri tem nanaša le na besedno umetnost. Kot primere avtorjev otroške poezije navaja v delu *Bralni izzivi mladinske književnosti* znane pesnike, npr. Toneta Pavčka, Otona Zupančiča, Nika Grafenauerja idr., ne obravnava pa enega produktivnejših piscev otroških pesmi (vključno z melodijami), Janeza Bitenca, ki je avtor številnih otroških pesmi, s katerimi se otroci srečajo že v predšolski dobi (npr. *Kuža pazi*, *Na okno, tok tok, je dežek potrkal*, *Metuljček cekinček*, *ti potepinček* idr.). Saksida omenja tudi tradicijo pisanja otroških pesmi, ki izhaja iz ljudskega pesništva, vendar zopet samo v okviru besedne umetnosti (ritmiziranosti, zvočnosti besed, perspektive, motivike idr.).

³ V smislu kot skladba, ki ima za besedilo literarno predlogo.

Avsenikove skladbe *Na Golici* ali Slakovih *Čebelic*? Toda zopet se poraja vprašanje – kaj je tisto, kar naredi skladbo večno? In ali lahko sklepamo, da je, ker je večna, skladba potemtakem tudi umetnina?

2. Hipoteze

V diplomskem delu želimo ugotoviti, kakšno jezikovno podobo imajo slovenska narodnozabavna besedila. Z jezikovno analizo, ki zajema naglasno, metrično ter vsebinsko analizo, želimo potrditi hipotezo (Hipoteza 1), da obstajajo jezikovne razlike med dvema zvrstema narodnozabavne glasbe, polko in valčkom. Poleg tega se bomo osredotočili predvsem na stilno zaznamovane besede s stališča slovenskega naglasa ter poskusili ugotoviti, v kakšnih primerih jih pisci besedil uporabljajo.

Prav tako pa bomo glede na jezikovno analizo besedil ter zaradi stigmatizacije narodnozabavne glasbe poskusili zagovarjati tezo (Hipoteza 2), da se narodnozabavna besedila lahko štejejo k umetnostnim besedilom ter da jih lahko enačimo s poezijo. V ta namen bomo na enak način kot prej narodnozabavna besedila analizirali tudi pesem slovenskega klasika, Franceta Prešerna, in glede na ugotovitve potrdili ali ovrgli hipotezo, da so narodnozabavna besedila tudi umetnostna.

3. Metode dela

Po določitvi naslova diplomskega dela smo morali izbrati deset skladb, na katerih smo lahko preverili hipoteze. Pisali smo na SAZAS,⁴ ali imajo lestvico najpopularnejših narodnozabavnih skladb. Njihov odgovor je bil negativen, zato smo se obrnili na Radio Veseljak, ki ima za svoj zaščitni znak slogan, da predvaja samo slovensko glasbo. Večina skladb, ki se vrti na omenjenem radiu, je narodnozabavnih, zato smo sklepali, da bodo morda tukaj imeli zelen seznam, vendar tudi tu tega ni bilo, so pa poslali seznam najbolj predvajanih skladb za časovno obdobje 700 dni.⁵ Na tem seznamu narodnozabavne in zabavne skladbe niso ločene, vendar pa imajo vse napisane izvajalce, kar nam je bilo v veliko pomoč. Ker pa

⁴ Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito avtorske pravice Slovenije

⁵ Seznam je bil natisnjen na dan 14. 10. 2011.

obstajajo na spletni strani SAZAS-a glasbene lestvice največkrat predvajanih skladb⁶ od leta 1997 dalje, smo se odločili, da poskusimo preveriti, ali se med temi skladbami pojavljajo tudi narodnozabavne. Pri ločevanju skladb smo imeli nemalo težav, saj na lestvicah ni dopisanih izvajalcev skladb, ampak samo naslov dela in avtorji glasbe, besedila in priredbe, pa še to samo do leta 2007, ko se na lestvicah začnejo pojavljati samo še zaporedne številke in naslov pesmi. Prav tako sta za vsako leto seznama dva – eden je za nacionalni radio (poimenovan kot kategorija/razred 100), eden pa za komercialne in nekomercialne radijske postaje (poimenovan kot kategorija/razred 110). Za vsako leto smo z vseh seznamov (obeh kategorij) poiskali narodnozabavne skladbe in jih zapisali v posebne tabele, nato pa sešteli, katere skladbe so skozi 14 let največkrat predvajane. Klasificirali smo jih v 2 razreda: polko in valček. Iz vsakega razreda smo morali izbrati 5 pesmi, ki smo jih kasneje analizirali. Izločili smo skladbe, ki so samo instrumentalne, torej brez besedila, ter skladbe, ki veljajo za “turbofolk glasbo”.⁷ Ker so se določene skladbe, ki so ustrezale našim kriterijem, pojavile v enakem obsegu (torej z enakim številom pojavitev), smo za razločitev in določitev, katero skladbo bomo analizirali, dodali še izbor pesmi s seznamu radia Veseljak. Tista pesem, ki se je izmed pesmi z enakim številom pojavitev na SAZAS-ovem seznamu pojavila višje na seznamu radia Veseljak, je bila uvrščena med pesmi za analizo.

⁶ Internetni vir: <http://www.sazas.org/baza-avtorjev-in-del/lestvice-najveckrat-predvajanih-skladb.aspx>.

⁷ Skladbe, ki imajo zvoke dodane z električnimi oz. elektronskimi pripomočki.

I. Teoretični del

1. Narodnozabavna glasba

1.1 Razvoj narodnozabavne glasbe

V diplomskem delu se bomo z glasoslovno analizo posvetili slovenskim narodnozabavnim besedilom, zato želimo najprej raziskati dejstva o narodnozabavni glasbi, kar pomeni njeno zgodovino in umeščenost v glasbeni prostor, njen razvoj, kateri so njeni najznačilnejši predstavniki oziroma ustvarjalci ter kakšno vlogo ima v slovenski družbi.

Avtor imena je Janez Bitenc, avtor otroških pesmi ter nekdanji urednik za glasbo na Radiu Ljubljana, ki je leta 1953 termin narodnozabavna glasba in oznako NZ na radijskih trakovih tudi uvedel, »in sicer zato, da se je glasba razlikovala od tedanje narodne glasbe, oziroma označbe na radijskih trakovih N kot narodna« (Sivec 2002: 279). To je glasbena zvrst, pri kateri kot najznačilnejše opazimo etnično oziroma ljudsko obarvane pesmi, saj je izvor te zvrsti v godčevskem igranju in ljudskem petju. Slovensko glasbeno izročilo najbolj označujeta večglasje in glasbena improvizacija. V našem izročilu nikoli nismo poznali enoglasja ali solističnih glasbil – uveljavljena glasbena sestava sta bila pri nas večinoma trio ali vsaj duo, glede na geografsko razdeljenost pa tudi večji sestavi (npr. v Beli krajini in Prekmurju tamburaši in bande). Ko se je nato sredi 19. stoletja na Slovenskem pojavila harmonika, se je izoblikovala »t. i. tipičn[a] slovensk[a] zvočnost« (Cvetko 2007: 18), to je sestav klarineta, harmonike in baritona.

Razmah narodnozabavne glasbe se je zgodil v 19. stoletju z izumom diatonične harmonike. Med letoma 1821 in 1822 jo je v Berlinu kot prvi izdelal Christian Friedrich Ludwig Buschmann, na Slovenskem pa se je "frajtonarica"⁸ pojavila že kmalu po letu 1850 in tako spodbudila na eni strani proizvodnjo domačih diatoničnih harmonik, na drugi strani pa porast njenih uporabnikov, torej glasbenih sestavov – ansamblov.

Pomemben faktor pri popularizaciji narodnozabavne glasbe pa je bil tudi izum in razvoj snemalne tehnike in radia. Ko so namreč lahko konzervirali zvok in ga začeli prenašati in oddajati, so spodbudili razvoj glasbene industrije, s tem pa tudi narodnozabavne glasbe:

⁸ Tako so začeli imenovati diatonično harmoniko, katere »posebnost je v tem, da je zvok ob pritisku na isti gumb drugačen, kadar meh na instrumentu stisnemo, kot kadar ga raztegnemo« (Cvetko 2007: 32).

»Dejstvo je, da je slovenska narodnozabavna glasba pravzaprav otrok radia, ki je po drugi svetovni vojni na široko odprl vrata številnim in med ljudmi priljubljenim prirejevalcem ljudske glasbe in avtorskim priredbam t. i. narodnih pesmi. Ustvarila jo je predvsem odmevna in po Sloveniji zelo poslušana radijska oddaja Četrtekovi večeri domačih pesmi in napevov« (Cvetko 2007: 52).

Največji razcvet je narodnozabavna glasba doživela v šestdesetih letih 20. stoletja z bratoma Avsenik, ki veljata za največja ustvarjalca na tem področju, poleg njiju pa si je ta naziv prislužil tudi Lojze Slak, ki je igranje na harmoniko združeval predvsem z ljudskimi pesmimi. Predhodniki teh »klasikov« so bili npr. Vaški kvintet in Beneški fantje, Ansambel bratov Avsenik pa je nato s svojimi popolnoma avtorskimi skladbami prevzel množice tako doma kot tudi v tujini in tako postavil svoje delovanje za mejnik v razvoju slovenske narodnozabavne glasbe – »polka *Na Golici* naj bi postala največkrat izvajana instrumentalna skladba na svetu« (Cvetko 2007: 56), mnogo pesmi, ki so jih napisali, pa je že skoraj ponarodelih (kot npr. *Tam, kjer murke cveto, Slovenija, od kod lepote tvoje, Večer na Robleku, Na mostu* itd.). S tem so Avseniki postavili narodnozabavni glasbi tudi neke vrste "ikonografijo", kot ji v spremni besedi Sivčeve zbirke narodnozabavnih besedil pravi Janez Bogataj, saj ima »razpoznavno vizualno in zvočno podobo z oblačilnim videzom, slog nastopanja, razpoznavna okolja in navsezadnje porabnike« (Sivec 2012: 365). Za klasika slovenske narodnozabavne glasbe pa velja tudi že prej omenjeni Lojze Slak, ki je s svojim ansamblom in nato leta 1963 pridruženimi Fanti s Praprotna prav tako ustvaril nekatere zimzelene narodnozabavne skladbe. Slakova posebnost in razlika od Avsenikov je bila v tem, da se je zelo opiral na ljudsko izročilo in tudi prirejal ljudske pesmi, ki so že utonile v pozabo. Njegova najbolj znana skladba je nedvomno *V dolini tihi*, takoj za njo so *Čebelice* ... Ansambel je prejel številna priznanja in nagrade, sam Lojze Slak pa leta 2002 celo Častni znak svobode Republike Slovenije (Spletni vir: <http://www.lojzeslak.com/priznanja.html>).

S Slakom pa se razvoj narodnozabavne glasbe ne ustavi, temveč kvečjemu naraste. Popularizacija in komercializacija domače glasbe ter spodbujanje narodnozabavne glasbe nacionalne televizije je ustvarilo velik porast (mladih) ansamblov v Sloveniji, s tem pa žal (posledično) tudi padec njihove kvalitete. Številni festivali sicer spodbujajo stremljenje ansamblov h kvaliteti izdelkov, vendar pa danes v poplavi komercialnih in takšnih ali drugačnih medijev kvaliteta pada, prodaja in poslušalstvo pa se to, kar je v danem trenutku popularno in modno, nato pa izdelki utonejo v pozabo – razen kvalitetnih, seveda, ki pa bodo v prihodnosti pisali nove mejnike.

1.2 Ljudska pesem in narodnozabavna glasba

Narodnozabavna glasba na Slovenskem se je razvila iz slovenske ljudske pesmi, kar pa ne pomeni, da jo smemo obravnavati enako kot ljudsko pesem. Zmaga Kumer pravi, da so narodnozabavni ansambli skupaj »/.../ z narodnozabavnimi pesmimi vred posebna zvrst umetne, ne [pa] ljudske glasbe« (Kumer 2002: 13). Ljudsko pesem najbolj definira splošna last in uporaba ter prenos po ustnem izročilu – tudi če je avtor ljudske pesmi (bil) znan (čeprav za večino ljudskih pesmi ni), to njenih sedanjih uporabnikov ne zanima, saj so jo sprejeli v splošno uporabo in last. Prav to, da neka pesem zaživi v skupnosti in postane splošno znana, je ena izmed temeljnih značilnosti ljudske pesmi. »/.../ [V] kitice spleteni verzi še niso ljudska pesem, pa čeprav bi jih zložil nešolan pesnik, dokler nekdo ne doda melodije in postane pesem z njo splošna last, ne morda posameznih pevcev ali (danes) narodnozabavnih ansamblov« (Kumer 1996: 9). Tudi njena neločljiva povezanost med besedilom in melodijo je značilnost, ki definira ljudsko pesem. Zmaga Kumer navaja, da so starejši zapisovalci ljudskih pesmi storili veliko napako, ko so želeli zbrati ljudske pesmi, a so pri tem zapisali samo besedilo pesmi, melodije pa niso zapisali ali je kako drugače ohranili. »Melodija je [namreč] pevcem v oporo, ker se njen ritem sklada z verzim. Zato so pesemska besedila, ki so zapisana po nareku ali po spominu brez sočasnega petja, vsebinsko in oblikovno nezanesljiva« (Kumer 2002: 8). Ker sta besedilo in melodija tako tesno povezana, prihaja v ljudski pesmi tudi do medsebojnega vplivanja le-teh; to pomeni, da lahko na isto besedilo pojemo drugo melodijo in obratno.

V »muzični praumetnosti« (Šali 1943: 6) je celoto (tj. ljudsko pesem) sestavljalo pet sestavin (kostumska, situacijska, plesna, glasbena in besedna), v slovenskih ljudskih pesmih pa se ohranjajo zadnje tri (kljub spremembam ritma, situacije ali vsebine pesmi skozi desetletja). Ohranja se tudi najpomembnejša značilnost ljudske pesmi – to je kolektivna osebnost – saj zna ljudske pesmi še vedno peti vsa skupnost. Vendar pa se danes počasi izgublja tudi plesna sestavina (vse tri, pa tudi situacijsko in kostumsko, gojijo v folklornih društvih), sčasoma tudi glasbena in tako na koncu ostane samo še besedna sestavina ljudske pesmi.

Kar loči ljudsko pesem od umetne, je način ohranjanja pesmi med ljudmi – to je ustno izročilo in tradicija prenašanja pesmi iz roda v rod ter njene variacije. V zvezi s tem omenja Marija Stanonik načelo reprodukcije in produkcije (Stanonik 1999: 99), saj vsak uporabnik ljudsko pesem reproducira, hkrati pa jo tudi variira po svoje in s tem producira svojo verzijo pesmi. Razlika med ljudsko in umetno pesmijo pa se kaže tudi glede njenega namena: ljudska pesem

»/.../ ni nikoli sama sebi namen, ni umetnost zaradi umetnosti, ampak ima vedno neko vlogo« (Kumer 1996: 13).

Po mnenju Kumrove obstaja med ljudsko in umetno pesmijo tolikšna razlika, da ju ne moremo enakovredno vrednotiti in obravnavati, saj »[b]ranju namenjeni verzi sodijo v književnost in veljajo zanje literarnoteoretska načela, medtem ko je verzificirano besedilo, ki živi le skupaj z melodijo kot péta pesem, del ljudskega izročila in se ravna po lastnih zakonitostih. Zato je nesprejemljivo, da mnogi pri nas še vedno obravnavajo ljudske pesmi kot del književnosti in jih opredeljujejo z vidika literarnoteoretskih zvrsti« (Kumer 2002: 15). Tudi pri sami obravnavi in razčlembi ljudske pesmi ne moremo upoštevati enakih kriterijev kot za umetno pesem: »Pri presojanju oblikovne podobe pesemskega besedila se je treba ravnati po etnomuzikoloških in ne po literarno-teoretskih načelih. Zaradi povezave z melodijo obstajata v ljudski pesmi samo trohejski in daktilski ritem, ne pa stopice, kakor so jamb (U-), amfibrah (U-U) in anapest (UU-) v umetni poeziji« (Kumer 2002: 27).

K ljudskemu pesništvu prištevamo tudi ponarodelo pesem. To je umetna pesem, ki jo skupnost vzame za svojo, jo širi in variira. To »/.../ ne pomeni nekakšne vmesne stopnje niti vrednotenja, marveč samo, da vemo, kdo je avtor besedila in melodije. /.../ Kljub temu je "ponarodela" pesem prava ljudska pesem, ko nastale variante dokazujejo, da so jo pevci sprejeli in se širi kakor anonimne« (Kumer 2002: 25). Poznamo primere ponarodelih pesmi znanih pesnikov, npr. Jenka, Gregorčiča, A. M. Slomška, ponarodela pa je tudi Prešernova pesem *Nezakonska mati* (Kumer 2002: 10).

1.3 Zvrsti narodnozabavne glasbe

Narodnozabavna glasba, ki je v *SSKJ* zapisana z vezajem ter opisana kot zabavna glasba, ki posnema ljudsko glasbo, je glasbena zvrst, v kateri prevladujeta dva ritma, in sicer polka in valček, ki ju bomo v nadaljevanju tudi na kratko opisali. V zadnjem času pa se vedno več narodnozabavnih ansamblov preizkuša tudi v združevanju modernejših ritmov z najznačilnejšimi inštrumenti narodnozabavne glasbe (diatonične ali klavirske harmonike, kitare, kontrabasa, bas kitare oziroma klarineta, baritona in trobente). Vse več je tudi narodnozabavnih priredb zabavnih skladb, kar pomeni, da želijo (mladi) glasbeniki pokazati, da lahko gresta obe zvrsti z roko v roki. Kot primera lahko navedemo dve priredbi ansambla Šepet, in namreč popevki *Kako sva si različna* ter *Ljubi, ljubi, ljubi*, ki jo je v originalu izvajala Eva Sršen (Spletni vir: <http://svet24.si/clanek/52f9cdf766166/ljubi-ljubi-ljubi-v-->

domaci--priredbi). Eno izmed bolj znanih priredb pa je ustvaril Lojze Slak, saj je namreč priredil uspešnico skupine Big Foot Mama *Nekaj sladkega* in jo skupaj z omenjeno skupino tudi izvajal na različnih koncertih (Spletni vir: http://www.lojzeslak.com/obdobje_2004.html).

Polka je v *SSKJ*⁹ opisana kot »hiter ljudski ples v dvočetrtinskem taktu«. V našem prostoru je ta zvrst lahko opisana kot "ljudska", vendar pa se moramo zavedati, da je to svetovno priznana zvrst plesne glasbe, saj se je v 19. stoletju razvila s priznanim skladateljem Johannom Straussom starejšim ter njegovim sinom Johannom Straussom mlajšim, ki pa se je uveljavil predvsem z valčki. *Slovenski etimološki slovar*¹⁰ navaja, da smo besedo prevzeli preko nemškega iz češkega jezika v današnjem smislu polke, ki pa je prvotno pomenil "Poljakinja", kot so poimenovali to vrsto plesa, ki temelji na poljskem ljudskem plesu.

Valček se uveljavi konec 18. stoletja in je prav tako mednarodno priznana plesna zvrst, poimenovana »ples dveh korakov«, v *SSKJ* pa najdemo za valček opis, da je to »ples v tričetrtinskem taktu«. *Slovenski etimološki slovar* navaja, da smo besedo prevzeli iz nemščine (Walzer), tam pa naj bi nastala iz pomena valjati, vrteti. S tem je mišljeno premikanje pri plesu, saj se par vrti in ne poskakuje. Kot že omenjeno, je njegovo popularnost najbolj povzdignil Johann Strauss mlajši, imenovan tudi kralj valčkov.

Zanimiva razlika pri teh dveh opisih gesel polke in valčka pa je v pridevniku "ljudski". Polka je namreč kljub prav tako dolgi tradiciji obstajanja kot valček zaznamovana s tem pridevnikom¹¹. Prav tako kot valček so jo plesali v salonih, prav tako je to plesno glasbo izvajal orkester, prav tako kot višje cenjeni valček jo je skladal svetovno priznani skladatelj. Od kod torej ta razlika?

1.4 Razlika med polko in valčkom

Morda se lahko vrnemo na začetek literarnega ustvarjanja k Aristotelu in njegovi *Poetiki*. V njej Aristotel opisuje razliko med komedijo in tragedijo: komedija naj bi bila razposajena, šaljiva igra »o povprečnih ljudeh z napakami, ki se jim lahko smejemo, ker niso tako velike, da bi zares škodoval«¹², medtem ko je »tragedija /.../ umetnina, ki posnema resnobno in zaokroženo dejanje primerne obsega v olepšani besedi /.../ v obliki dramske dejavnosti /.../ in ki z zbujanjem sočutja /.../ in strahu /.../ doseže očiščenje (*kátharsis*) takšnih občutij«¹³ (Kos

⁹ *SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika* (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>).

¹⁰ Marko SNOJ: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1997.

¹¹ Vir: *SSKJ*.

2001b: 46). Če naredimo kratek povzetek njegovega razmišljanja, ugotovimo, da je komedija napisana za preproste ljudi, s preprosto, zabavno, včasih tudi vulgarno oziroma prostaško vsebino – je torej manjvredna, ljudska, tragedija pa obravnava vzvišene teme, bistvo le-teh pa ni vsem razumljivo, marveč samo razumnejšim, bolj izobraženim ljudem – je torej vredna več. In če sedaj primerjamo polko in valček – ali lahko potegnemo neke vzporednice?

Polka je plesna glasba v dvočetrtinskem taktu s poskočnejšim, hitrejšim tempom, vendar pa je po zgodovinskih virih bil tudi valček hiter ples, sicer v tričetrtinskem taktu, pa kljub temu nič kaj nedolžen – plesalec je moral namreč plesalko trdno držati čez pas oz. jo objemati, kar je bilo za takratno 19. stoletje nekaj povsem neprimernega. S tega stališča sta ta dva plesa torej enakovredna.

Večja pa je razlika v vsebini besedila – kot komedija obravnava človeške napake, jih smeši, prikazuje šaljive prizore, lahkotno tematiko, tako tudi polka izbira podobne teme: hudomušna ljubezen, zabavne pripovedi z vasi, namigovanja ipd. so konstanta v tej zvrsti glasbe, medtem ko npr. besedila valčkov (ponavadi) opisujejo romantično ali neuspešno, zavrnjeno, bolešno ljubezen, lepote narave, slavijo življenje – se torej dotikajo drugačnih tem oz. imajo v besedilu nek višji smisel. Tudi izbira jezikovnih sredstev je različna – ker je polka bolj hudomušna, vesela, šaljiva, najdemo v njenih besedilih precej več redukcij, narečnih besed, preprostih stavkov, medtem ko besedila valčkov stremijo k poetizaciji, jih torej lahko prej preberemo kot pesem, kot poezijo, povedi so zapletenejše, besedni red je zamenjan ipd.

1.5 Stigmatizacija narodnozabavne glasbe

Dejstvo je, da se narodnozabavne glasbe drži negativen prizvok – pa ne zaradi tega, ker bi bila kot sama glasba z glasbenega stališča manjvredna, pač pa zaradi odklonilnega odnosa večinske populacije ljudi. Kot že zgoraj omenjeno, izhaja narodnozabavna glasba iz ljudske tradicije, in ker na splošno veljamo Slovenci za kmečki narod oziroma narod hlapcev, kar lahko skozi (literarno) zgodovino večkrat zasledimo, je razširjeno mišljenje ljudi, da je torej taka zvrst glasbe manjvredna – kmečka ali hlapčevska. Andrej E. Skubic, ki v svojem delu *Obrazi jezika* med drugim raziskuje obrobne sociolekte podeželja in njihovo zaznavnost ter sprejetost med ostalimi govorci, v delu na podlagi izvedene ankete navaja, da naj bi govorci drugih sociolektov imeli uporabnike obrobnih (podeželskih) sociolektov sicer za iskrene in odkrite, vendar pa so jih hkrati označili tudi kot omejene in neumne, kar sta vsekakor negativni, torej manjvredni oznaki (Skubic 2005: 209). K temu lahko dodamo tudi

stereotipnost, katere so deležni pripadniki podeželskega, še posebej kmečkega sloja, in ta je prej negativna kot pozitivna. Iz vsega tega lahko povzamemo, da je glasba, ki jo posluša večinoma nižji sloj (tj. kmečko prebivalstvo), manjvredna zato, ker so njeni poslušalci označeni za manjvredne.

Pri ugotavljanju strukture piscev in poslušalcev narodnozabavne glasbe nam je lahko v pomoč literarna sociologija, ki preučuje strukturo literarnega dela ter za njo delujočo skupinsko zavest. Dimitrij Rupel v delu *Literarna sociologija* razmišlja o kulturi družbe: »Neka "kultura" je vedno kultura določene skupine in zato ni slučajno, če se v očeh neke druge skupine (razreda) kaže kot "nekultura"/.../« (Rupel 1982: 29). Nadalje razloži pomen kulture, ki je pojmovana kot »sklop simbolnih sistemov, ocen, vizij, vrednostnih razmerij do zgodovine, družbe, materialnih odnosov itn.« (Rupel 1982: 30). Če apliciramo Ruplovo oceno, da ima določena skupina svojo kulturo, na skupino ljudi, ki sprejema narodnozabavno glasbo kot del svoje kulture, potem te skupine ne moremo označiti kot nekulturno oz. manjvredno in tudi oznaka ljudi, ki jo zaničujejo, ni legitimna.

Vendar pa se kljub tej ugotovitvi srečamo z negativnimi oznakami in nesprejemanjem ter zasmehovanjem narodnozabavne glasbe ter njenih poslušalcev. Kdo še ni slišal za "**govejo muz'ko**"? Izraz izhaja, po mnenju Ivana Sivca, iz pojmovanja tipičnega slovenskega nedeljskega kosila, pri katerem pa vemo, da naj ne bi manjkala goveja juha (Spletni vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Narodnozabavna_glasba). In ravno ob nedeljskem kosilu povprečne slovenske družine se je narodnozabavna glasba najlažje usidrala v zavest zavednega Slovenca, saj se je ravno v času obeda po radiu vrtela oddaja Čestitke in pozdravi, s katero se je narodnozabavna glasba (med drugimi) popularizirala. Po spletnem viru (<http://razvezanijezik.org/?page=goveja+muzika>) naj bi ta izraz prvi uporabil Janko Ropret, vendar naj ta na začetku ne bi imel posmehljive ali zaničljive konotacije, kot jo ima danes.

Mateja Hribar je v svoji diplomski nalogi¹² prav tako raziskovala besedila narodnozabavnih skladb, poleg tega pa se je tematike lotila tudi s sociološkega vidika – sestavila je anketni vprašalnik, po katerem je nato 100 anketirancev odgovarjalo na vprašanja, ki so se dotikala mnenj o narodnozabavni glasbi. Z analizo anketnih odgovorov je dobila zanimiv vpogled v razmišljanje anketirancev.¹³ Med drugim jo je zanimalo, kdo posluša narodnozabavno glasbo oziroma komu je le-ta namenjena. Postavila je vprašanje o kakovosti narodnozabavne glasbe:

¹² Mateja Hribar: *Besedila v narodnozabavni glasbi*. Diplomsko delo. Kal pri Dolah: Filozofska fakulteta UL, 2004.

¹³ Anketa je bila izvedena na vzorcu 100 ljudi, od tega je bilo 41 moških in 59 žensk, večinoma s podeželja ter povprečno s končano srednješolsko izobrazbo. Anketa je bila izvedena leta 2004.

kar 75 % vprašanih meni, da se lahko narodnozabavna glasba meri z ostalo zabavno glasbo, kar nakazuje dejstvo, da proti tej vrsti glasbe torej nimajo predsodkov. Zanimalo jo je tudi, ali je pri narodnozabavni glasbi pomembnejša melodija ali besedilo; večina (68 %) je odgovorila, da je najpomembnejša celota. Eno za nas zanimivejših vprašanj pa se je glasilo, ali morda obstaja kakšna podobnost med besedilopisci in pesniki;¹⁴ dobra polovica (52,6 %) je odgovorila pozitivno, 33,7 % negativno, 13,7 % pa je izbralo možnost drugo, pri tem pa so lahko navedli svojo obrazložitev; med drugim: da obstajajo podobnosti, saj so tudi nekatere pesmi, ki so jih napisali pesniki, uglasbene; da oboji iščejo rime; da so besedilopisci bolj obrtniški; da pesniki pišejo z dušo, besedilopisci pa s posluhom.

Zanimivo pa je spremljati, kakšen odnos ima do te stigmatizirane glasbe mladina. Na internetu obstaja veliko forumov in na enem izmed takih lahko zasledimo tudi pogovor oz. izmenjavo mnenj o “goveji muziki” (Spletni vir: <http://www.mladi.net/forum/viewtopic.php?f=2&t=2273>). Uporabniki tega foruma načeloma takšne glasbe ne poslušajo, vendar pa se večina strinja, da je narodnozabavna glasba, ki so jo ustvarili Slak, Avsenik in Mihelič, kvalitetna. Ugotavljajo, da je pri nas nastalo veliko mladih ansamblov, ki pa žal ne pišejo več izvirne glasbe, marveč se po eni uspešnici ponavljajo vse ostale. Nasploh pa so mnenja, da brez narodnozabavne glasbe ni nobenega večjega praznovanja in da je domača glasba vedno tista, ki na plesišče privabi največ plesalcev.¹⁵

Ena uporabnica izpostavi tudi problem narodnozabavnih besedil:

»/.../ ampak drugače se mi pa zdi, da niso več kvalitetne in da so besede postavljene včasih samo zato skupaj, da se rimajo...« (Uporabnik: Vija, objavljeno 25. septembra 2008, ura: 00:12).

Na spletnem naslovu <https://slo-tech.com/forum/t514681/0> se nahaja še en forum, kjer se uporabnik sprašuje, zakaj je “goveja muz'ka” spet popularna in kako je mogoče, da jo mladina tako množično posluša. Tu uporabniki večinoma niso preveč naklonjeni tej zvrsti glasbe. Med odzivi, ki izpostavljajo problematiko poslušanja narodnozabavne glasbe, je eden ostrejših naslednji:

¹⁴ Za natančnejšo analizo glej HRIBAR 2004: 138.

¹⁵ Pri prebiranju komentarjev se nam poraja vprašanje, koliko so le-ti sploh kompetentni, saj uporabniki spletne strani te zvrsti glasbe ne poslušajo – na podlagi česa torej smejo/morejo vrednotiti obravnavano temo?

»Dandanes bi se pač lahko reklo; Povej mi kaj poslušáš, pa ti povem kdo si. Sam opažam, da ljudje, ki poslušajo zgoraj omenjeno, nimajo kaj iskat v intelektualnih vodah. In ja, to so največkrat ljudje zaposleni v kelnariji, proizvodnji,... So izjeme, ampak bodmo realni, tega je malo. Jst sm že prišel do te točke (star sem 21 let) Ko pač.. človeka sodim po tem kakšno glasbo posluša. In morm rečt, da me ta sistem še ni pustil na cedilu. Vsej kle v Celju ne :D Sicer pa bmk, nej poslušajo to primitivno glasbo, nej gledajo x-factor, kmetijo... sam da jim je fajn. Velik bolj jim je, k nam, bom reku bolj razgledanim ljudem. Inteligenca je preklestvo. Pride obremenjevanje, pride sranje. In ja, mogoče sem še premlad, da bi tko govoril, ampak to je pač moje osebno mnenje, ko pride do glasbe in družbe« (Arnidus :: 14. apr 2012, 00:13).¹⁶

Uporabniki foruma za razlago poslušanja "goveje muz'ke" navajajo tudi vpliv staršev – kar poslušajo starši, to tudi otroci – ali pa ravno nasprotno – kar poslušajo starši, tega otroci iz principa ne bodo.

Da pa o "goveji muziki" ne razpravljajo samo na forumih, lahko preberemo v spletni reviji o glasbi *Odzven* (<http://www.sigic.si/odzven/narodnozabavna-glasba-je-res-goveja>). Avtor članka *Narodnozabavna glasba – je res »goveja«?*, Jože Galič, se posveča ravno temu vprašanju. Že v uvodu nakaže, da so bila že v prejšnjih letih mnenja izobraženih glasbenikov glede narodnozabavne glasbe deljena – nekateri so jo imeli za »primitivno« glasbo, drugi pa so celo sodelovali z ansambli. Enako velja za pisce besedil – kot so jo nekateri zavračali, je marsikateri pesnik ali pisatelj pisal besedila za narodnozabavne zasedbe (Galič med drugimi navaja kot pisce besedil Strnišo, Makarovičevo, Pavčka, Menarta itd.). Glasba je tako sčasoma pridobivala na popularnosti, nekaj z razmahom festivalov, nekaj z vse več narodnozabavnimi oddajami, in tako je danes prišla do točke, ko je ta količinski razmah prinesel tudi negativno stran kvantitete – pomanjkanje kvalitete. Toda to ne pomeni, da so danes vsi narodnozabavni sestavi slabi. Marsikateri instrumentalist ali pevec je namreč tudi izobražen glasbenik, ki svoje znanje posreduje naslednjim rodovom – znanja željnih pa je vse več; predvsem igranja na diatonično harmoniko naj bi se učilo »nekaj tisoč deklet in fantov«. Kar pa se besedil tiče, naj bi bilo splošno znano dejstvo, da ta v tej zvrsti »niso najboljša«, kljub temu da se že nekaj časa na tem področju dogajajo spremembe. Besedila naj bi bila še vedno stereotipna – žalostna in s temami izpred več desetletij, sodobnejših tem pa si ansambli,

¹⁶ Besedilo je izvorno citirano in sneto s spletnega mesta, zato vsebuje tudi pravopisne napake s strani avtorja citiranega besedila.

kot navaja Galič Vero Šolinc, ki je avtorica velikega števila nagrajenih besedil, ne upajo izvajati, saj imajo strah pred negativnim sprejemom pri poslušalcih.

Galič na koncu še oceni, da imamo velik problem tudi pri oblikovanju narodnozabavne scene – sprašuje se namreč, kdo skrbi za to; morda muzikologi? Samo ena muzikologinja je na Radiu Slovenija, drugje pa za promocijo narodnozabavne glasbe skrbijo novinarji oziroma radijski/televizijski moderatorji. Kot pa vemo, gre po komercialnih radijskih in televizijskih postajah, ki takšno zvrst glasbe predvajajo, v promet predvsem “skomercializirana” narodnozabavna glasba oziroma, če se vrnemo na začetek, torej nekvalitetna glasba.

2. Med umetnostjo in neumetnostjo

V diplomskem delu se posvečamo slovenskim narodnozabavnim besedilom in jih želimo primerjati z umetnostnimi, zato se moramo najprej ustaviti ob dveh pomembnih pojmi, s katerima bomo operirali v nadaljevanju diplomskega dela. Opredelili bomo pojma umetnost ter neumetnost oziroma razliko med njima; pri umetnosti se bomo dotaknili še zgodovine poezije ter tudi sodobnosti, predvsem pa bomo opredelili metrične sestavine, po katerih bomo določali komponente narodnozabavnih besedil.

2.1 Umetnost

Umetnost je družbeni pojav in odsev razmerij v družbi. Bila naj bi sama sebi namen, predvsem pa naj bi imela estetske naloge, kot pravi Janko Kos: »Umetniška dela opravljajo sicer tudi spoznavne (informativne), moralne, včasih celo praktične naloge, vendar se jim kot zelo bistvene pridružujejo še estetske, to pa tako, da iz vseh teh posameznih učinkov nastaja skupni učinek, ki ga označuje ravno beseda umetnost« (Kos 2001b: 13). V *SSKJ* je umetnost opredeljena kot »dejavnost, katere namen je ustvarjanje, oblikovanje del estetske vrednosti«, *Etimološki slovar* pa pojasnjuje, da je pomen besede umetnost (oz. besede umeten) izhodiščno izpeljan iz pomena »narejen z umom, znanjem«, zato držijo tudi besede Igorja Stravinskega, ki pravi, da je »umetnost po svoji biti konstruktivna« in »nasprotje kaosa« (Stravinski 1997: 13). Za ustvarjanje umetnosti je namreč potrebno poznati določene metode in se jih držati, bodisi da smo se jih naučil ali pa jih iznašli sami. Tudi besede Dimitrija Rupla, ki opisujejo umetnost, se povezujejo z znanjem: »Umetnost je sama neke vrste spoznanje o svetu in sama prinaša neko resnico ter je v tem pogledu konkurenčna z znanostjo« (Rupel 1982: 17). Silva Trdina pa umetnost opiše mnogo bolj poetično: »Razvija človeško zavest, pogloblja duha, plemeniti srce, izboljšuje družbeno ureditev, zbuja estetsko ugodje in vsekdar bi morala človeka navdajati z veseljem do življenja« (Trdina 1981: 5). Umetnost se je skozi stoletja spreminjala, prav tako pa tudi njen status. »Prvotno so naziv umetnika priznavali le /.../ filozofom, alkimistom in čarovnikom; slikarji, kiparji, glasbeniki in pesniki pa so imeli pravico le do naziva obrtnik« (Stravinski 1997: 37), kar kaže na to, da so bila njihova dela sprejeta kot serijski izdelki, torej brez tiste prave umetniške vrednosti, samo kot rezultat (produktivnega) dela.

Zanimivo pa je tudi razmišljanje Stravinskega o mejah umetnosti – meje si mora postaviti umetnik sam: »Naloga ustvarjalca je, da elemente, ki mu jih prispeva domišljija, preseje, saj si človekova dejavnost mora sama zastaviti meje. Umetnost je toliko bolj svobodna, kolikor bolj je nadzorovana, zamejena in dodelana« (Stravinski 1997: 45). To misel podkrepi še z naslednjo: »Moja prostost je torej v tem, da se gibam v tistem ozkem prostoru, ki sem si ga sam zarisal in določil za vsako od početij« (Stravinski 1997: 47). S tem slavni glasbenik meri na ustvarjalce, ki se gibajo iz ene skrajnosti v drugo, "ustvarjajo" brez glave in repa, se torej ne omejujejo in predvsem bolj upoštevajo kvantiteto kot pa kvaliteto. Prav zato pa mora umetnost poznati selekcijo, torej "ločiti zrnje od plev".

Poznamo več vrst umetnosti, in sicer besedno, glasbeno, likovno, plesno, fotografsko in gledališko. Ker v okviru diplomskega dela preučujemo narodnozabavna besedila, se bomo natančneje posvetili glasbeni in predvsem besedni umetnosti.

Za glasbeno umetnost sta najpomembnejša elementa ton in čas, ki skupaj ustvarjata konstantno vrednost – metrum (časovni potek tonov), s pomočjo katerega se tvori ritem; za besedno umetnost je izrazno sredstvo beseda, znanost, ki jo raziskuje, pa je literarna teorija. Besedna umetnost pozna prvotno delitev jezika na umetnostni in neumetnostni jezik. Razlika med njima se kaže v umetnostnem jeziku z visoko aktualizacijo oz. deavtomatizacijo, kar pomeni pritegovanje pozornosti na sam jezik, v neumetnostnem jeziku pa se kaže visoka avtomatizacija rabe jezikovnih sredstev, ki je močno uporabljana v praktičnostrokovnem in znanstvenem jeziku (Skubic 2005: 81). Umetnostni jezik prvotno ni namenjen sporočanju, marveč je njegova funkcija estetska. Dimitrij Rupel v delu *Literarna sociologija* povzema tudi besede Roberta Escarpita, ki pravi, da lahko imajo tudi neliterarni teksti estetsko vrednost in obratno ter da literarno delo ni instrument, marveč cilj (Rupel 1982:74).

2.1.1 Pesništvo

V Aristotelovi *Poetiki* lahko preberemo, kakšen je bil po avtorjevem mnenju razvoj poezije. Poezija naj bi nastala iz dveh razlogov: zaradi posnemanja, ki je človeku prirojeno, ter iz veselja do ritma in melodije, razcepila pa se je v dve smeri – ena veja pesnikov je pesnila pesmi, ki so opisovale dejanja povprečnih ljudi in so bile sramotilne, druga veja pa je pisala vzvišene pesmi in hvalnice, posnemajoč dela plemenitežev. Iz tega časa izhaja tudi metrum,

ki se je prijel "nižjih" pesmi – jamb, in tako so se pesniki razdelili na jamske ter epske. Ob pojavitvi komedije in tragedije pa je bila usmeritev pesnikov že znana – jamski so se preizkusili v pisanju komedije, epski pa tragedije (Aristotel 2012: 76-78). Pri Grkih in Rimljanih se je pojavil tudi pridevnik "lirski", ki je označeval samo en del poezije – pesmi, ki so bile péte ob spremljavi na liro, piščali ali ob plesu (Kos 1993: 7).

Ker imajo danes besedila pesmi prav tako metrum kakor sama poezija, smemo upravičeno trditi, da spadajo med besedno umetnost, ko pa dodamo še melodijo, dobimo zmes dveh različnih umetnosti. Vendar moramo paziti: »/.../ če kdo kombinira različne metrične oblike in v tej kombinaciji **ustvarjalno** (op. avtorja) posnema /.../, vsekakor zasluži naziv 'pesnik'« (Aristotel 1959: 35).

Roman Jakobson razlaga, »da poetska funkcija, ki je osnova pesniškega jezika, temelji na posebni osredotočenosti besedila samega nase /.../« (Skubic 2005: 112).

O pesnikih razmišlja tudi Toporišič: »Za pesnike pravimo, da radi govorijo v podobah, tj. da marsičesa ne povedo naravnost, temveč posredno« (Toporišič 2008: 43), prav tako pa nam razlaga, kaj je bistvo pesništva: »Bistvo pesniške besede je primerno poimenovanje predmetnosti, in sicer ne le zato, da se predmetnost v njej primerno odraža, temveč tudi zato, da pritegne bralčevo (poslušalčevo) pozornost in da si jo ohrani: pesnikov svet se le v takem primeru lahko razodene« (Toporišič 2008: 244).

2.1.2 Metrika

V diplomskem delu bomo z uporabo metričnih meril analizirali izbrana narodnozabavna besedila ter tako skušali dokazati, da se lahko le-ta uvrščajo med umetnostna in da jih lahko enakovredno vrednotimo (in analiziramo) kot poezijo. V ta namen bomo v nadaljevanju opredelili metrična merila, s katerimi bomo operirali v glasoslovni analizi narodnozabavnih besedil v praktičnem delu diplome.

Metrika ali verzologija (tudi meroslovje) se ukvarja z »merjenjem enakomerne pravilnosti v pojavljanju naglašanih in nenaglašanih, dolgih in kratkih, močnih in šibkih glasov oziroma zlogov, z njihovim preštevanjem in z načini njihovega kopičenja /.../« (Kmecl 1996: 66) oziroma je definirana kot »nauk o merilih, ki urejajo zaporedja poudarjenih in nepoudarjenih zlogov« (http://sl.wikipedia.org/wiki/Metrika_%28knji%C5%BEvnost%29). Merila, ki obsegajo ritem, verz, stik in kitico, se uporabljajo za poezijo oz. vezane tekste – pesmi.

Ritem definiramo kot »oblikovanje besednega niza z razvrstitvijo naglašanih in nenaglašanih zlogov ter pavz« (Kos et al. 2009: 369). Gre za najpomembnejše pesniško merilo, ki ga predstavlja enakomerno ponavljanje glasovnih signalov, kar pomeni, da določa zaporedje kratkih oz. nepoudarjenih (zapisovanje z znakom U ali 0) in dolgih oz. poudarjenih zlogov (zapisovanje z znakom — ali 1). Tako iz zlogov, ki se ponavljajo, dobimo najmanjše ritmične enote, stopice. Ta ritem je umetno ustvarjen, uporabljajo pa ga umetniki tako v plesni in zvočni kot tudi v besedni umetnosti. V modernem pesništvu¹⁷ naj bi prevladoval svobodni ritem, kar pomeni, da se zavržejo »ozka pravila o merjenju in tehtanju zlogov« (Trdina 1981: 140) in tako ritem postane »samo še nosilec miselne in čustvene vsebine govora« (prav tam). Sicer pa Toporišič ritmu pripisuje tudi naslednje zasluge: »Zaradi ritmičnosti in rime se v pesmi lahko uporablja neprimerno več inverzij kakor v prozi /.../« (Toporišič 2008: 242).

Stopica je osnovna »metrična enota v verzu« (Kmecl 1996: 69). Sestavljena je iz kratkih in dolgih zlogov v kvantitativni verzifikaciji oziroma iz naglašanih in nenaglašanih zlogov v akcentuacijski verzifikaciji (Kos et al. 2009: 411). Te najmanjše ritmične enote delimo na dvo-, tri- in štirizložne. Najbolj uporabljene stopice v slovenskem jeziku so:

- jamb U —
- trohej — U
- daktil — U U
- amfibrah U — U
- kretik — U —
- anapest U U —
- spondej — —

Imena za stopice izvirajo iz antike; tako »[t]rohej pomeni tekača, daktil udarec s prstom, jamb skakača, anapest poskočneža, spondej žrtveni težki korak« (prav tam).

Sicer pa samo ime za stopico prav tako izvira iz antike, saj so ljudje takrat »z dviganjem stopala /.../ dajali takt; en dvig oz. udarec s stopalom je bil ena stopica/enota (sestavljena iz arze/dviga in teze/spusta stopala)« (Kmecl 1996: 69).

Moderna teorija izraz stopica zavrača in namesto njega uporablja izraz metrum, ki je verzna enota, enaka stopici.¹⁸

¹⁷ V ozir vzemimo dejstvo, da je bila knjiga Silve Trdina *Besedna umetnost II* izdana leta 1981.

¹⁸ Pri jambu, troheju in anapestu je metrum enak dvema stopicama in tako z nizanjem enakih metrumov nastanejo različno dolgi verzi (Kos et al. 2009: 237).

Verz, metrično grajena vrstica oz. grafično razvidna ritmična enota, je kot določeno zaporedje stopic lahko sestavljen iz ene pa do osem stopic. Je »zaključena ritmična enota govora, od naslednjega verza pa jo loči večidel pavza, lahko tudi rima ali asonanca« (Kos 2001b: 16); v nasprotnem primeru pa nastane enjambement oz. verzni prestop. Bjelčevič verz razlaga z drugimi besedami: »Verzni sistem je niz jezikovnih elementov oz. dejavnikov, ki jezikovne segmente oblikujejo v med seboj ekvivalentne enote«, verze (Bjelčevič 2004: 125). Kos razlikuje kvantitativni verz (pojavlja se v grški in latinski književnosti in se ravna po trajanju zlogov, besedni naglasi pa niso tako pomembni), silabični ali zlogovni verz (najdemo ga v francoski književnosti in se opira na štetje zlogov ter posebno razvrstitev ritmičnih naglasov; tu ima velik pomen rima) ter akcentuacijski ali naglasni verz (uporablja se v nemški, angleški ter tudi slovenski književnosti; pri tradicionalnem naglasu gre za menjavanje naglašanih in nenaglašanih zlogov, ki se praviloma ujemajo z iktičnimi in neiktičnimi mesti metrične sheme) (Kos et al. 2009: 452). Navaja stalne oblike verzov, npr. španski trohej, grški šesterec in italijanski (laški) enajsterec, priljubljen tudi pri Prešernu. Drugačno razvrstitev in razlago pa podaja Bjelčevič – loči namreč silabični, silabotonični, naglasni ter svobodni verzni sistem. »Če so verzi med seboj enaki po tem, da je med dvema iktoma v verzu vedno enako dolg mediktini interval, je to silabotonizem« (Bjelčevič 2004: 125). Naglasni položaj je predvidljiv, v péti pesmi pa se predtakt (anakruza) spreminja oz. je nestalen. V knjižni in ljudski pesmi se največkrat pojavlja ravno silabotonični sistem (prav tam). Silabični sistem, ki je najstarejši slovenski sistem, saj so v njem napisana cerkvena besedila od 16. do 18. stoletja, nastane, »[č]e so verzi med seboj enaki glede na dolžino, merjeno v zlogih, in če položaj naglasa ni predvidljiv (kot je v silabotonizmu), če torej naglas ne ustvarja ritma« (Bjelčevič 2004: 126). Naglasni verz nastane, »[č]e se interval med ikti v istem verzu nepredvidljivo spreminja tako, da je včasih 1-zložen, včasih pa 2-zložen« (prav tam). V slovenski ljudski pesmi po besedah etnomuzikologov tega sistema naj ne bi bilo. Če verzni sistem ne ustreza nobenemu izmed zgoraj naštetih, pa ga uvrščamo v svobodni verzni sistem. To pomeni, da se naglas in število zlogov in naglasov v verzih pojavljajo nepredvidljivo – svobodno. V péti pesmi ga večinoma ne najdemo, medtem ko ga lahko zasledimo v knjižni poeziji od začetka 20. stoletja dalje (Bjelčevič 2004: 126).

»**Kitica** je zaokrožena ritmična in miselna zveza več pravilnih in enako zgrajenih verzov, [ki] svojo obliko navadno obdrži skozi vso pesem« (Trdina 1981: 156). Je ena izmed »najbolj očitnih prvin zunanje zgradbe v verzifikaciji« (Kmecl 1996: 93). Kitice so glede na količino

verzov lahko tercine, kvartine, sekstine in oktave; v slovenskem pesništvu so najpogostejše štirivrstičnice. Kitica je tudi tesno povezana s petjem in je pravzaprav enota za napev; kitico, ki se večkrat ponovi, pa imenujemo refren ali pripev – ta se v pesmi »ponavlja v določenih razmikih in ji daje posebno zvočno in vsebinsko vrednost ali pomen« (Ocvirk 1981: 66).

Stik, ki pomeni ujemanje glasov ali dveh verzov, je poleg ritma eno najvažnejših pesniških meril. Najizraziteje se pojavi kot rima (tj. polni stik) na koncu verza, poleg nje pa poznamo tudi asonanco ter aliteracijo. Toporišič stik opisuje z naslednjimi besedami: »V pesništvu se tudi bolj kot kje drugje izkorišča glasovna stran jezika. Pesnik glasove orkestrira v rimi, asonanci, s ponovitvami; ne tako redko skuša z zvokom soglasnikov ali samoglasnikov samim zbuditi neposredno nadomestno doživljanje naravnih šumov, duševnih stanj itd« (Toporišič 2008: 242).

Rima »je soglašanje samoglasnikov in soglasnikov« (Trdina 1981: 148) ali polni zvočni stik, ki se pojavlja tako v zadnjih kot tudi vmesnih besedah v verzu. Spada tako v verzno teorijo kot tudi na področje besedne fonike, v stilistiko (Ocvirk 1981: 70). V evropskem slovstvu se je pojavila šele v srednjem veku, danes pa si verzov brez nje skoraj ne moremo predstavljati. Glede na obseg poznamo moško (obsega en zlog, npr. stan – dolžan), žensko (obsega dva zloga, npr. trguje – kupuje) ter tekočo (obsega tri zloge, npr. vliвали – uživali) rimo. Glede na stavo rime ločimo končne in notranje; končne so na koncu verzov in so najpogostejše (Počil je lonec / zgodbe je konec.), notranje pa stojijo sredi verza (Je mlada, ga rada / vsaj merco na dan, / je stara, nemara / se petih ne bran. (Vodnik)). Največkrat pa rime določamo glede na vrstice. Za označevanje in prikaz rime uporabljamo male tiskane črke. Poznamo naslednje vrste rim:

- zaporedne (aabb)
- prestopne (abab)
- oklepajoče (abba)
- pretrgane (abcb)
- verižne (aba bab)
- povratne (abc abc)
- zaobrnjene (abc cba)
- zapletene (iste rime se pojavljajo brez stalnega reda)

Predvsem pa je pri rimah pomembno, da so pravilno narejene, kar pomeni, da morajo učinkovati harmonično. Funkcija rime je namreč »zbujanje zvočnih učinkov, s katerimi dobi pesem zvočno spremljavo« (Ocvirk 1981: 71). Tako se morajo široki samoglasniki ujemati s širokimi, ozki z ozkimi ter polglasniki s polglasniki, ne pa mešano kot npr. široki vokali z ozkimi, polglasniki s širokimi ipd (npr. mój – tvój). Prav tako se lahko rimajo le dolgi vokali z dolgimi oz. kratki s kratkimi in ne mešano (npr. lás – pás). Zaradi tega, ker je pri rimanju odločilna izgovorjava, lahko najdemo prave rime tudi v besedah, kjer so zvoneči zaporniki in priporniki na koncu besed in pred nezvonečimi konzonanti, saj se po izgovorjavi ne ločijo znatno od nezvonečih (npr. grad – tat, kratka – sladka, znal – zdrav) (Trdina 1981: 148). Zaradi slušne podobnosti pa lahko rimamo tudi vokala »i« in »e« v naglašenem in ponavadi, a ne nujno, končnem zlogu pred zvočnikom »r« (npr. nemir – večer). Rime tega tipa so v slovenskem pesništvu dokaj pogoste, uporabniki pa jih zaznavajo kot standardno formo, čeprav je to, kot ugotavlja Primož Vitez v svojem prispevku na Mednarodni znanstveni fonetični konferenci SLAVIFON Slovenija 2012 v povzetku predavanja *Fonemski hibrid ali varianta dveh fonemov: samoglasnik v rimi večer/papir* pravzaprav »redkokdaj omenjen segment slovenskega vokalizma /.../ [in] specifična vokalna realizacija v slovenščini /.../« (Vitez 2012: 28).

Samoglasniški stik ali **asonanca** je soglašanje vokalov na koncu verza oziroma »ujemanje vokalov od zadnjega poudarka naprej, ne pa konzonantov« (Kmecl 1996: 87) in je arabskega izvora, uporabljali pa so jo predvsem v španski ter portugalski literaturi, torej »v romanskih jezikih, ki so bogati vokalov« (prav tam). Asoniranje na odprt zlog na koncu verza /.../ se pri nas spremeni v rimo (npr. gredó, pojó, cvetó) (Ocvirk 1981: 70). Glede na obseg je asonanca lahko moška ali enovokalna (ujema se en sam samoglasnik, npr. čar – val), ženska ali dvovokalna (ujemata se dva samoglasnika, npr. gora – voda) ter tekoča ali trivokalna (soglašajo trije vokali, npr. prilika – iskrica).

Aliteracija ali soglasniški stik pomeni ujemanje začetnih soglasnikov oz. soglasniških skupin v poudarjenih zlogih, vendar »ni prava, če se ujemajo glasovi v nepoudarjenih zlogih« (Kmecl 1996: 85). Je germanskega izvora. Uporablja se kot stilistična figura (npr. Sveto služimo sveti domovini! (Stritar)), predvsem za glasovno slikanje oz. posnemanje naravnih šumov. Aliteracija je izmed teh treh najmanj ritmotvorna zvočna figura, kar ugotavlja tudi Ocvirk v svojem delu *Literarno delo in jezikovna izrazna sredstva*: »Naj analiziramo Prešernovo,

Jenkovo ali Gregorčičevo pesem, vselej pridemo na isto: aliteracija sama po sebi za naš verz ni kdo ve kako pomembna« (Ocvirk 1981: 68).

2.1.3 Stilnost besednega oziroma stavčnega reda

Narodnozabavna besedila bomo v analizi pregledali tudi s stališča besednega oz. stavčnega reda, zato najprej opredelimo, kaj je to in kakšna so pravila oz. stilna odstopanja le-tega.

»Besede, besedne zveze in stavki si v sporočilu sledijo po določenem zaporedju. To uravnavajo natančna pravila. Jezikovni čut nam takoj pove, če jih kdo krši, in v mnogih primerih zlahka pokažemo, kako je prav ali bolj navadno« (Toporišič 2008: 52). V (prostem) stavku si besede na splošno sledijo tako, da najprej omenimo že znano stvar oz. tisto, o čemer bo govora, na koncu pa dodamo novo informacijo, torej tisto, česar naslovnik prej še ni vedel. "Staro" informacijo imenujemo izhodišče, novo jedro stavka, tisto, kar ju povezuje, pa prehod, ki se sicer lahko šteje samo k jedru. Če si informacije sledijo tako, kot smo našli in pri tem noben stavčni člen ne izstopa, lahko govorimo o stilno nezaznamovanem besednem redu. Kadar pa nezaznamovano stavo kakorkoli spremenimo (tj. da spremenimo besedni red stavčnih členov), dobimo stilno zaznamovani besedni red. »S stilno zaznamovanim besednim redom (s tako imenovano umetno ali subjektivno stavo) dajemo invertiranim delom sporočila večji poudarek, hkrati pa jih čustveno barvamo. Če je tak del sporočila res pomemben in ga torej doživljamo čustveno – in če želimo, da bi se oboje preneslo tudi bralcu, poslušalcu – je umetna stava upravičena. Pesnikom jo dopuščamo v večji meri zato, ker nam z njo povečujejo ritmičnost in zvočno ubranost besedila« (Toporišič 2008: 61).

2.1.4 Trivialna literatura

V diplomskem delu bomo narodnozabavna besedila poskusili analizirati s stališča literarnoteoretskih načel, prav tako pa jih bomo nato primerjala z že kanoniziranim delom, Prešernovo balado. V diplomskem delu se sprašujemo, ali spadajo narodnozabavna besedila med neumetnostna ali umetnostna besedila, in ker želimo dokazati, da jih smemo upravičeno uvrščati med slednje, moramo na tem mestu omeniti tudi trivialno literaturo. Če z glasoslovno analizo uspemo dokazati, da smemo narodnozabavna besedila uvrščati med umetnostna,

moramo nato z nadaljnjim analiziranjem ugotoviti, ali lahko izbrana besedila uvrščamo k trivialni literaturi ali pa to ni potrebno. Da bomo to lahko storili, moramo pojasniti pojem in obseg trivialne literature.

Definicijo pojma trivialne literature z enim stavkom povzema Miran Hladnik: »Trivialna literatura je estetsko in funkcionalno manjvredna množična literatura« (Hladnik 1983: 6). Definira jo širok uspeh, torej množice, ki jo sprejmejo, kar pa je za literarno elito merilo slabe kvalitete. Vznik trivialne literature se je (v nemških deželah) zgodil konec 18. stoletja, saj je s pojavom obveznega šolanja, industrializacije in posledično meščanstva nastala nova plast bralcev, ki je brala drugačne zvrsti kot pa dotedanje bralstvo, torej literarna elita. Pri le-tej je to vzbudilo »ljubosumnost na njen uspeh, [zato je elita množično bralstvo] diskvalificirala z dodatnimi stilnimi oznakami« (Hladnik 1983: 15).

Trivialna literatura opravlja dve funkciji: katarzično, ki pomeni zadovoljevanje potrebe po zabavi, ter stimulatивно, ki pomeni sredstvo manipulacije. Zaradi slednjega se je začela s trivialno literaturo ukvarjati tudi politika, ne samo literarna veda, saj je odkrila, da se da na takšen način nadzorovati množice in jih, kot pravi Hladnik, krmariti po svoje.

Značilnosti trivialne literature se kažejo v prevladi snovnega interesa, serijski produkciji, žanrski diferenciranosti ipd. Sicer je to literatura s poudarjeno psiho-socialno funkcijo (Kos et al. 2009: 440).

2.2 O slovenskem naglasu

V diplomskem delu bomo v raziskovalnem delu narodnozabavnim besedilom analizirali tudi naglase, zato je treba najprej opredeliti, kaj sta naglas in naglaševanje, predvsem pa je za raziskovanje pomembna stilna zaznamovanost naglasnega mesta, zato bomo kasneje tudi o tem spregovorili par besed.

Če želimo opredeliti, kaj naglas sploh je, lahko za začetek uporabimo definicijo le-tega iz *SSKJ*, ki pravi, da je naglas »izstopanje glasu po jakosti ali tonu nasproti soseščini«. *Enciklopedija slovenskega jezika* razloži naglas podrobneje, in namreč kot »[i]zrazitost (jakostna, tonska) enega zloga (v tvorjenkah tudi enega ali dveh, ali več) nasproti drugemu (drugim/a/) iste besede (npr. hīša, pòdpredsédnik, stáročerkvénoslovánski) ali ene enozložne besede (ná – na)« (Toporišič 1992: 116). Najosnovnejša naloga, ki jo ima naglas, je povezovati posamezne zloge v besedo, če pa je zlog le en sam, lahko loči posamezne besedne vrste, npr. samostalnik od predloga ipd. Če ima beseda več zlogov, je razločevalno tudi mesto

naglasa. Zloge pred naglasom imenujemo prednaglasne, za naglasom ponaglasne, v večnaglasnih besedah pa imamo tudi mednaglasne zloge.

V slovenskem knjižnem jeziku ločimo dve vrsti naglaševanja: tonemsko in jakostno. Pri jakostnem naglaševanju se naglašeni samoglasniki izgovarjajo z večjo močjo kakor nenaglašeni, pri tonemskem naglaševanju pa so vokali lahko ali cirkumflekirani (padajoči) ali akutirani (rastoči), poznajo pa ga nekatera narečja. Cirkumfleks in akut v tonemskem naglaševanju imata tudi oblikorazločevalno ter pomensko razločevalno vlogo. Tonemskega naglaševanja ne poznajo vsa narečja – uporabljajo ga Korošci v Avstriji in Italiji, del Beneških Slovencev, prebivalci zgornje Soče nad Tolminom, večina Gorenjcev in Dolenjcev, Ljubljancani, Horjulci in del Belokranjcev, ostali pa uporabljajo jakostno naglaševanje (Toporišič 2004: 63).

Naglasna znamenja, ki se uporabljajo pri jakostnem naglaševanju, delimo na:

- ostrivec (´), ki zaznamuje ozek in dolg glas,
- krativec (˘), ki zaznamuje širok in kratek glas,
- strešico (^), ki zaznamuje širok in dolg glas.

2.2.1 Breznaglasnice in večnaglasnice

V slovenskem knjižnem jeziku obstajajo tudi nenaglašene besede. Imenujemo jih breznaglasnice ali naslonke oz. klitike, saj se v govorni verigi naslanjajo na naglašene besede – tiste, ki se nanašajo na naglašene besede spredaj, so enklitike, tiste pa, ki se nanašajo na naglašene besede za sabo, imenujemo proklitike.

Proklitične naslonke so predlogi (brez, do, iz, za ...), vezniki (in, a, da, ker, ko ...), nikalnica ne ter še nekatere druge besede, zlasti členki (še, tudi) ter pridevniki v besednih zvezah (npr. dobro jutro, lahko nóč ...). Proklitične ali enklitične naslonke so oblike glagola biti kot pomožnika ter v oblikah sem si je – sva sta sta – smo ste so – bi – bom boš bo ... , oblike osebnega zaimka za genitiv, dativ in akuzativ (npr. me mi me – te ti te ...), oblike osebnega povratnega zaimka (se si se), morfem se za izražanje trpnosti, brezosebnosti ali procesualnosti (steklenica se je razbila), prosti morfemi ga, jo, jih (npr. lomiti jo) (Toporišič 2004: 65).

V slovenskem jezikovnem sistemu imajo besede načeloma samo en naglas, poznamo pa tudi besede z več naglasi. Imajo jih prave sestavljenke (nàdkúhar), zloženke (priredne: slovénsko-italijánski, podredne: živínozdravník, literárnozgodoVínski) in sklopi (bógvé) (prav tam).

2.2.2 Naglasno mesto

V slovenščini stalno naglasno mesto ni določeno, ampak je odvisno od vsake besede posebej; naglasa se torej naučimo skupaj z besedo. Kljub vsemu pa obstaja nekaj pravil, ki določajo skupine besed z enako postavitvijo naglasa:

1. Pregibne besede z enozložno osnovo imajo naglas na osnovi (primer: lípa – e –i), obstaja pa tudi nekaj besed z mešanim naglasnim tipom, kjer se naglasno mesto premika (gôra, goré, gôri), vendar tak tip počasi usiha oziroma se uporablja le v stilistične namene.
2. Ko imamo nezložen koren besede, je naglas na zlogu za njim (požrèm), obstajajo pa seveda tudi redke izjeme (npr. nájdem, pójdem), katerih predpone se ponavadi niti ne zavedamo.
3. Ker je predpona načeloma nenaglašena, se naglas nahaja desno od nje (odpàd, oskríba). Obstaja tudi nekaj izjem, npr. póšljem, zapôved, nékaj, pôtlej ..., prav tako pa so predpone naglašene takrat, ko so ena od sestavin sestavljenke (prámáti).
4. Nenaglašena je tudi proklitika (po mórju), obstajajo pa izjeme: zrasleki iz enozložnega predloga s tožilniško vezavo in naveznih tožilniških oblik os. zaimka za ed. vseh oseb in za 3. os. mn. (náme, náse) ter v zvezi nê bi.
5. Končnica je naglašena samo v primerih, ko je osnova nezložna (psà, psôma), ko je v njej kot edini vokal polglasnik (temà, stebra), ko je zložnost v predponi (obšlà), ko gre za mešani naglasni tip (sín -ú), v besedi gospá, kjer je naglas ves čas na končnici, ter v samostalniki, ki gredo po končniškem naglasnem tipu, imajo pa nepolglasniški samoglasnik v osnovi (bobèk bobkà).
6. Določeni morfemi imajo obvezen naglas. Vedno naglašeni so oblikospreminjevalni morfemi –ú (sinú), –éh (kostéh), –ém (zobém), –éma (stvaréma), –mí (zobmí), –á (gorá); vedno naglašeni oblikotvorni morfemi pa so –ó, –é (nesó, visé), –dó (gredó), –óč, –áje (delajóč, sedéča, prepeváje). Seznam besedotvornih končajev za glagol, samostalnik in pridevniško besedo najdemo v SS 68–71.

2.2.2.1 Naglasni tipi

Slovenščina torej nima stalno določenega mesta naglasa, prav tako pa nima samo ene vrste naglaševanja, marveč štiri, ki so opisani v nadaljevanju. Tako poznamo naslednje naglasne tipe:

- a) Nepremični naglasni tip: Naglas pri tem tipu ostaja na korenu besede. Je najpogostejši tip naglaševanja. (Primer: míza -e -i ...).
- b) Premični naglasni tip: Naglas se premika – ponekod je na prvem zlogu osnove, ponekod na drugem, vendar pa ga nikoli ni na končnici.
- c) Končniški naglasni tip: Naglas je vedno na končnici ali edinem zlogu. Sem spadajo besede, kot so tèma/temà, goré/gôre ... »Naglaševanje na končnici /.../ zveni starinsko /.../, /vendar ima/ v omejenem obsegu prizvok zastarele poetičnosti« (Toporišič 1978: 318).¹⁹
- č) Mešani naglasni tip: Naglas z osnove prehaja na končnico ter obratno, pri tem pa se pogosto spreminja tudi kakovost naglašene samoglasnika. Ta tip se prav tako umika nepremičnemu naglaševanju. Uporablja se za lažjo ritmizacijo poezije. (Primeri: strán, nóč, mórje/morjé, pólje/poljé, sinú/sína).

2.2.3 Stilna zaznamovanost naglasnega mesta

Tradicionalna slovenska slovnica pojma stilne zaznamovanosti ni poznala – ta se je uveljavila šele s Toporišičem, ki je opozoril na popolno izenačenje oblikovnih oz. naglasnih dvojnic brez kakršnega koli pojasnila o več-/manjvrednosti ene izmed njih. Tako so namreč v *Slovenskem pravopisu* iz leta 1962 podali obe možnosti naglaševanja brez komentarja (primer: gôra -é -ó in gôra -e -o) z ozirom na to, da je bil tip naglaševanja na kočnici včasih naveden na prvem mestu, včasih na drugem – boljše bi naj bilo tisto na prvem mestu, vendar v *SP 1962* niso sledili neki zastavljeni paradigmi glede boljše ustreznosti naglaševanja tega tipa. To se spremeni v *Slovenski slovnici* iz leta 1964. Avtorji (ki so večinoma isti kot za *SP*) navajajo naglaševanje tipa gôra -é za bolj zvočno (Toporišič 1978: 310). Dovoljeno je tudi naglaševanje po zgledu gôra -e, a z ozirom na nastalo škodo, tj. izgubo že omenjene blagozvočnosti slovenskega jezika. Vendar pa Toporišič ugotavlja, da je premični tip naglaševanja v modernem jezikoslovju zastarel – danes namreč cenimo »tisto, kar je navadnejše« (Toporišič 1978: 311). To pomeni, da damo prednost nepremičnemu tipu naglaševanja (gôra -e), saj ima v knjižnem jeziku premični naglasni tip prizvok starinskosti, narečnosti; je torej stilno zaznamovano.

Pojavlja se tudi vprašanje, kdo določi uporabo naglasnega tipa – ali se lahko o tem odloča vsak uporabnik sam? »Udobneži«, kot jih imenuje Toporišič, zagovarjajo to tezo, hkrati pa

¹⁹ Jože Toporišič: *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba Obzorja, 1978.

želijo uvesti določena pravila, ki bi določevala naglasni tip. Eno izmed njih je to, da naj bi se po premičnem naglasnem tipu sklanjalo samostalnike, ki imajo v osnovi široki e ali o, toda v tem primeru bi morali tako sklanjati tudi npr. sôvo, têtô ali vôžnjo (Toporišič 1978: 311).

Premični naglasni tip uporabljajo predvsem pesniki. Glede na to, kakšen metrum uporabljajo, se lahko odločijo, ali bodo uporabili tip gôre ali goré, vendar pa ni najbolje, da se v istem odlomku (ali pesmi) menjujeta oba tipa – razen če gre za stilno barvanje. Pojavlja se tudi vprašanje narečja – morda se naglas na končnici nekemu zdi nenavaden, drugemu pa je to nekaj najbolj vsakdanjega, ter obratno. Vendar pa danes knjižni jezik normira mestno prebivalstvo, in glede na ta kriterij je potem naglaševanje tipa gôre -é res stilno zaznamovano (Toporišič 1978: 312). Tivadar pa meni, da »[v]ariantnost /.../ ne sme biti nekaj negativnega, motečega, ampak upravičljiva danost« (Tivadar 2004: 173) in da morajo biti dopuščene znanstveno utemeljene dvojnice, ki so tudi izpričane v avtentičnih besedilih (prav tam).

II. Raziskovalni del

1. Uvrstitev narodnozabavnih pesmi na glasbenih lestvicah

Diplomsko delo, ki smo si ga zastavili, se ukvarja z vprašanjem slovenskih narodnozabavnih besedil predvsem z vidika glasoslovja. V teoretičnem delu smo povzeli dejstva o narodnozabavni glasbi, umetnosti ter o literarnoteoretskih (predvsem metričnih) merilih, pomembnih za diplomsko delo, v raziskovalnem delu pa bomo najprej opisali postopek zbiranja gradiva za analizo ter njegovega klasificiranja in preverjanja ustreznosti za praktični del, v nadaljevanju pa tudi samo analizo izbranih narodnozabavnih besedil.

Za raziskovalni del diplomske naloge smo morali izbrati deset skladb, na katerih bi lahko preverili hipoteze. Pisali smo na SAZAS,²⁰ ali imajo lestvico najpopularnejših narodnozabavnih skladb. Njihov odgovor je bil negativen, so pa omenili, da na njihovi spletni strani obstajajo lestvice največkrat predvajanih skladb, ki pa niso ločene glede na žanr glasbe, zato smo se obrnili na Radio Veseljak, ki ima za svoj zaščitni znak slogan, da predvaja samo slovensko glasbo. Večina skladb, ki se vrti na omenjenem radiu, je narodnozabavnih, zato smo sklepali, da bodo morda tukaj imeli želen seznam, vendar tudi tu tega ni bilo, vendar pa so poslali seznam najbolj predvajanih skladb za časovno obdobje 700 dni.²¹ Na tem seznamu narodnozabavne in zabavne skladbe niso ločene, vendar pa imajo napisane izvajalce, kar nam je bilo v veliko pomoč. Ker pa obstajajo na spletni strani SAZAS-a že omenjene lestvice največkrat predvajanih skladb od leta 1997 dalje, smo se odločili, da poskusimo preveriti, ali se med temi skladbami pojavljajo tudi narodnozabavne. Pri ločevanju skladb smo imeli nemalo težav, saj na lestvicah ni dopisanih izvajalcev skladb, ampak samo naslov dela in avtorji glasbe, besedila in priredbe, pa še to samo do leta 2007, ko se na lestvicah začnejo pojavljati samo še zaporedne številke in naslov pesmi. Prav tako sta za vsako leto seznama dva – eden je za nacionalni radio (kategorija/razred 100), eden pa za komercialne in nekomercialne radijske postaje (kategorija/razred 110).

Za vsako leto smo z vseh seznamov (obeh kategorij) poiskali narodnozabavne skladbe in jih zapisali v posebne tabele, nato pa sešteli, katere skladbe so skozi 14 let največkrat predvajane. Klasificirali smo jih v 2 razreda: polko in valček. Za vsak razred smo potrebovali 5 skladb, ki

²⁰ Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito avtorske pravice Slovenije

²¹ Seznam je bil natisnjen na dan 14. 10. 2011.

smo jih kasneje analizirali. Izločili smo samo instrumentalne skladbe (torej pesmi brez besedila) ter skladbe, ki veljajo za »turbofolk glasbo« – glasbo, ki se ji zvok dodaja z električnimi oz. elektronskimi pripomočki. Ker so se določene skladbe pojavile v enakem obsegu, smo za razločitev in določitev, katero skladbo bomo analizirali, dodali še izbor pesmi s seznama radia Veseljak. Tista pesem, ki se je izmed izenačenih prej pojavila na seznamu, je bila uvrščena med pesmi za analizo.

1.1 Izbor narodnozabavnih skladb na glasbenih lestvicah: Lestvice po letih

Na spletni strani SAZAS-a smo našli glasbene lestvice največkrat predvajanih skladb na slovenskih komercialnih in nekomercialnih radijskih postajah ter na nacionalnem radiu. Po pregledu lestvic smo se odločili, da bomo z le-teh izločili narodnozabavne skladbe in z njimi ustvarili preglednejše tabele, iz katerih bomo lahko kasneje izbrali pesmi za analizo. Tabele smo razvrstili po letih, znotraj vsakega leta pa še glede na kategorijo, tj. na kategorijo/razred 100 (kamor spada nacionalni radio – Radio Slovenija) ter na kategorijo/razred 110 (slovenske komercialne in nekomercialne radijske postaje). Ker na originalnih glasbenih lestvicah ni bilo dopisanih izvajalcev, smo imeli pri ločevanju skladb na zabavne in narodnozabavne precej težav, prav tako pa za vse pesmi tudi nismo našli izvajalca. V tabelah bo to vidno z oznako »neznan izvajalec«. V nadaljevanju sledi pregled glasbenih lestvic največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah od leta 1997 do leta 2010. Glasbene lestvice so zapisane v obliki tabel, pod njimi pa sledi opisni komentar.

Tabela 1: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 1997. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov skladbe	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec ²²
8	<i>Da spočijem se na tvoji rami</i>	Jože Skubic / Viljan Bertok / Robert Kuhelj, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi
25	<i>Očetu</i>	Jože Skubic / Viljan Bertok, Jože Skubic / Robert Kuhelj, Marko Mirtič, Jože Pečjak, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi

²² Izvajalce smo poiskali naknadno, saj jih v originalnih lestvicah SAZAS-a namreč nimajo zapisanih.

33	<i>Nazdravimo za slavljenko</i>	Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič	Alfi Nipič
34	<i>50 let</i>	Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič	Alfi Nipič
48	<i>Venček ljudskih</i> ²³	Ljudska / Branko Jovanović	Korado in Brendi

V tabeli 1 prikazujemo leto 1997, kjer najdemo na lestvici največkrat predvajanih skladb na nacionalnem radiu (Radiu Slovenija) 5 narodnozabavnih skladb; po dvakrat se na lestvici pojavijo skladbe izvajalcev Slapovi ter Alfi Nipič, enkrat pa na njej zasledimo tudi duo Korado in Brendi, ki pa je na lestvico uvrščen pogojno.

Tabela 2: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 1997. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov skladbe	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
4	<i>Da spočijem se na tvoji rami</i>	Jože Skubic / Viljan Bertok / Robert Kuhelj, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi
6	<i>Ne reci nikdar</i>	Jože Skubic / Jože Skubic / Robert Kuhelj, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi
8	<i>Na Golici</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik / /	Ansambel bratov Avsenik
12	<i>Čebelar</i>	Alojz Lojze Slak / Alojzij Podboj / Milan Ferlež	Ansambel Lojzeta Slaka
18	<i>Milka</i>	Franc Žerdoner / Veronika Šolinc / David Sredenšek	Šaleški fantje
20	<i>Najlepši dan</i>	Jože Skubic / Viljan Bertok / Jože Skubic	Neznan izvajalec
22	<i>Pod Gorjanci smo doma</i>	Ladislav Šurla / Stane Cerar / Ladislav Šurla	Mladi Dolenjci
26	<i>Kruh ponoči spi</i>	Anton Toni Verderber / Ivan Sivec / Anton Toni Verderber	Ansambel Tonija Verderberja
27	<i>Stare ljubezni</i>	Jože Skubic / Viljan Bertok / Jože Skubic	Neznan izvajalec
31	<i>Poročni valček</i>	Branko Jovanović / Ivan Sivec / Boris Vučklič	Neznan izvajalec
35	<i>Prijatelji gora</i>	Peter Fink / Amalija Malči Božič / Peter Fink	Vasovalci
41	<i>Gospodična</i>	Anton Toni Verderber / Toni Gašperič / Anton Toni Verderber	Ansambel Tonija Verderberja

²³ Sem jo uvrščamo pogojno, ker izvajalec za sabo nima ansambla, vendar sta glasba in besedilo ljudska oz. Narodnozabavna; spada pod obliko turbofolk glasbe.

44	<i>Za rojstni dan</i>	Robert Zupančič / Frančiška Požek / Robert Zupančič	Franc Gorza
47	<i>Ostal je le spomin</i>	Franc Mihelič / Ivan Sivec / Franc Mihelič	Ansambel Franca Miheliča
48	<i>Fant s kitaro</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik / /	Ansambel bratov Avsenik
50	<i>Črno laso dekle</i>	Jože Skubic / Jože Skubic / Robert Kuhelj, Marko Mirtič, Jože Pečjak, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi

V tabeli 2 prikazujemo stanje na nekomercialnih in komercialnih radijskih postajah. V letu 1997 se je po radijskih postajah največkrat vrtelo 16 narodnozabavnih skladb. Med bolj izstopajočimi izvajalci najdemo Slapove, Ansambel bratov Avsenik in Ansambel Tonija Verderberja, med drugimi pa tudi Ansambel Lojzeta Slaka, Mlade Dolenjce ter Ansambel Franca Miheliča.

Tabela 3: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 1998. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
3	<i>Mama</i>	Alojz Lojze Slak / Tone Pavček / Milan Ferlež	Ansambel Lojzeta Slaka

V letu 1998 se je v kategoriji nacionalnega radia, ki jo prikazujemo v tabeli 3, na lestvico največkrat predvajanih skladb izmed 50 uvrstila samo 1 narodnozabavna skladba. To je bila skladba *Mama* Ansambla Lojzeta Slaka, ki se je na lestvici največkrat predvajanih skladb uvrstila kar na tretje mesto.

Tabela 4: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 1998. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
30	<i>Mama</i>	Alojz Lojze Slak / Tone Pavček / Milan Ferlež	Ansambel Lojzeta Slaka
44	<i>Da spočijem se na tvoji rami</i>	Jože Skubic / Viljan Bertok / Robert Kuhelj, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi

V kategorijo 110, kamor spadajo slovenske komercialne ter nekomercialne radijske postaje, sta leta 1998 prišli samo 2 narodnozabavni skladbi – to sta bili skladbi izvajalcev Ansambla Lojzeta Slaka s pesmijo *Mama* ter Slapov s pesmijo *Da spočijem se na tvoji rami*. Rezultati so vidni v zgoraj prikazani tabeli 4.

Tabela 5: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 1999. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
29	<i>Mama</i>	Alojz Lojze Slak / Tone Pavček / Milan Ferlež	Ansambel Lojzeta Slaka

V kategorijo 100 se je leta 1999 uvrstila samo ena narodnozabavna skladba – to je bila zopet skladba *Mama* Ansambla Lojzeta Slaka, ki je na lestvici zasedla šele devetindvajseto mesto. Uvrstitev prikazujemo v tabeli 5.

Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 1999. Kategorija 110.

V to kategorijo se leta 1999 izmed petdesetih skladb na glasbeni lestvici največkrat predvajanih skladb na slovenskih komercialnih in nekomercialnih radijskih postajah ni uvrstila nobena narodnozabavna skladba, zato za to kategorijo v letu 1999 ne prikazujemo tabele.

Tabela 6: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2000. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
8	<i>Bog te živi</i>	Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič	Alfi Nipič
45	<i>Mama</i>	Alojz Lojze Slak / Tone Pavček / Milan Ferlež	Ansambel Lojzeta Slaka

V tabeli 6 prikazujemo uvrstitev narodnozabavnih skladb na lestvici nacionalnega radia v letu 2000. Na glasbeno lestvico največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb nacionalnega radia sta se uvrstili 2 skladbi. Izvajalca le-teh sta bila Alfi Nipič s skladbo *Bog te živi*, ki je na glasbeni lestvici zasedla osmo mesto, ter Ansambel Lojzeta Slaka s pesmijo *Mama*, ki se je uvrstila na petinštirideseto mesto glede na pogostost predvajanja skladbe.

Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2000. Kategorija 110.

Leta 2000 ni bilo na lestvici največkrat predvajanih skladb v kategoriji komercialnih in nekomercialnih radijskih postaj nobene narodnozabavne skladbe, zato tabele za leto 2000 v kategoriji 110 ne prikazujemo.

Tabela 7: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2001. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
9	<i>Rože z domačega vrta</i>	Jože Skubic / Ivan Sivec / Robert Kuhelj, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi
41	<i>Na Golici</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik / /	Ansambel bratov Avsenik

V kategoriji nacionalnega radia najdemo leta 2001 dve narodnozabavni skladbi (tabela 7). Skladbo *Rože z domačega vrta* izvajajo Slapovi, ki so po pogostosti predvajanja skladbe zasedli deveto mesto na lestvici, skladbo *Na Golici* pa Ansambel bratov Avsenik, ki se je na glasbeni lestvici glede na pogostost predvajanja uvrstil na enainštirideseto mesto.

Tabela 8: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2001. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
40	<i>Rože z domačega vrta</i>	Jože Skubic / Ivan Sivec / Robert Kuhelj, Jože Skubic, Gregor Štibernik, Martin Štibernik	Slapovi
44	<i>Bog te živi</i>	Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič	Alfi Nipič

V tabeli 8 prikazujemo rezultate v kategoriji komercialnih ter nekomercialnih radijskih postaj, kjer najdemo leta 2001 prav tako dve narodnozabavni skladbi; *Rože z domačega vrta* je skladba izvajalcev Slapov, ki se je glede na pogostot predvajanja skladbe uvrstila na štirideseto zaporedno mesto, Alfi Nipič pa izvaja skladbo *Bog te živi*, zaporedna številka predvajanja pa je štiriinštirideset.

Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2002. Kategorija 100.

Leta 2002 v kategoriji 100, ki predstavlja nacionalni radio, ne najdemo nobene narodnozabavne skladbe, zato za to leto ne prikazujemo tabele z rezultati.

Tabela 9: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2002. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
9	<i>Ferrari polka</i> ²⁴	Jože Potrebuješ / Jože Potrebuješ / Tomaž Borsan, Jože Potrebuješ	Čuki
18	<i>Čevapčiči</i> ²⁵	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik / Marjan Stare / Branko Jovanović	Korado in Brendi
20	<i>Bog te živi</i>	Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič / Alfonz Alfi Nipič	Alfi Nipič

²⁴ Sem jo uvrščamo pogojno, lažje bi jo šteli v turbofolk glasbo.

²⁵ Gl. zgoraj.

42	<i>Pesem za mamo</i>	Jože Galič / Ivan Malavašič / Igor Podpecan	Ansambel Dan in noč
----	----------------------	---	---------------------

V kategoriji komercialnih ter nekomercialnih radijskih postaj najdemo leta 2002 štiri narodnozabavne skladbe, ki jih prikazujem v tabeli 9. Prvi dve uvrščeni pesmi v tabelo sta zapisani pogojno, saj spadata v turbofolk glasbo. Pod zaporedno številko dvajset najdemo na glasbeni lestvici v kategoriji 110 izvajalca Alfija Nipiča s pesmijo *Bog te živi*, pod zaporedno številko dvainštirideset pa Ansambel Dan in noč s skladbo *Pesem za mamo*.

Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2003. Kategorija 100. Kategorija 110.

V letu 2003 se na lestvici tako nacionalnega radia kot tudi komercialnih in nekomercialnih radijskih postaj ne pojavi nobena narodnozabavna skladba, zato tabel za to leto ne prikazujemo.

Tabela 10: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2004. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
23	<i>Na Golici</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik / /	Ansambel bratov Avsenik

Leta 2004 se v kategoriji 100 pojavi ena narodnozabavna skladba; to je pesem *Na Golici* izvajalcev Ansambla bratov Avsenik, ki je glede na pogostost predvajanja zasedla triindvajseto mesto. Rezultat je viden v tabeli 10.

Tabela 11: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2004. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
3	<i>Brizgalna brizga</i> ²⁶	Darko Kaurič / Darko Kaurič / Aleš Čadež	Atomik harmonik
41	<i>Sankaška polka</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik / Ferdinand Ferry Souvan / Jože Potrebuješ, Martin Štibernik	Čuki
46	<i>Na Golici</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik /	Ansambel bratov Avsenik

V tabeli 11 prikazujemo rezultate za leto 2004. Tega leta se v kategoriji 110 pojavijo tri narodnozabavne skladbe, in sicer skladba *Na Golici* Ansambla bratov Avsenik, ki je glede na pogostost predvajanja zasedla šestinštirideseto mesto, *Sankaška polka* Čukov, ki zaseda enainštirideseto mesto, ter *Brizgalna brizga* izvajalcev Atomik Harmonik, ki je zasedla kar tretje mesto po pogostosti predvajanja, vendar pa je sem uvrščena pogojno, saj spada med turbofolk glasbo.

Tabela 12: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2005. Kategorija 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
23	<i>Na Golici</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik /	Ansambel bratov Avsenik
50	<i>Neskončno zaljubljena</i>	Branimir Brane Klavžar / Jože Galič / Avgust Skaza	Modrijani

V kategoriji 100, kamor se uvršča nacionalni radio, se v letu 2005 pojavita dve narodnozabavni skladbi. Izvajalca sta Ansambel bratov Avsenik s skladbo *Na Golici*, ki po

²⁶ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

pogostosti predvajanja zaseda triindvajseto mesto, ter Modrijani s pesmijo *Neskončno zaljubljena*, ki je bila uvrščena na petdeseto mesto. Rezultati so prikazani v zgornji tabeli 12.

Tabela 13: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2005. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
13	<i>Hop Marinka</i> ²⁷	Darko Kaurič / Darko Kaurič / Aleš Čadež	Atomik harmonik
26	<i>Hej mala opala</i> ²⁸	Alferd Saina / Senka Laginja, Alferd Saina / Robert Grubišič, Igor Lesiča	Werner in Brigita Šuler
29	<i>Turbo polka</i> ²⁹	Aleš Čadež, Darko Kaurič / Duran Mark, Darko Kaurič, Marin Neumayer / Aleš Čadež, Darko Kaurič	Atomik harmonik
39	<i>Na seniku</i> ³⁰	Darko Kaurič / Darko Kaurič / Aleš Čadež	Atomik harmonik
41	<i>Brizgalna brizga</i> ³¹	Darko Kaurič / Darko Kaurič / Aleš Čadež	Atomik harmonik

Leta 2005 se na lestvici v kategoriji 110, to so komercialne ter nekomercialne radijske postaje, pojavi pet narodnozabavnih skladb, ki pa ne ustrezajo našim kriterijem, saj so na lestvico uvrščene le pogojno; spadajo namreč v zvrst turbofolk glasbe. Od tega leta dalje se je popularnost turbofolk glasbe zelo povišala, kar je razvidno tudi na kasnejših tabelah, predvsem na glasbenih lestvicah komercialnih in nekomercialnih radijskih postaj. Rezultati so vidni v tabeli 13.

Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2006. Kategorija 100.

V letu 2006 na lestvici največkrat predvajanih skladb kategorije 100 ne najdemo nobene narodnozabavne pesmi, zato tabele za kategorijo nacionalnega radia za leto 2006 ne prikazujemo.

²⁷ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

²⁸ Gl. zgoraj.

²⁹ Gl. zgoraj.

³⁰ Gl. zgoraj.

³¹ Gl. zgoraj.

Tabela 14: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2006. Kategorija 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Avtorji (glasbe, besedila, priredbe)	Izvajalec
20	<i>Polkaholik</i> ³²	Darko Kaurič / Darko Kaurič / Aleš Čadež	Atomik harmonik
37	<i>Na Golici</i>	Slavko Avsenik, Vilko Avsenik /	Ansambel bratov Avsenik
43	<i>Hej mala opala</i> ³³	Alferd Saina / Senka Laginja, Alferd Saina / Robert Grubišič, Igor Lesiča	Werner in Brigita Šuler
44	<i>Gor in dol</i> ³⁴	Dejan Lukman / Dejan Lukman / Dejan Lukman	Skuter

V letu 2006 najdemo na lestvici kategorije 110, ki jo prikazujem v tabeli 14, štiri narodnozabavne skladbe, samo ena pa sem ni uvrščena pogojno, in to je pesem *Na Golici* Ansambla bratov Avsenik, ki je zasedla sedemintrideseto mesto glede na pogostost predvajanja na slovenskih komercialnih in nekomercialnih radijskih postajah. Na lestvicah so sicer še vedno visoko uvrščene turbofolk skladbe.

Tabela 15: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2007. Repartijski razred 100³⁵.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec
275	<i>Rože z domačega vrta</i>	Slapovi
279	<i>Kam le čas beži</i>	Ansambel Štirje kovači
287	<i>Ena po domače</i> ³⁶	Čuki
360	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik
455	<i>Kjer lastovke gnezdijo</i>	Ansambel Franca Miheliča

³² Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

³³ Gl. zgoraj.

³⁴ Gl. zgoraj.

³⁵ V letu 2007 so uvedli novo poimenovanje kategorij lestvice najbolj poslušanih skladb. Prav tako zraven skladb ni podatkov o avtorjih glasbe niti o izvajalcih, število skladb, ki so uvrščene na seznam, pa sega do 500 in ne več samo do 50 za posamezni razred.

³⁶ Obstajata dve verziji te pesmi – ena narodnozabavna, druga turbofolk verzija. Upoštevali bomo narodnozabavno različico.

V letu 2007 se na lestvici največkrat predvajanih skladb reparticijskega razreda 100 pojavi pet narodnozabavnih skladb, ki so prikazane v tabeli 15. Tu najdemo naslednje izvajalce: Slapove, ansambel Štirje kovači, Čuke, Ansambel bratov Avsenik ter Ansambel Franca Miheliča.

Tabela 16: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2007. Reparticijski razred 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec
91	<i>Pancer tanc</i> ³⁷	Čuki
101	<i>Toni je pa ribo ujel</i> ³⁸	Atomik Harmonik
124	<i>Dimnikar</i>	Skuter
212	<i>Nocoj je druga rekla mi</i>	Mladi Dolenjci
214	<i>S tabo grem v gmajno</i> ³⁹	Turbo angels
222	<i>Tovornjakar</i>	Ansambel Pogum
239	<i>Čebelar</i>	Ansambel Lojzeta Slaka
251	<i>Zavriskaj na ves glas</i> ⁴⁰	Atomik Harmonik
330	<i>S kitaro po stari Ljubljani</i>	Čuki
346	<i>Belo obleko si že nosila</i>	Ansambel Svetlin in Stane Petrič
356	<i>Petki, sobote in nedelje</i>	Boštjan Konečnik
364	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik
372	<i>Ne reci nikdar</i>	Slapovi
376	<i>Goveja župca</i> ⁴¹	Atomik harmonik
415	<i>Prijatelji si vsi bodimo</i>	Ansambel Toneta Rusa
466	<i>Repete polka</i>	Neznan izvajalec
469	<i>Ena po domače</i>	Čuki
474	<i>Naj se dviga</i> ⁴²	Turbo angels
484	<i>Kdo trka</i> ⁴³	Atomik Harmonik
487	<i>Marinka na seniku</i>	Atomik Harmonik

³⁷ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

³⁸ Gl. zgoraj.

³⁹ Gl. zgoraj.

⁴⁰ Gl. zgoraj.

⁴¹ Gl. zgoraj.

⁴² Gl. zgoraj.

⁴³ Gl. zgoraj.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec
	<i>brizga</i> ⁴⁴	
488	<i>Premalokrat sem ti povedal</i>	Ansambel Toneta Rusa
498	<i>Podoknica</i> ⁴⁵	Boštjan Konečnik

V tabeli 16 je prikazano, da se v letu 2007 na lestvici največkrat predvajanih skladb v reparticijskem razredu 110 pojavi 22 narodnozabavnih skladb. Za nas so glede na prejšnje tabele pomembnejši ansambli Ansambel Lojzeta Slaka, Ansambel bratov Avsenik ter Slapovi. Zelo veliko število turbofolk skladb nakazuje, da je popularnost omenjene zvrsti glasbe še vedno zelo visoka, prav tako lahko opazimo porast skupin, ki to zvrst izvajajo.

Tabela 17: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2008. Reparticijski razred 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec
87	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik
324	<i>Kam le čas beži</i>	Ansambel Štirje kovači
368	<i>Stare slike</i>	Mladi Dolenjci
434	<i>V dolini tihi</i>	Ansambel Lojzeta Slaka
495	<i>Kjer lastovke gnezdi</i>	Ansambel Franca Miheliča

Leta 2008 se na lestvici reparticijskega razreda 100 pojavi pet narodnozabavnih skladb. Izvajalci so Ansambel bratov Avsenik, Štirje kovači, Mladi Dolenjci, Ansambel Lojzeta Slaka ter Ansambel Franca Miheliča. Rezultati so podani v tabeli 17. Na glasbeni lestvici ne zasledimo sicer popularne turbofolk zvrsti glasbe.

⁴⁴ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

⁴⁵ Gl. zgoraj.

Tabela 18: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2008. Repartijski razred 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec
119	<i>Belo obleko si že nosila</i>	Ansambel Svetlin in Stane Petrič
205	<i>Čebelar</i>	Ansambel Lojzeta Slaka
210	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik
298	<i>S kitaro po stari Ljubljani</i>	Čuki
384	<i>Venček</i> ⁴⁶	Neznani izvajalec
458	<i>V dolini tihi</i>	Ansambel Lojzeta Slaka

Na lestvici največkrat predvajanih skladb razreda 110 najdemo v letu 2008 šest narodnozabavnih skladb. Skladbe izvajajo Ansambel Svetlin in Stane Petrič s pesmijo *Belo obleko si že nosila*, Ansambel Lojzeta Slaka s *Čebelarjem* ter pesmijo *V dolini tihi*, Ansambel bratov Avsenik s pesmijo *Na Golici*, Čuki z instrumentalno skladbo *S kitaro po stari Ljubljani* ter skladba *Venček*, katere izvajalec pa je neznan. Rezultati so prikazani v tabeli 18.

Tabela 19: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2009. Repartijski razred 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec	Uporaba skladbe
277	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik	40
424	<i>Kjer lastovke gnezdijo</i>	Ansambel Franca Miheliča	32

V tabeli 19 so vidni rezultati za leto 2009. Na lestvici razreda 100 sta se pojavili dve narodnozabavni skladbi; to sta bili skladbi *Kjer lastovke gnezdijo* Ansambla Franca Miheliča, ki je zasedla štiristoštiriindvajseto mesto, ter *Na Golici* Ansambla bratov Avsenik, ki se je uvrstila na dvestosedemdesetdeseto mesto glede na pogostost predvajanja.

⁴⁶ Lahko predpostavljamo, da gre za venček narodnozabavnih pesmi.

Tabela 20: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2009. Repartijski razred 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec	Uporaba skladbe
103	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik	722
117	<i>Čebelar</i>	Ansambel Lojzeta Slaka	688
147	<i>Borovničke</i> ⁴⁷	Boštjan Konečnik	615
158	<i>Belo obleko si že nosila</i>	Ansambel Svetlin in Stane Petrič	594
162	<i>Življenje so ene štenge</i>	Malibu	593
225	<i>Skupaj za vedno</i>	Ansambel bratov Poljanšek	488
241	<i>Prstan zvestobe</i>	Ansambel Toneta Rusa	464
262	<i>S kitaro po stari Ljubljani</i>	Čuki	446
318	<i>Choco La</i> ⁴⁸	Atomik Harmonik	392
400	<i>Naivna Nežika</i>	Ansambel Jožeta Škoberneta	333
409	<i>Iskal sem in našel</i>	Zlati muzikanti	327
433	<i>Naj breze govorijo</i>	Ansambel Bitenc	311
438	<i>Mini kikleca</i> ⁴⁹	Harmonk n roll	309
455	<i>Gasilec</i>	Navihanke	298
463	<i>Minili sta že leti dve</i>	Tanja Žagar in ansambel Spev	296
480	<i>Rad bi se postaral s teboj</i>	Ansambel Lipovšek	288
492	<i>Zvon želja</i>	Ansambel Toneta Rusa	283

Leta 2009 se je na lestvici razreda 110 pojavilo sedemnajst narodnozabavnih skladb. Izstopa Ansambel bratov Avsenik s pesmijo *Na Golici*, Malibu s pesmijo *Življenje so ene štenge*, Ansambel Lojzeta Slaka s pesmijo *Čebelar*, Ansambel Svetlin in Stane Petrič s skladbo *Belo obleko si že nosila* ter Ansambel Toneta Rusa s skladbo *Prstan zvestobe*. Opazen je padec popularnosti turbofolk glasbe, saj se na glasbeni lestvici pojavijo samo tri skladbe iz omenjene zvrsti. Rezultati leta 2009 za komercialne in nekomercialne radijske postaje so vidni v tabeli 20.

⁴⁷ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

⁴⁸ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

⁴⁹ Uvrščena pogojno – spada med turbofolk glasbo.

Tabela 21: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2010. Repartijski razred 100.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec	Uporaba skladbe
26	<i>Narodnozabavni rock</i>	Ansambel Roka Žlindre in Kalamari	94
144	<i>Življenje so ene štenge</i>	Malibu	54
240	<i>Čebelar</i>	Ansambel Lojzeta Slaka	44
324	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik	38
367	<i>Fičfirič</i>	Ansambel Novi spomini	36
371	<i>Tam, kjer murke cveto</i>	Ansambel bratov Avsenik	35
392	<i>Ko spet pride jesen</i>	Modrijani	34
431	<i>Točajka</i>	Neznani izvajalec	32
433	<i>Prstan zvestobe</i>	Ansambel Toneta Rusa	32

Leta 2010 najdemo na lestvici nacionalnega radia devet narodnozabavnih skladb, ki so vidne v tabeli 21. Med drugimi na lestvici zasledimo skladbe Ansambla bratov Avsenik, Ansambla Lojzeta Slaka, Malibuja, Ansambla Toneta Rusa, Modrijanov idr.

Tabela 22: Lestvica največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah: Leto 2008. Repartijski razred 110.

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec	Uporaba skladbe
43	<i>Narodnozabavni rock</i>	Ansambel Roka Žlindre in Kalamari	1118
95	<i>Čebelar</i>	Ansambel Lojzeta Slaka	884
124	<i>Na Golici</i>	Ansambel bratov Avsenik	798
269	<i>Prstan zvestobe</i>	Ansambel Toneta Rusa	510
333	<i>Belo obleko si že nosila</i>	Ansambel Svetlin in Stane Petrič	443
349	<i>S kitaro po stari Ljubljani</i>	Čuki	425
448	<i>Ne reci nikdar</i>	Slapovi	350

Zaporedna številka skladbe	Naslov pesmi	Izvajalec	Uporaba skladbe
494	<i>Življenje so ene štenge</i>	Malibu	323
495	<i>Iskal sem in našel</i>	Zlati muzikanti	322
499	<i>Berač</i>	Zlati muzikanti	319

Na lestvici komercialnih in nekomercialnih radijskih postaj najdemo v letu 2010 deset največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb, med njimi pa ne zasledimo več turbofolk glasbe. Izvajalci največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb v kategoriji 110 so Ansambel Lojzeta Slaka, Ansambel bratov Avsenik, Ansambel Toneta Rusa, Ansambel Svetlin in Stane Petrič, Malibu, Zlati muzikanti idr. Rezultati so prikazani v tabeli 22.

1.2 Povzetek o največkrat predvajanih narodnozabavnih skladbah na slovenskih radijskih postajah in izbor pesmi za analizo

Po pregledu glasbenih lestvic največkrat predvajanih narodnozabavnih skladb na slovenskih radijskih postajah sledi povzetek in komentar teh skladb ter razlaga izbora pesmi za analizo v naslednjih poglavjih diplomskega dela. Pesmi, ki bodo analizirane, morajo ustrezati zastavljenim merilom, ki so naslednja: Skladba ima besedilo, spada v zvrst polke ali valčka in se izvaja brez elektronskih pripomočkov (torej ni turbofolk zvrst). To pomeni, da se samo instrumentalne in/ali turbofolk skladbe izločijo.

Po pregledu vseh lestvic poslušnosti od leta 1997 do 2010 je največkrat predvajana pesem *Na Golici*. Izvajalec je Ansambel bratov Avsenik, na lestvicah se pojavi 14-krat, skladba pa spada med polke in je samo instrumentalna, torej brez besedila. Ker ne ustreza merilom, jo izločimo.

Naslednja po pogostosti predvajanja je skladba *Čebelar* Ansambla Lojzeta Slaka. Je valček, pojavitev na lestvici pa je 6-kratna. Ker ustreza merilom, jo dodamo na seznam pesmi za analizo.

4-krat se na lestvicah pojavijo naslednje skladbe: *Mama*, ki jo izvaja Ansambel Lojzeta Slaka, *S kitaro po stari Ljubljani* v izvedbi Čukov – ta je samo instrumentalna in tako ne zadošča zastavljenim merilom, zato jo izločimo – in *Belo obleko si že nosila* v izvedbi Ansambla Svetlin in Staneta Petriča. Vse tri skladbe so valčki.

Več pesmi se na lestvicah pojavi 3-krat:

Da spočijem se na tvoji rami – Slapovi, valček.

Ne reci nikdar – Slapovi, valček.

Rože z domačega vrta – Slapovi, valček.

Kjer lastovke gnezdijo – Ansambel Franca Miheliča, valček.

Življenje so ene štenge – Malibu, polka.

Prstan zvestobe – Ansambel Toneta Rusa, valček.

2-kratno pojavitev imajo tri pesmi, in namreč *Kam le čas beži* ansambla Štirje kovači, ki je valček, *Ena po domače* izvajalcev Čukov ter *Iskal sem in našel* Zlatih muzikantov – obe spadata med polke.

Ugotovili smo, da med najbolj predvajanimi skladbami na slovenskih radijskih postajah prevladujejo valčki. Za analizo smo jih potrebovali pet, zato smo vzeli pet tistih z najvišjim pojavitvenim številom. Ker so se določene pesmi na glasbeni lestvici pojavile v enakem obsegu, smo si pri izboru pomagali še z lestvico največkrat predvajanih skladb radia Veseljak, s katero smo lahko določili pesmi, ki smo jih še potrebovali za analizo. Tako smo samo na podlagi glasbenih lestvic slovenskih radijskih postaj izbrali valčka Ansambla Lojzeta Slaka *Čebelar* ter *Mama* in valček Ansambla Svetlin in Staneta Petriča *Belo obleko si že nosila*. Dve manjkajoči skladbi smo dodali po pregledu glasbene lestvice radia Veseljak. Izbor je viden v tabeli 23.

Pri polkah smo prav tako izbrali skladbe z najvišjimi pojavitvenimi števili. Največ pojavitev je imela polka skupine Malibu, *Življenje so ene štenge*, nato skladba Čukov *Ena po domače* ter Ansambla Zlati muzikantje *Iskal sem in našel*. Manjkali sta nam še dve skladbi, zato smo si pomagali z že zgoraj omenjeno lestvico radia Veseljak. V nadaljevanju sledi pregled glasbene lestvice radia Veseljak ter določitev manjkajočih skladb za kasnejšo glasoslovno analizo.

1.3 Glasbena lestvica največkrat predvajanih skladb radia Veseljak

Med polkami smo glede na pogostost predvajanja izbrali pesem *Ljuba* izvajalcev DJ Boštjana in Polone ter *Ta zadn' direndaj* Šentjurskih muzikantov. Valčke smo izbrali po kriteriju pogostosti predvajanja na tej in na ostalih glasbenih lestvicah. Ker so glede na SAZAS-ove lestvice določene pesmi imele enako število pojavitev, izberemo na Veseljakovi lestvici tisto

pesem, ki se pojavi prej. Tako smo izbrali *Prstan zvestobe* Ansambla Toneta Rusa ter skladbo *Da spočijem se na tvoji rami* izvajalcev Slapov. Izbor pesmi je viden v tabeli 23.

Tabela 23: Izbor največkrat predvajanih skladb glede na SAZAS ter lestvico radia Veseljak.

Število predvajanj	Naslov pesmi	Izvajalec
171	<i>Ljuba</i>	DJ Boštjan in Polona
168	<i>Ta zadn direndaj</i>	Šentjurski muzikanti
148	<i>Prstan zvestobe</i>	Ansambel toneta Rusa
79	<i>Da spočijem se na tvoji rami</i>	Slapovi

2. Analiza izbranih slovenskih narodnozabavnih besedil

Z lestvic največkrat predvajanih skladb smo s pomočjo zastavljenih meril izbrali pesmi za analizo, ki je prikazana v nadaljevanju. Ker smo želeli v diplomskem delu dokazati, da obstajajo med dvema zvrstema narodnozabavne glasbe jezikovne razlike (Hipoteza 1), smo pesmi razvrstili v dva razreda, in sicer med valčke in polke. K valčkom smo uvrstili skladbe *Čebelar*, *Mama*, *Belo obleko si že nosila*, *Prstan zvestobe* ter skladbo *Da spočijem se na tvoji rami*, pri polkah pa smo analizirali skladbe *Življenje so ene štenge*, *Iskal sem in našel*, *Ena po domače*, *Ljuba* ter *Ta zadn' direndaj*. Skladbe so bile analizirane po vrstnem redu glede na pogostost predvajanja na slovenskih radijskih postajah. Če se je torej določena skladba predvajala pogosteje, se je tudi analizirala prej kot druge.

Skladbe, ki smo jih izbrali, smo s pomočjo slušnega prenosnika zapisali, da smo dobili golo besedilo. Besedila smo označili s številkami kitic (npr. 1., 2., 3. ...) ter z oznako REF in ležečim tiskom določili refren besedila, torej kitico, ki se v besedilu večkrat ponovi oziroma je določena kot glavna kitica pesmi. Refrenov nismo zapisovali večkrat, ampak v besedilu samo nakazali, v katerem delu se zopet pojavlja in v oklepaju dopisali, ali se večkrat ponovi (npr. 2-krat). Nato smo pesmi ponovno poslušali ter jih dopolnili z naglasno analizo; to pomeni, da smo besedam določili naglasna znamenja, kar nam je bilo pri naglasni analizi v veliko pomoč, saj smo se pri njej posvetili predvsem stilno zaznamovanim besedam, predvsem s stališča slovenskega naglasa. Pri vsaki skladbi smo najprej namenili nekaj besed opisu izvajalca ter avtorja besedila, podali smo tudi vsebinsko analizo pesmi, nato pa je sledila jezikovna analiza besedila. Kot že omenjeno, smo se najprej posvetili besedilu z naglasno analizo, nato smo se poglobili v metriko, predvsem smo bili pozorni na stopico ter rimo, iskali pa smo tudi stilno zaznamovan besedni red ter opazovali morebitne posebnosti besedila. Po analizi vseh besedil smo podali ugotovitve, ki smo jih dognali v okviru analize besedil polk in valčkov ter naredili tudi primerjavo med le-temi.

2.1 Valčki

V okviru jezikovne, pretežno glasoslovne analize smo se najprej posvetili valčkom. Skladbe so razvrščene glede na pogostost predvajanja na slovenskih radijskih postajah. Besedila smo naglasili z naglasnimi znamenji, nato smo podali kratek opis izvajalca skladbe, nekaj besed o avtorju besedil, opisali vsebino skladbe ter nato izvedli analizo besedila, v sklopu katere smo s pomočjo naglasne in metrične analize ter analize besednega reda preučili izbrana besedila.

2.1.1 Čebelar

Izvajalec: Ansambel Lojzeta Slaka

Avtor besedila: Slavko Podboj

1. Sónce šló je za goró,
mràk je pádel na zemljó.
Pése^m čríčka slíši se,
k večé^rnem počít^ku vábi vsè.

2. V môjem sřcu je nemír
na jesénski ta večér,
tího stó^pim sám čez prá^g,
grém v mój stári čebelⁿják.

REF: *Kakó lepó mi zášumí^jo,*
kakó lepó mi zádiší^jo,
a v sřcu mi spomín
na mláde dní budí^jo.

Čebélice, čebélice,
saj môje ste prijáteljice,
pozábi vás nikdár
ta stári čebelár.

3. V môjem sřcu je nemír
na jesénski ta večér,
čríček pésem je odpél,
a mēni spomíne čas je vzél.

REF: *Kakó lepó mi zášumí^jo...*

2.1.1.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Ansambel Lojzeta Slaka za začetek svojega delovanja šteje leto 1964, a je Lojze Slak skupaj s tremi brati že prej ustanovil ansambel, ki je zaradi bratovega služenja vojaškega roka po treh letih razpadel, nato pa je že omenjenega leta nastal Trio Lojzeta Slaka, ki se je na eni izmed oddaj na RTV Slovenija spoznal tudi s slovitimi pevci – Fanti s Praprotna, s katerimi so od takrat dalje sodelovali in tako začeli utirati novo pot v slovenski narodnozabavni glasbi. Skozi leta so se nekateri člani v ansamblu oz. med pevci menjevali, kar pa ni uničilo njihove glasbe, ampak jo je kvečjemu naredilo še prepoznavnejšo. Posneli so veliko število plošč, kaset in zgoščenk, se udeleževali nešteti koncertov in srečanj ter skozi leta postali eni najboljših narodnozabavnih glasbenih sestavov pri nas, priznani pa so bili tudi v tujini, saj so bili med drugimi na turnejah po ZDA, Kanadi in Avstraliji. Ansambel in tudi sam Lojze Slak so prejeli lepo število priznanj in plaket, tako domačih kot tudi tujih. Ansambel je neprekinjeno deloval do leta 2011, ko je ustanovitelj skupine jeseni 2011 umrl.

Avtor besedila, Slavko Podboj, ki je obenem tudi humorist in pevec, je bil Slakov osebni prijatelj. Skupaj sta ustvarila Slakovo najbolj znano skladbo *Čebelar*, ki je izšla leta 1995 na kaseti z enakim naslovom – *Čebelar*.

2.1.1.2 Vsebina pesmi

Pesem opisuje večerno naravo. Posebej izpostavi čričkovo petje, nato opiše človekovo notranje počutje ter njegovo pot v čebelnjak. Ker je v kitici omenjen jesenski večer ter stari čebelnjak, lahko takoj sklepamo, da je subjekt, ki pesem pripoveduje, starejša oseba. V refrenu se opiše subjektov odnos do čebel, ki jih ima nadvse rad in so mu tudi prijateljice, hkrati pa ga spominjajo na mladost, zato jim tudi obljublja, da nikoli ne bo pozabil na njih. V zadnji kitici se združita 1. in 2. kitica – zopet je opisano človekovo notranje počutje ter čričkov glas, ki je umolknil, subjekt pa je izgubil vse spomine, saj se je namreč tako postaral, da mu starost ne prizanaša več.

2.1.1.3 Glasoslovna analiza

V besedilu *Čebelar* zasledimo naslednje stilno zaznamovane besede⁵⁰:

⁵⁰ Besede, ki so stilno zaznamovane, so na vseh primerih podane s krepkim tiskom.

Sónce šló je za **goró**

SSKJ⁵¹: gôra -e in -é ž, tož. ed. in mn. v prislovni predložni zvezi tudi góro góre

SP 2001⁵²: gôra -e in gôra -é ž

→ Tako *SSKJ* kot *SP 2001* imata obe varianti za enakovredni. To je razvidno zaradi veznika in v glavi geselskega sestavka, vendar pa Toporišič pravi, da je naglaševanje tipa gôra -é zastarelo, saj se danes ceni to, kar je navadnejše. Kljub temu dopušča možnost uporabe premičnega naglasnega tipa v primeru, ko gre za pesnjenje (uporaba naglasnega tipa glede na metrum), še vedno pa ohranja tezo, da je premični naglasni tip v vsakem primeru stilno zaznamovan. Ta arhaični naglas je v tem primeru uporabljen zaradi melodije ter ujemanja z ozkim o-jem v tem in naslednjem verzu.

mrák je pádel na **zempljó**

SSKJ: zêmlja -e tudi -é ž, tož. ed. v prislovni predložni zvezi tudi zémľjo

SP 2001: zêmlja -e tudi zêmlja -é ž, tož. ed. v predl. zv. tudi zémľjo

→ Prva varianta je primernejša od druge, stilno zaznamovane. To lahko razberemo zaradi členka tudi, ki ga za to geslo uporabljata tako *SSKJ* kot tudi *SP 2001*. V tem primeru tako kot Toporišič tudi jezikovna korpusa označujeta premični naglasni tip za stilno zaznamovanega. Sicer pa je tudi ta arhaični naglas uporabljen zaradi melodije ter ujemanja z ozkim -ojem v predhodnem verzu.

V môjem sřcu je **nemír**

na jesénski ta **večér**

→ S krepkim tiskom označeni besedi sta izpostavljeni zaradi stilne zaznamovanosti v primeru rime, saj se v omenjenem primeru rimata zadnja zloga, ki sicer nimata istih vokalov, a kljub temu delujeta harmonično. Gre za t. i. »fonemski hibrid«, kot ga je poimenoval Primož Vitez, ki je v slovenskem jeziku »specifična vokalna realizacija« samoglasniške tvorbe fonemov /i/ ali /e/ v naglašenem, ponavadi zadnjem zlogu pred zvočnikom /r/, z ozirom na dialektalno pogojenost uporabe (Vitez 2012: 28). V pesništvu je sicer ta tip rime zelo pogosto uporabljen.

⁵¹ *Slovar slovenskega knjižnega jezika*.

⁵² *Slovenski pravopis 2001*.

2.1.1.4 Metrika

Analiza stopice

Stopica ni enotna. V kiticah imamo tako trohejsko stopico (–U) ter kretično (–U–), pa tudi jambsko (U–) ter amfibraško stopico (U–U). To je razvidno na spodnjih primerih kitice in refrena.

Primer stopice v kitici:

Sónce šló je za goró, mrák je pádel na zemljó.

— U — U — U— — U — U — U —

Pésem čríčka slíši se, k večérnem počítku vábi vsè.

— U — U—U— U — U U — U—U—

Primer stopice v refrenu:

Kakó lepó mi zášumíjo, kakó lepó mi zádišíjo,

U — U — U — U — U U — U — U — U—U

a v sřcu mi spomín na mláde dní budíjo.

U — U — U — U — U — U — U — U

Analiza rime

Vse tri kitice (to so prva, druga ter peta kitica) imajo zaporedno rimo (aabb), pri refrenu pa ima prva kitica (to je tretja v pesmi) prosto, druga (četrta v pesmi) pa zopet zaporedno rimo.

Primer rime v kitici:

Sónce šló je za goró,	a
mrák je pádel na zemljó.	a
Pésem čríčka slíši se,	b
k večérnem počítku vábi vsè.	b

Primer rime v refrenu:

Kakó lepó mi zášumíjo,	a
kakó lepó mi zádišíjo,	a
a v sřcu mi spomín	b
na mláde dní budíjo.	a

Analiza kitice

Pesem ima sedem kitic. Tretja in četrta kitica (ter šesta in sedma) sta tudi refrenski kitici (refren), saj se kasneje v pesmi še enkrat ponovita⁵³. Kitice so sestavljene iz štirih vrstic, zato jim pravimo štirivrstičnice. Le-te so v slovenskem (ljudskem) pesništvu zelo priljubljene.

⁵³ Pri samem zapisu pesmi refrena nismo zapisovali dvakrat.

2.1.1.5 Analiza besednega reda

V besedilu je besedni red glede na členitev po aktualnosti zamenjan in zato lahko rečemo, da je besedni red stilno zaznamovan. Takšna postavitve je uporabljena zaradi rim. Spodaj prikazujemo primer stilno zaznamovanega in nezaznamovanega besednega reda.

Zaznamovan besedni red:	Nezaznamovan besedni red:
V môjem sŕcu je nemír na jesénski ta večér, čríček pésem je odpél, a mêní spomíne čas je vzél.	Na ta jesenski večer je v mojem sŕcu nemír, čríček je odpel pesem, a meni je čas vzel spomine.

2.1.2 Mama

Izvajalec: Ansambel Lojzeta Slaka

Avtor besedila: Tone Pavček

1. Na svétu je mnógo lépega, povsód.
Vsà zêmlja je z lépim nastlána.
Je rôsa, je rózga, je róža in Róža Marija. In ród.
A nájlépša bo zméraj prva beséda,
přvi hozána – máma.

2. Vsák se híp kdó rodí,
cvét in sád, nôv Zemljàn,
pa se svét lépši zdí
od sréčnih mám.

REF: *Máma je přvi klíc,
máma je zádnji glás,
krùh in lúč,
ki osrečúje nás.*

3. Vsáka máma je práva máma,
dána za sréčo in na vesêlje,
práva in êna sama za vsè življênje.

4. Ko mámo imáš, kómaj véš,
káj ti dá iz dnéva v dán,
ko je ni, se zavéš,
kakó si sám.

REF: *Máma je přvi klíc,
máma je zádnji glás,
krùh in lúč,
ki osrečúje nás. (2-krat)*

2.1.2.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Izvajalec pesmi, Ansambel Lojzeta Slaka, je opisan že pri prvi obravnavani pesmi.

Tone Pavček je bil slovenski pesnik, esejist, prevajalec ter urednik. Leta 1953 je skupaj s še tremi pesniki izdal svojo prvo pesniško zbirko *Pesmi štirih* ter se tako uveljavil kot intimist. Izdal je veliko število pesniških zbirk za otroke ter odrasle, slikanic in esejev ter se tako uveljavil kot slovenski klasik. Prejel je tudi veliko priznanj, njegove misli in pesmi pa so postale tako priljubljene, da njegove citate lahko zasledimo tako na zasebnih voščilnicah kot tudi v medijih.

2.1.2.2 Vsebina pesmi

Pesem je opis lepot sveta in hkrati ugotovitev, da je najlepša le ena beseda, mama. Prav zaradi srečnih mam je svet lepši kot je v resnici in mama je pravzaprav bistvo življenja. Ko še imaš mamo, se sploh ne zavedaš, kaj vse to pomeni – da obstaja le ena prava mama na svetu – ko pa se tega zaveš, je marsikdaj že prepozno in ostaneš sam na svetu.

2.1.2.3 Glasoslovna analiza

A **nájlépša** bo zméraj prva beséda

SSKJ: lép -a -o tudi -ó prid., lépši

SP 2001: lép -a -o tudi lép -a -ó; -ši -a -e

→ Predpona v slovenskem jeziku načeloma ni naglašena, pri tej besedi pa gre za večnaglasnico, saj se ostrivec pojavi tako v predponi kot v korenu besede.

2.1.2.4 Metrika

Analiza stopice

V govorjenem besedilu skladbe *Mama* stopica ni enotna, v pétem besedilu pa najdemo kretik (—U—), daktil (—UU) in jamb (U—). Spodaj sledi primer stopice na delu besedila.

Primer stopice v pétem besedilu:

Vsák se híp kdó rodí, cvét in sád, nôv Zemljân,

— U — — U — — U — — U —

pa se svét lépsi zdi od sréčnih mám.

— U U — U U — U U —

Máma je prvi klíc, máma je zádni glás,

— U U — U U — U U — U U

krùh in lúč, ki osrečuje nás.

— U — — U U — U —

Analiza rime

Dve kitici v obravnavani skladbi sta govorjeni in s prosto rimo, dve kitici péti ter s prestopno rimo (abab), refren, ki se prav tako pôje, pa ima pretrgano rimo (abcb). V tem besedilu se pojavi tudi notranja rima: hozana – mama.

Primer rime v péti kitici:

Vsák se híp kdó rodí,	a
cvét in sád, nôv Zemljân,	b
pa se svét lépsi zdi	a
od sréčnih mám.	b

Primer rime v refrenu:

Máma je prvi klíc,	a
máma je zádni glás,	b
krùh in lúč,	c
ki osrečuje nás.	b

Analiza kitice

V besedilu imamo dve govorjeni kitici. Prvo smo ob poslušanju zapisali kot petvrstičnico, drugo pa kot trivrstičnico. Péte kitice (ter refren) so štirivrstične, kar zopet potrjuje najlažjo uporabo štirivrstičnice za slovenska narodnozabavna besedila. Vseh kitic skupaj je v pesmi šest.

2.1.2.5 Analiza besednega reda

Ni posebnosti glede besednega reda.

2.1.3 Belo obleko si že nosila

Izvajalec: Ansambel Svetlin in Stane Petrič

Avtor besedila: Vera Šolinc

1. Sónce posíje za náju
in cvétje posúje se v máju,
na nájine potí,
na céste radosti.

2. Zláti so tvôji praméni
kot listja prepróga jeséni.
Dišiš po právljici
polétnih nočí.

3. Če bi lahkó pozabila,
če ênkrat lahkó bi ljubíla
iz vsêga me srcà,
presréčna bi bila.

4. Mísel je védno med náma,
nikdàr ne ostáneva sáma,
kot sénca víje vsè,
objéma srcé.

REF: *Bélo obléko si že nosíla,*
jáz te takrát še nísem poznàl,
z drúgim življénje ti si delíla,
jáz pa sem tával in te iskàl.

Bélo obléko si že nosíla,
glédaš me zdàj s solzámi v očéh,
védno pred svétom me boš tajíla,
ker je ljubézen nájina gréh.

3. Če bi lahkó pozabila ...

4. Mísel je védno med náma ...

REF. *Bélo obléko si že nosíla ...*
Bélo obléko si že nosíla ...

2.1.3.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Ansambel v sestavi šestih članov, ki prihaja iz Spodnjega Tuštanja pri Moravčah, je bil do leta 1996 poznan kot trio bratov Svetlin, ki se je udeleževal različnih srečanj, nastopov ter tekmovanj, od omenjenega leta dalje pa deluje kot kvintet z diatonično in klavirsko harmoniko ter večglasnim petjem. Nastope imajo, poleg domačih veselic in porok, tudi v tujini, udeležujejo pa se tudi večjih glasbenih prireditev na domačih tleh. Pri obravnavani pesmi so moči združili s Stankom Petričem, ki prihaja iz Blatne Brezovice, s to pesmijo pa je Petrič postal prepoznaven na slovenski narodnozabavni sceni. Leta 2010 je ustanovil tudi svoj ansambel, s katerim nastopa po Sloveniji.

Vera Šolinc, ki je avtorica besedila, je ena izmed najproduktivnejših slovenskih besedilopiscev narodnozabavne glasbe. Je tudi komponistka, pevka ter saksofonistka, prav tako pa v tem trenutku ustanoviteljica lastnega ansambla Vera & Originali.

2.1.3.2 Vsebina pesmi

Pesem opisuje par, katerega sreče se veseli tudi narava; dogajalni čas je pozna pomlad. Pevec primerja žensko lepoto z lepoto narave – opeva njene lase ter njen vonj. Kljub svoji »sreči« pa ženska ni srečna, saj nečesa ne more pozabiti, in med parom je nekaj, kar preprečuje njuno popolno ljubezen in srečo. V refrenu tako izvemo, da je ženska poročena, lirski subjekt pa ni njen mož, marveč njen ljubimec, ki se zaveda, da ga bo ljubljena vedno tajila in ne bo nikoli priznala njune ljubezni.

2.1.3.3 Glasoslovna analiza

nikdàr ne ostáneva sáma

SSKJ: níkdar tudi níkdàr prisl.

SP 2001: níkdar tudi níkdàr nik. čas. prisl. zaim

→ Tako po *SSKJ* kot tudi po *SP 2001* je prva varianta primernejša od druge (to pokaže členek tudi).

glédaš me zdàj **s solzámi** v očéh

SSKJ: sólza -e tudi -é ž

SP 2001: sôlza -e tudi sôlza -é ž, druga oblika dalje -i -ó -i -ó; -é -á -áma -é -àh -áma; -é -á -àm -é -àh -ámi

→ Tu se pojavi stilna zaznamovanost, ki je tako v *SSKJ* kot v *SP 2001* razvidna zaradi členka tudi – ta določa, katera oblika je primernejša za uporabo. Tudi Toporišič navaja nepremični naglasni tip za primernejšega in stilno nezaznamovanega.

2.1.3.4 Metrika

Analiza stopice

V vseh kiticah se pojavijo daktil (–UU), trohej (–U) ter jamb (U–). Besedilo je, tudi glede na stopico, zelo plesno; tudi pri samem branju lahko občutimo $\frac{3}{4}$ takt, ki je značilen za valčke.

Primer stopice v kitici:

Sônce posíje za naju in cvétje posúje se v máju,
 — U U —UU — UU — U U —UU — U
 na nájjine potí, na céste rádosti.
 U — U — U — U —U — U —

Primer stopice v refrenu:

Bélo obléko si že nosíla, jáz te takrát še níssem poznál,
 — U U—U —U U—U — U U— U —U U —
 z drúgim življénje ti si delíla, jáz pa sem tával in te iskál.
 — U U —U —UU —U — U U —U — UU —

Analiza rime

V kiticah se pojavi zaporedna (aabb) rima, v dvokitičnem refrenu pa prestopna (abab). Skladba je glede rim zelo urejena.

Primer rime v kitici:

Sônce posíje za naju	a
in cvétje posúje se v máju,	a
na nájjine potí,	b
na céste rádosti.	b

Primer rime v refrenu:

Bélo obléko si že nosíla,	a
jáz te takrát še níssem poznál,	b
z drúgim življénje ti si delíla,	a
jáz pa sem tával in te iskál.	b

Analiza kitice

Besedilo je sestavljeno iz večjega števila kitic. Vsaka kitica, tako navadna kot tudi refrenska, je štirivrstična, kar zopet potrjuje izjemno priljubljenost v slovenskem (ljudskem in umetnem)

pesništvu. Na začetku imamo štiri uvodne kitice, nato dve kitici refrena, nakar se zadnji dve kitici uvoda ponovita, temu pa sledita refrenski kitici.

2.1.3.5 Analiza besednega reda

Besedni red je zaradi ujemanja rim ter stopice stilno zaznamovan. Na dveh primerih smo ponazorili razliko med zaznamovanim (originalnim) ter možnim nezaznamovanim besednim redom.

Zaznamovan besedni red	Nezaznamovan besedni red
Zlati so tvoji prameni kot listja preproga jeseni.	Tvoji prameni so zlati kot jeseni preproga listja.
Če bi lahko pozabila, če enkrat lahko bi ljubila iz vsega me srca, presrečna bi bila.	Če bi lahko pozabila, če bi me enkrat lahko ljubila iz vsega srca, bi bila presrečna.

2.1.4 Prstan zvestobe

Izvajalec: Ansambel Toneta Rusa

Avtor besedila: Anton Gričnik

1. Kjé so že léta začétka ljubézni,
prvéga sréčanja, stíska dlaní,
néžnih občútkov, veselja in sréče,
prvih poglédov, sijóče očí.

2. Kjé so že prvi iskréni poljúbi,
skríti kotíčki, kjèr sva se našlá,
vrískanje, pétje in néžno ihténje,
tòpli objémi iz vsèga srcá.

REF: *Zákon je sréčni dán nájine zvéze,
prstan zvestôbe, ki níma mejá,
jávna obljúba pred nébom in zêmljo,
véčna ljubézen za naju obá.*

3. Kjé je že dán, ko potfkal na vráta
prvi otròk je in prvi »zakáj?«,
náma obéma povéčal je sréčo,
zákonski zvézi dodál nòv sijáj.

4. Dôlgo že nájina trája ljubézen,
vrtnic rdéčih vsè póлно je v njèj
naj le cvetíjo na mnóga še léta,
nájina sréča naj trája brez mèj.

REF: *Zákon je sréčni dán nájine zvéze ...*

2.1.4.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Ansambel Toneta Rusa, ki je bil ustanovljen leta 2000, prihaja iz Vrzdence pri Horjulu, sestavljajo pa ga štirje člani: Tone Rus, vodja ansambla, ki igra kitaro, Matija Bizjan, prav tako kitarist in bas kitarist, Blaž Zupan, ki igra na bariton in kontrabas ter harmonikaš Jure Ciber. Poznani so po fantovskem petju, posebej pa pri le-tem izstopa basist, saj lahko doseže zelo nizke tone, na drugi strani pa imajo v ansamblu tudi prvega tenorista, in tako se doseže svojevrsten kontrast in hkrati harmonija glasov. Zasloveli so s pesmijo Zvon želja, ena izmed prepoznavnejših pa je tudi obravnavana pesem Prstan zvestobe.

Avtor besedila Anton Gričnik je, poleg tega da je poznan kot pisec narodnozabavnih besedil, predvsem štajerski javnosti poznan kot pisec krajevnih kronik, zbirk ljudskih pripovedi in ostalih etnoloških sestavkov. Veseli ga glasbena umetnost, posebno ljubezen pa goji do poezije. Pri njegovih začetkih pisanja glasbenih besedil ga je usmerjal Ivan Sivec, sodeloval pa je že s številnimi glasbenimi sestavi, med drugim tudi z Ansamblom Toneta Rusa, Zreško pomladjo, ansamblom Rogla itd. (Spletni vir: <http://www.sigic.si/?mod=search&action=avtor&id=1870>).

2.1.4.2 Vsebina pesmi

Lirski subjekt najprej opiše začetek ljubezni, zgodovino ljubezni zakonskega para ter kako sta si on in njegova ljubljena izkazovala naklonjenost. Nato pove, da je zakon bistvo njune zveze, prstan pa simbolizira večno ljubezen in zvestobo ter je vidno znamenje njune ljubezni, tako pred ljudmi kot tudi Bogom. V nadaljevanju pevec opiše, kako njuno ljubezen obogati še prvi otrok, ter izrazi željo, naj njuna ljubezen še dolgo tako srečno traja kot do zdaj.

2.1.4.3 Glasoslovna analiza

skríti kotíčki, kjèr sva se **našlá**

SSKJ: nájti nájdem dov., nášel našla, stil. nájdel nájdla

SP 2001: nájti nájdem dov. -i -ite; nášel -šla tudi našel našlà; pokr. nájdel -dla, nájden -a; nájdenje

→ *SSKJ* te variante sploh ne zapiše, v *SP 2001* pa je ta navedena na drugem mestu (za členkom tudi) in je tako manj priporočena za uporabo kot prva.

prstan zvestôbe, ki níma **mejá**

najína sréča naj trája brez **mèj**

SSKJ: mēja -e stil -é ž, rod. mn. mēj in mejá

SP 2001: mēja -e tudi mēja -é ž, druga oblika dalje -i -ó -i -ó; -é -á -áma -é -àh -áma; -é -á -àm -é -àh -ámi

→ Po *SSKJ* je druga varianta stilno zaznamovana – to nam poda kvalifikator stil. – po *SP 2001* pa je druga možnost manj primerna kot prva, to pa je razvidno zaradi členka tudi. Kljub temu Toporišič v svojem delu *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika poudari*⁵⁴, da se je dobro držati ene izmed možnosti, ne pa mešati obeh v istem besedilu.

zákonski zvézi dodál nòv sijáj.

SSKJ: zákónski -a -o prid.

SP 2001: zákónski -a -o

→ Ta varianta bi bila dopustna v primeru, da bi šlo za zakon v smislu zakon – predpis. Tam je namreč oboje navedeno, v primeru, ko pa gre za zakonsko zvezo, zakon, pa je možna le ena varianta. V tem sta si enotna tako SSKJ kot tudi SP 2001.

2.1.4.4 Metrika

Analiza stopice

Stopica je tako v kiticah kot v refrenu enaka. Dopolnjujeta se daktilska (–UU) s trohejsko stopico (–U), vsak parni verz pa se namesto s trohejem zaključi samo s poudarjeno stopico. Tudi v tej pesmi je zelo izrazit $\frac{3}{4}$ takt, ki je značilen za valček – tako se zopet potrdi plesna stopica – daktil.

Primer stopice v kitici:

Kjé so že léta začétká ljubézni, prvéga sréčanja, stíska dlání,

— U U — U U — U U — U — U U — U U — U U —

něžnih občútkov, vesélja in sréče, prvíh poglédov, sijóče očí.

— U U — U U — U U — U — U U — U U — UU —

Primer stopice v refrenu:

Zákon je sréčni dán nájjine zvéze, prístan zvestôbe, ki níma mejá,

— U U — U U — UU — U — U — U — U — U — U —

jávna obljúba pred nébom in zêmljo, véčna ljubézen za naju obá.

— UU — U U — U U — U — U — U — U — UU —

⁵⁴ Jože Toporišič 1978: *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba Obzorja.

Analiza rime

Rima je tako v kiticah kot tudi refrenu skozi vso pesem pretrgana in s tega vidika zelo urejena.

Primer rime v kitici:

Kjé so že léta začétka ljubézni,	a
prvéga sréčanja, stíska dlaní,	b
néžnih občútkov, veselja in sréče,	c
prvih poglédov, sijóče očí.	b

Primer rime v refrenu:

Zákon je sréčni dán nájine zvéze,	a
prstan zvestôbe, ki níma mejá,	b
jávna obljúba pred nébom in zêmljo,	c
véčna ljubézen za naju obá.	b

Analiza kitice

Vse kitice v pesmi so štirivrstične. Na začetku imamo dve uvodni kitici, nato sledi refrenska, nato zopet 2 zaključni kitici in nato zopet refren. Skupaj imamo torej šest štirivrstičnih kitic.

2.1.4.5 Analiza besednega reda

V besednem redu ni posebnosti.

2.1.5 Da spočijem se na tvoji rami

Izvajalec: Ansambel Slapovi

Avtor besedila: Viljan Bertok

1. Bilà si tù ob môji rámi,
kot ángel váruh mi ob stráni.
In še si tù, le da v môji dúši,
odkàr si šla, se svét mi rúši.

2. Še boš tù, tù v môji glávi,
ker míslí ní, da vèn te správi,
a doklèr boš tù v môjem sřcu,
te čúval bom kot róžo v vřtu.

REF: *Z večérom vstópiš v môje sánje,
zató živím samó še zánje,
skopníš pa z jútranjo meglíco,
soóčiš z bólom me in resníco.*

*Kámorkoli pót me bo vodíla,
v míslíh z máno boš hodíla,
ker želím iméti te ob stráni,
da spočijem se na tvôji rámi.*

3. Ljubézen je življênjska síla,
v srcé to róžo si vsadíla,
ne bom je pústil ovenéti,
ta cvét pomága mi živéti.

REF: *Z večérom vstópiš v môje sánje...
Kámorkoli pót me bo vodíla...*

2.1.5.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Ansambel Slapovi je postal prepoznaven leta 1994 s pesmijo Ne reci nikdar, s katero je zmagal na enem izmed takratnih festivalov, uspešnice pa so se skozi leta množile in tako postavile Slapove na enega izmed vidnejših mest med slovenskimi narodnozabavnimi ansambli. Ansambel danes ne deluje več.

Avtor besedila, Viljan Bertok, tudi bas kitarist in tekstopisec, je predsednik Društva pesnikov slovenske glasbe. Napisal je preko dvesto del, bil soustanovitelj par glasbenih skupin, prav tako pa mentor ansamblom, med njimi tudi ansamblu Slapovi, za katerega je napisal obravnavano pesem.

2.1.5.2 Vsebina pesmi

Ženska je bila subjektov varuh, vendar je ni več ob njem, tu je le še kot boleč spomin. Ostaja v njegovih mislih, v njegovem srcu pa ima posebno mesto. To žensko videva le še v sanjah, jutro pa prinese bolečino ter realnost. Kamorkoli gre subjekt, gre opevana z njim, saj mu predstavlja oporo v življenju. Kasneje izvemo, da je bil v to žensko zaljubljen, da mu je pokazala ljubezen. Po vsej verjetnosti je ta ženska umrla, ljubezni do nje pa subjekt ne želi pozabiti.

2.1.5.3 Glasoslovna analiza

soóčiš z **bóloom** me in resníco.

SSKJ: ból -i ž

→ V tem primeru pravzaprav ne gre za problem naglasa, marveč spola. Bol je v slovenskem knjižnem jeziku namreč ženskega spola, kar pomeni, da je v tem primeru beseda spremenjena v moški spol. Obstaja pa možnost, da je beseda vzeta iz hrvaškega jezika, kjer pomeni bolečino, v slovenščini pa bol pomeni občutek duševnega trpljenja.

2.1.5.4 Metrika

Analiza stopice

V kiticah imamo več tipov stopic; tako najdemo v besedilu jambsko stopico (U–), amfibraško (U–U) ter trohejsko stopico (—U).

Primer stopice v kitici:

Bilà si tù ob môji rámi, kot ángel váruh mi ob stráni.

U—U— U —U —U U —U —U — U —U

In še si tù, le da v môji dúši, odkàr si šla, se svét mi rúši.

U —U— —U — U —UU — U —U — U —U

Primer refrena:

Z večérom vstópiš v môje sánje, zató živím samó še zánje,

U —U — U — U—U U— U— U— U —U

skopníš pa z jútranjo meglíco, soóčiš z bólom me in resníco.

U — U — UU U —U U —U — U — UU—U

Analiza rime

Rima je tako v kiticah kot v refrenu zaporedna (aabb) in dosledno urejena.

Primer rime v kitici:

Bilà si tù ob môji rámi,	a
kot ángel váruh mi ob stráni.	a
In še si tù, le da v môji dúši,	b
odkàr si šla, se svét mi rúši.	b

Primer rime v refrenu:

Z večérom vstópiš v môje sánje,	a
zató živím samó še zánje,	a
skopníš pa z jútranjo meglíco,	b
soóčiš z bólom me in resníco.	b

Analiza kitice

Skladba ima sedem štirivrstičnih kitic. Od tega imamo štiri refrenske kitice. Na začetku imamo dve uvodni štirivrstičnici, nato dve refrenski, potem eno zaključno kitico in še dve refrenski.

2.1.5.5 Analiza besednega reda

V besedilu lahko najdemo stilno zaznamovan besedni red. Na primeru smo ga ponazorili z originalno zaznamovanjem ter nato z nezaznamovanjem besednim redom.

Zaznamovan besedni red	Nezaznamovan besedni red
In še si tù, le da v môji dúši, odkàr si šla, se svét mi rúši.	In še si tu, le da se mi v moji duši svet ruši, odkar si šla.

2.2 Polke

V okviru glasoslovne analize smo preučili tudi izbrane polke. Skladbe so razvrščene glede na pogostost predvajanja na slovenskih radijskih postajah. Besedila smo naglasili z naglasnimi znamenji, nato smo podali kratek opis izvajalca skladbe, nekaj besed o avtorju besedil, opisali vsebino skladbe ter nato izvedli analizo besedila, v sklopu katere smo s pomočjo naglasne in metrične analize ter analize besednega reda preučili izbrana besedila.

2.2.1 Življenje so ene štēnge⁵⁵

Izvajalec: Malibu

Avtor besedila: Andrej Baša, Marjan Uljan

REF: *Življēnje so ēne štēinge,*
da grēš tí po njāh tjā guôr,
kādār pa do vřha prīdeš,
puôle nēj potí navdôl.

Življēnje so ēne štēinge,
da prpiēljejo te tjā,
stvár bogá je inu sriéče,
slēj ku prēj te túdā kām.

1. Prva štēnga je, ku máti te rodí,
vsì čakajo, da zlēizeš vèn, se tiebā ne mudí.
Drúga štēnga je, ku prvíč v šúlo griēš,
kakú zletí devijēt teh lēit, ja tu še sam ne vēiš.

2. Trjētji štēngi se ljubiēzen rēče jə,
tu z únim nēma viēze, ma vsē stojí na njē.
Četřta je poruóka, ku ôtrok se rodí,
zapēješ mu to pēisem, takú pa govori.

Ēn, dva, ēn, dva, tri! ...

REF: *Življēnje so ēne štēinge ...*
Življēnje so ēne štēinge ...

⁵⁵ Besedilo je zapisano na podlagi slušnega prenosnika. Na strani 73 je zapisano tudi originalno besedilo, po katerem je skupina posnela skladbo.

3. Piêta štêinga je, ku dêilo si dobiš,
četřta ali pêta, tisto, kâr prêj doživíš.
Šêsta štêinga je, ku híšo zídaš si,
'máš púfe in kredíte, porábu si že vsè.

4. Sêdma štêinga je, ku nóno práv'jo tí,
lêita so vsè krátja, ma cájt prehítro griè.
Ôsma štêinga je, pleníce spièt dobiš,
se úne pêismi spuômneš, takú pa govoriš.

Ên, dva, ên, dva, tri! ...

REF: *Življênje so êne štêinge ...*

Življênje so êne štêinge ... (2-krat)

O ja!

2.2.1.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Skupina Malibu prihaja s Primorske. Ustvarila je devet albumov, se udeležila mnogih glasbenih srečanj in festivalov ter dobila več nagrad in priznanj. Omenjeno pesem je premierno predstavila na festivalu Etno Kostel leta 2008 ter z njo osvojila nagrado za drugo mesto. Leto kasneje so z omenjeno skladbo zmagali na tekmovanju Prvi med asi.

Andrej Baša, avtor besedila, prihaja iz slovenske družine, ki je živila na Reki. Že kot otrok je prepeval v pevskih zborih, igral pa je tudi orgle. Izobraževal se je na Glasbeni akademiji v Ljubljani, v štiridesetih letih skladanja in komponiranja je ustvaril skladbe za resno glasbo, dokumentarno-igrane filme, otroške muzikale, zборе, pa tudi aranžmaje za zabavno glasbo.

2.2.1.2 Vsebina pesmi

Pesem govori o življenju, ki ga primerja s stopnicami. Vsaka stopnica opisuje določeno življenjsko prelomnico. Začne se z rojstvom, nato s šolanjem, potem pride prva ljubezen, zatem sledi poroka ter rojstvo otroka, nato prva služba, potem gradnja hiše, nato rojstvo vnuka, starost ter nazadnje smrt. Besedilo je napisano v šaljivem tonu, za vsako stopnico je namreč naveden zabaven primer iz življenja.

2.2.1.3 Glasoslovna analiza

Besedilo je narečno. Spada pod primorsko narečno skupino, natančneje v notranjsko narečje, vendar pa je po izvoru dolenjsko, prekrito z mlajšimi primorskimi narečnimi razvoji. To narečje pozna pri dolгих samoglasnikih monoftongično-diftongični sistem. Tu sta namreč razvita *ei* in *ou*; razvoj ozkega *e* > *i* za vse *e*-jevske samoglasnike ter ozkega *o* > *u* za vse *o*-jevske samoglasnike. Sekundarno naglašena *e* in *o* > *ja* in *ua*. Pri soglasnikih je poznan prehod *-m* > *-n*, ohranjanje palatalnosti ter pogosto vrivanje *j* pred *č*, pa tudi ohranjanje skupine *šč*. Pri oblikoslovju ohranjajo vse tri spole v ednini, v množini pa se kaže nagnjenost k feminizaciji, prav tako pa se izgublja dvojina. Narečje ima kratko obliko nedoločnika. Jezik uporablja tudi arhaizme ter romanizme.

Avtor besedila, Marjan Uljan, nam je kasneje poslal tudi originalno besedilo, po katerem prepevajo pesem. Prav tako je zraven poslal obrazložitev narečnega besedila. Namreč: (pod)narečje, v katerem prepevajo omenjeno pesem, se imenuje kočanščina, značilna pa je samo za štiri vasi pri Ilirski Bistrici: Podgraje, Zabiče, Kuteževo in Trpčane (to so Kočani in Brćini). Njihova posebnost je v uporabi mehkega *č*-ja, torej *ć*-ja. V nadaljevanju prilagamo poslano besedilo, kot ga je v narečju zapisal Marjan Uljan.

2.2.1.4 Metrika

Analiza stopice

V vseh kiticah imamo trohej (–U), anapest (UU–), amfibrah (U — U) in jamb (U–).

Primer stopice v kitici:

Přva štēnga je, ku māti te rodī, vsī čakajo, da zlēizeš vèn, se tiebø ne mudī.

—U —U — U — U —U —U —U — U — U — U —U—

Drúga štēnga je, ku přvič v šúlo griěš, kakú zletī devijèt teh lēit, ja tu še sam ne vēiš

—U —U — U — U—U — U —U—U — U — U —U — U —

Primer stopice v refrenu:

Življēnje so ēne štēinge, da grěš tí po njøh tjà guør,

U —U U —U— U U—U U — U —

kádər pa do vřha přideš, puòle nēj potī navdòl.

—U —U —U— U — U —U U —

Analiza rime

Rima v štirivrstičnih kiticah je zaporedna (aabb), v refrenu pa pretrgana (abcb).

Primer rime v kitici:

Prva štênga je, ku máti te rodí,	a
vsi čakajo, da zlêizeš vèn, se tiebø ne mudí.	a
Drúga štênga je, ku prvič v šúlo grièš,	b
kakú zletí devijèt teh lêit, ja tu še sam ne vêiš.	b

Primer rime v refrenu:

Življênje so êne štêinge,	a
da gréš tí po njøh tjà guðr,	b
kádər pa do víha prídeš,	c
puòle nêj potí navdòl.	b

Analiza kitice

Kitice so štirivrstične. Na začetku imamo dve refrenski kitici, nato sledita dve navadni kitici, nato zopet dve refrenski, potem dve navadni ter na koncu zopet dve refrenski. Skupaj imamo torej deset štirivrstičnih kitic, od tega šest refrenskih ter štiri navadne.

2.2.1.5 Analiza besednega reda

Besedni red je osnovan na podlagi narečnega govora.

2.2.1.6 Analiza besedja

V besedilu najdemo narečni govor ter narečne besede. Samo ena beseda je izrazito primorska (nono), dve pa sta na Slovenskem splošno uporabljene in zaznamovani kot nižje pogovorni.

Šteinga → *SSKJ*: nižje pog. stopnica

puf → *SSKJ*: nižje pog. dolg

nono → *SSKJ*: nar. primorsko stari oče, ded

ŽIVLJENJE SO ENE ŠTENGE (Originalno besedilo)⁵⁶

ŽIVLJENJE SO ENE ŠTENGE,
DA GRJƏŠ TI PO NJƏH ĆJA GUOR,
KDR PA DO VRHA PRIDƏŠ,
PUOLJE NEJ POTI NA DUOL.

ŽIVLJENJE SO ENE ŠTENGE,
DA PRPƏLJEJO TE ĆJA,
STVAR BOGA JE INU SRƏĆE,
SLEJ, KU PREJ TE TU TƏKA.

PRVA ŠTENGA JE - KU MATƏ TE RODI,
USƏ ĆAKAJO DA ZLEJZEŠ VN, SE TJEBƏ NE MƏDI.
DRUGA ŠTENGA JE – KU PRVƏČ U ŠULO GRJƏŠ,
KAKU ZLETI DEVJƏT TƏH LEJT, JA TU ŠE SOM NE VEJŠ.

TRƏTJƏ ŠTENGƏ SE - LJUBƏZN RJEĆE JƏ,
TU Z UNƏM NEMA VJƏZE, MA VSE STOJI NA NJƏ,
ĆETRТА JE PORUKA KU UOTROK SE RODI,
ZAPEJEŠ MU TO PƏJSM, TAKU PA GOVORI:

EN....., DVA.....,
EN, DVA, TRI.

ŽIVLJENJE SO ENE ŠTENGE,
DA GRJƏŠ TI PO NJƏH ĆJA GUOR,
KDR PA DO VRHA PRIDƏŠ,
PUOLJE NEJ POTI NA DUOL.

ŽIVLJENJE SO ENE ŠTENGE,
DA PRPƏLJEJO TE ĆJA,
STVAR BOGA JE INU SRƏĆE,
SLEJ, KU PREJ TE TU TƏKA.

PJETA ŠTENGA JE – KU DELU SƏ DOBIŠ,
ĆETRТА ALI PJETA, TISTU KƏ PREJ DOŽƏVIŠ,
ŠJESTA ŠTENGA JE – KU HIŠO ZIDAŠ SƏ,
MA PUFE IN KREDITE PORABU SƏ VƏĆ USE.

SJEDMA ŠTENGA JE – KU NONO PRAVJO TƏ,
LEJТА SO USE KRAĆJA, MA CAJT PREHITRU GRJƏ,
UOSMA ŠTENGA JE – PLENICE SPƏT DOBIŠ,
SE UNE PEJSMƏ SPUNEŠ, TAKU PA GOVORIŠ:

EN....., DVA.....,
EN, DVA, TRI ...

⁵⁶ Vir: Elektronska pošta: Marjan Uljan, skupinamalibu@gmail.com, 1. 10. 2013.

2.2.2 Iskal sem in našel

Izvajalec: Zlati muzikanti

Avtor besedila: Toni Gašperič

1. Iskāl sem te v cvētu pomládniĥ noči,
v sōnčniĥ zahōdiĥ polétniĥ strasti,
iskāl sem na póljiĥ te zréle rži,
v zímah samōtniĥ so vōlčje sledí.

2. Iskāl sem v zahōdiĥ te sōnčniĥ poti,
v jútranji zárji, ko pólh mírno spí,
iskāl te v stopínjah snegá, ki kopní,
pristāl v objêmu sem tvōjiĥ noči.

REF: *Iskāl sem in našel si cvét, ki diší,
kdór išče, ta nájde, težkó se izgubí.
Ko nájdem, kar iščem, srcé zadrhtí,
iskāl sem in našel, bilà si to tí.*

Ponovitev: 1. Iskāl sem te v cvētu pomládniĥ noči ...

2. Iskāl sem v zahōdiĥ te sōnčniĥ poti ...

REF: *Iskāl sem in našel si cvét, ki diší ... (2-krat)*

2.2.2.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Ansambel prihaja iz belokranjsko-dolenjskih krajev. V glasbo so poleg tipičnih narodnozabavnih glasbil vpeljali tudi tamburico, kar jim daje svojevrsten zvok in prepoznavnost. Najprepoznavnejši član ter tudi idejni vodja ansambla je bil Marko Pezdirc, ki pa je ansambel zapustil ter se lansko leto pridružil drugi narodnozabavni skupini.

Toni Gašperič je avtor besedila obravnavane skladbe. Je priznan slovenski humorist, pisec časopisnih člankov, pisec zabavnih in narodnozabavnih besedil, upokojeni učitelj slovenskega jezika, radijski voditelj ter povezovalec različnih javnih prireditev. Je Belokranjec, prihaja pa iz Metlike. Pesem *Iskal sem in našel* je napisal za festival Slovenska polka in valček 2006.

2.2.2.2 Vsebina pesmi:

Pevec je iskal želeno žensko skozi vse leto – opisuje letne čase, jutro in večer. Ko je leto naokoli, jo neke noči končno najde. Žensko opisuje kot cvet, ki ga je našel po dolgem iskanju – potrpežljivost se izplača, saj ko najdeš to, kar iščeš, si srečen. Pesem je posvečena njej, ki jo je našel.

2.2.2.3 Glasoslovna analiza

V besedilu ni posebnosti z vidika stilne zaznamovanosti naglasnega mesta.

2.2.2.4 Metrika

Analiza stopice

Tako v kiticah kot v refrenu imamo amfibraško stopico (U–U), ki se zaključí z jambom (U–). Ta pesem ima najbolj urejeno stopico izmed vseh obravnavanih pesmi.

Primer stopice v kitici:

Iskàl sem te v cvétu pomládnih nočí, v sònčnih zahòdih polétnih strastí,
U — U U — U U — U U — U — U U — U U — U U —
iskàl sem na póljih te zrèle rží, v zímah samòtnih so vòlčje sledí.
U — U U — U U — U U — U — U U — U U — U U —

Primer stopice v refrenu:

Iskàl sem in nášel si cvét, ki diší, kdór íšče, ta nájde, težkó se izgubí.

U — U U — U U — U U — U — U U — U U —

Ko nájdem, kar íščem, srcé zadrhtí, iskàl sem in nášel, bilà si to tí.

U — U U — U U — UU — U — U U — U U — U U —

Analiza rime

Med izbranimi je to edina pesem, ki ima skozi celotno besedilo samo eno rimo (aaaa).

Primer rime v kitici:

Iskàl sem te v cvétu pomládnih nočí,	a
v sònčnih zahôdih polétnih strastí,	a
iskàl sem na póljih te zréle rží,	a
v zímah samôtnih so vòlčje sledí.	a

Primer rime v refrenu:

Iskàl sem in nášel si cvét, ki diší,	a
kdór íšče, ta nájde, težkó se izgubí.	a
Ko nájdem, kar íščem, srcé zadrhtí,	a
iskàl sem in nášel, bilà si to tí.	a

Analiza kitice

Besedilo ima tri kitice: dve uvodni ter refrensko kitico. Vse so štirivrstičnice, zopet pa se potrdi priljubljenost in najlažja uporaba štirivrstičnice v slovenski pesmi.

2.2.2.5 Analiza besednega reda

Ni posebnosti v besednem redu.

2.2.3 Ena po domače

Izvajalec: Narodnozabavni Čuki

Avtor besedila: Jože Potrebuješ

1. Pólko bi záplesàl',
če bi jo splòh plésat znàl',
ah tamlàd', naš zaklàd,
znájo sàm' za šánkom stàt'.

REF: *Mi pa smo urézal' jo, êno po domáče,
fántje púnce smo objél', v rítmu pólke zavrtél',
kíkile so v lúftu b'lè, trésle so se hláče,
bólj diší domáči krùh od túje nam pogáče.*

2. Nób'l je plésat znàt',
tùd' če nisi ákrobat,
saj púnce 'májo ráde ga
rókenról in ča-ča-ča.

REF: *Mi pa smo ...*

3. Zdèj tùd' mi ên', dvá, trí
že v Evrópo smo pr'slí,
êna stvár pa práv gotòv'
zmérej nam pr'slà je pròv.

REF: *Kadar smo urézal' jo, êno po domáče,
fántje púnce smo objél', v rítmu pólke zavrtél',
kíkile so v lúftu b'lè, trésle so se hláče,
bólj diší domáči krùh od túje nam pogáče. (2-krat)*

2.2.3.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Čuki so nastali leta 1989 kot zabavna skupina. Vse do leta 2000 so nizali uspehe z zabavnimi skladbami, omenjenega leta pa so nastopili na Slovenski polki in valčku, kjer so s pesmijo *Kraljestvo naše sreče* zmagali ter s tem sprožili projekt Narodni Čuki. Ker so v svoji glasbi začeli združevati oba pola stilov glasbe, so bili na nek način pionirji turbofolk glasbe – primer je npr. *Ferrari polka*. Skozi leta še vedno nizajo uspešnice – tako narodnozabavne kot samo zabavne, ki obsegajo raznolike vrste stilov glasbe, od rocka, popa pa do countryja. Publika je glede na glasbo zelo raznolika, pravzaprav obsega vse starostne skupine, od otrok pa do starostnikov.

Jože Potrebuješ, ki je avtor obravnavanega besedila, je glavna gonilna sila skupine Čuki. Že od malih nog se je ukvarjal z glasbo, resneje pa se je vse začelo takrat, ko je spoznal zdaj že bivšega člana skupine Čuki, Marka Vozlja. Skupaj sta služila obvezen vojaški rok ter takrat pričela tudi ustvarjati skupne pesmi. Kasneje sta se pridružila skupini Čuki, za katero sta napisala večino besedil, Jože pa je še danes tisti, ki Čukom piše besedila.

2.2.3.2 Vsebina pesmi

Pesem govori o tem, da bi radi vsi plesali polko, pa je ne znajo, sploh mladina danes samo še pije namesto pleše. Skupinski subjekt pa raje poje in pleše na domače pesmi – raje kot na tuje. Pomembno sporočilo pa je tudi to, da je kljub temu, da smo sedaj v Evropi, dobro, da ohranimo svojo avtohtonost in etničnost.

2.2.3.3 Glasoslovna analiza

Pólko bi záplesal

SSKJ: zaplésati in zaplesáti -pléšem dov.

SP 2001: zaplésati in zaplesáti -pléšem dov. zaplesánje;

→ Na predponi načeloma ni naglasa. V tem primeru je zaradi rime ter stopice na vokalu poudarek, kar pa že kaže na izumetničenost, saj želi biti beseda (pa tudi celotno besedilo) pretirano zaznamovana.

tùd' če nisi **ákrobat**

SSKJ: akrobát -a m

SP 2001: akrobát -a m, člov.

→ tako *SSKJ* kot tudi *SP 2001* naglašujeta besedo akrobat na zadnjem zlogu, zatoorej pride v besedilu pesmi z omenjenima priročnikoma do razlike. V besedilu je poudarjen prvi vokal, do tega pa pride zaradi stopice. Besedo lahko zopet uvrstimo k zaznamovanim, še vedno pa se s takšnim poudarjanjem kaže izumetničenost.

Pojavlja se tudi veliko število redukcij. V besedilu smo jih označili s krepkim tiskom, refren pa smo zapisali samo enkrat, da se reducirane besede ne podvajajo.

Pólko bi **záplesàl'**,

če bi jo splòh **plésat znàl'**,

ah **tamlàd'**, naš zaklād,

znájó **sàm'** za šánkom **stàt'**.

Mi pa smo **urézal'** jo, êno po domáče,

fántje púnce smo **objél'**, v rítmu pólke **zavrtél'**,

kíkle so v lúftu **b'lè**, trésle so se hláče,

bólj diší domáči krùh od túje nam pogáče.

Nób'l je **plésat' znàt'**,

tùd' če nisi ákrobat,

saj púnce **'májo** ráde ga

rókenról in ča-ča-ča.

Zdèj **tùd'** mi **ên'**, dvá, trí

že v Evrópo smo **pr'šlí**,

êna stvár pa práv **gotòv'**

zmérej nam **pr'šlà** je pròv.

→ V obravnavanem besedilu se pojavlja večje število redukcij – kar 20 besed je namreč reduciranih⁵⁷. Redukcije so značilne za osrednjeslovenski pogovorni jezik. Če poslušamo način govora pisca besedila, lahko ugotovimo, da tako kot govori, tudi piše – kot bi torej dobesedno zapisoval svoje misli in govor.

2.2.3.4 Metrika

Analiza stopice

V besedilu najdemo kretik (–U–) in jamb (U–), kar je vidno tudi na spodnjih primerih v kitici in refrenu.

Primer stopice v kitici:

Pólko bi záplesàl', če bi jo splòh plésat znàl',
 – U– –U – – U – U – U –
 ah tamlàd', náš zaklàd, znájo sàm' za šánkom stàt'.
 – U – – U – – U – U – U –

Primer stopice v refrenu:

Mi pa smo urézal' jo, êno po domáče, fántje púnce smo objél', v rítmu pólke zavrtél',
 – U – U – U – – U – U – U – U – U – U – –U – U – U –
 kíkleso v lúftu b'lè, trésle so se hláče, bólj diší domáči krùh od túje nam pogáče.
 – U – U – U – –U – U – –U – U – U – U – U – U – U – U – U –

Analiza rime

V štirivrstičnih kiticah se pojavi zaporedna rima, v refrenu pa svobodna rima.

Primer rime v kitici:

Pólko bi záplesàl',	a
če bi jo splòh plésat znàl',	a
ah tamlàd', náš zaklàd,	b
znájo sàm' za šánkom stàt'.	b

Primer rime v refrenu:

Mi pa smo urézal' jo, êno po domáče,	a
fántje púnce smo objél', v rítmu pólke zavrtél',	b
kíkleso v lúftu b'lè, trésle so se hláče,	a
bólj diší domáči krùh od túje nam pogáče.	a

⁵⁷ V poglavju Ugotovitve sta prikazana tudi grafa s številom in z odstotkom reduciranih besed glede na pojavitve v besedilih polk.

Analiza kitice

Kitice so štirivrstične. Na začetku imamo uvodno kitico, ki ji sledi refren, nato je vmesna kitica, kateri zopet sledi refren, nato sledi zaključna kitica ter zopet refren. Skupaj imamo tako šest kitic.

2.2.3.5 Analiza besednega reda

Ker je vsa pesem napisana v pogovornem jeziku, je tudi besedni red večinoma takšen – naraven oziroma brez večjih odstopanj z vidika členitve po aktualnosti oz. stalne stave.

2.2.3.6 Analiza besedja

V besedilu najdemo več stilno zaznamovanih besed. Besedje je v *SSKJ* označeno s kvalifikatorji nižje pogovorno ali pogovorno, ena beseda pa spada pod narečno uporabljene besede (luft), kar zopet kaže na pretiravanje v uporabi zaznamovanega besedišča v pesmih. Skladba tako tudi na ravni besedja deluje izumetničeno.

luft → nem. zrak

šank → *SSKJ*: nižje pog. točilna miza

kikla → *SSKJ*: pog. žensko oblačilo, ki pokriva spodnji del telesa; krilo

nobel → *SSKJ*: pog. imeniten, gosposki, odličen

2.2.4 Ljuba

Izvajalec: DJ Boštjan in Polona

Avtor besedila: Boštjan Tramte, Tine Stanič

1. Ljubi, jaz bi rada,
pa sva še oba premláda,
ljubi, živo krí imáš,
ti še mène ne poznáš!

2. Ljuba, tiho bódi,
náma pót kar dôbro vódi,
kjér je hládna sénčica
in zelêna trávica.

REF: *Ko bo lún'ca ugasnila,
ti se k mēni boš privíla,
dála vróče mi srcé
in poljúb na ústnice.*

*Ko jaz k tebi bom privrískal,
na srcé ti bom pritískal,
vídela boš ti takrát,
kakó imám jáz tebe rád!*

1. Ljubi, jaz bi rada ...

2. Ljuba, tiho bodi ...

REF: *Ko bo lun'ca ...*

Ko jaz k tebi ... (2-krat)

2.2.4.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Skupina je nastala priložnostno ter posnela nekaj samostojnih skladb, glavna gonilna sila le-te pa je Boštjan Tramte, ki se z glasbo ukvarja na več različnih načinov - je harmonikar, skladatelj, aranžer, tekstopisec, poleg vsega še glasbeni urednik na radiu Veseljak, hkrati pa tudi DJ in radijski moderator. Besedilo za obravnavano pesem sta skupaj s prijateljem Tinetom Staničem skovala spontano.

2.2.4.2 Vsebina pesmi

Ženska in moški se na posreden in šaljiv način pogovarjata, kako se bosta ljubezensko srečala. Najprej ženski subjekt nagovarja moškega, da sta oba vročekrvna, a premlada za ljubezensko srečanje, nato ji moški subjekt odgovarja, da je trenutno ljubezensko stanje, kakršno je, čisto zadovoljivo. V refrenu moški subjekt razlaga ženskemu, kaj se bo zgodilo, ko bo tema, kako se bosta poljubila in si dala srce ter da bo ženska šele takrat videla, kako jo ima moški subjekt rad.

2.2.4.3 Glasoslovna analiza

Pojavi se redukcija:

Ko bo **lún'ca** ugasnila

→ To je edina redukcija v obravnavanem besedilu.

2.2.4.4 Metrika

Analiza stopice

Stopica je jambaska (U—) in trohejska (—U).

Primer stopice v kitici:

Ljúbi, jáz bi ráda, pa sva še obá premláda,

— U — U — U — U — U — U — U

ljúbi, živo krí imáš, ti še mène ne poznáš!

— U —U —U — — U — U — U —

Primer stopice v refrenu:

Ko bo lún'ca ugasnila, ti se k mêni boš privíla,

— U — U — U — U — U — U — U — U

dála vróče mi srcé in poljúb na ústnice.

— U — U — U — —U — U — U—

Analiza rime

Tako v kiticah kot v refrenu se pojavi zaporedna rima (aabb).

Primer rime v kitici:

Ljúbi, jáz bi ráda,	a
pa sva še obá premláda,	a
ljúbi, živo krí imáš,	b
ti še mêne ne poznáš!	b

Primer rime v refrenu:

Ko bo lún'ca ugasnila,	a
ti se k mêni boš privíla,	a
dála vróče mi srcé	b
in poljúb na ústnice.	b

Analiza kitice

Vse kitice v besedilu so štirivrstične. Besedilo ima štiri kitice, od tega dve uvodni in dve refrenski. Glede na to, da se vse štiri kitice dvakrat ponovijo, bi lahko zaključili, da je celotna pesem refrenska.

2.2.4.5 Analiza besednega reda

Ni posebnosti glede besednega reda v pesmi.

2.2.5 Ta zadn direndaj

Izvajalec: Šentjurski muzikanti

Avtor besedila: Neznani.

1. Da sva si mídva brátca,
tó cêili svét že znà,
rdéče nóske imóva
od sám'ga špirità.

2. Če bova mídva umíla,
ne bova píla věč,
tàm dól se bova gréla
pr' tísti vəl'ki piěč'.

3. Če kdó v vási krêpne,
pa póšljejo po náj',
da mídva zaigráva
ta zádn' direndàj.

4. Ko bova mídva umíla,
v pêkel bova šlà,
hudíču nagajála,
za rěp ga cúkala.

5. Kíslo zélje in krompír,
kákor zjútraj, ták' zvečér,
dókler bo fízól na svét',
trébuh bo napét.

3. Če kdo v vasi ...

4. Ko bova mídva umíla...

2.2.5.1 Opis izvajalca in pisca besedila

Ansambel sestavljajo štirje člani, ki ob svojih inštrumentih tudi ubrano pojejo. Njihova posebnost je noša, v kateri nastopajo, saj spominja na čas znamenitih Ipavcev iz Šentjurja. Posneli so tudi par zgoščenk, na katerih lahko zasledimo »ohcetne« in druge pesmi, koračnice ter tudi hudomušne pesmi, po katerih so precej prepoznavni. Ohranjajo tudi zapuščino naših dedov, saj izvajajo stare polke in valčke; najstarejša, ki so jo posneli, je tako iz leta 1929 neznanega avtorja. Obravnavana skladba je izšla na zgoščenki Direndaj leta 2005. Pisec besedila za to pesem je neznan.

2.2.5.2 Vsebina pesmi

Lirska subjekta sta pivska kolega, ki igrata na pogrebih. Ko bosta umrla onadva, ne bosta več pila, ampak bosta šla v pekel in tam nagajala hudiču. Na koncu sledi opis domače hrane, kar lahko glede na ostalo pesem povežemo tudi z naslovom direndaj – da je torej vse pomešano in brez smisla. Pesem stremi predvsem k šaljivosti besedila, kar se doseže tudi z uporabo narečnih besed.

2.2.5.3 Glasoslovna analiza

Besedilo je narečno obarvano. Spada po srednještajersko narečje, štajersko narečno skupino. Značilna je močna težnja po diftongizaciji, kaže pa se asimilacija skupine šč > š. Oblikoslovno se kaže maskulinizacija srednjega spola v ednini ter feminizacija v množini. Pri ženskem spolu prihaja do pluralizacije dvojine, pri moškem pa se le-ta ohranja. Narečje pozna veliko germanizmov, tudi nemčizmov. Prav tako je stava naslonk drugačna od osrednjeslovenske.

od sám'ga **špirità**.

SSKJ: špírit -a m

SP 2001: špírit -a m, snov.

→ Tako SSKJ kot tudi SP 2001 naglašujeta besedo špirit na prvem zlogu.

hudíču **nagajála**,

SSKJ: nagájati tudi nagajáti -am, tudi nagájati -am nedov.

SP 2001: nagájati tudi nagajáti -am tudi nagájati -am nedov.

→ Oba priročnika imata za omenjeno geslo možni dve varianti, vendar je prva varianta bolj primerna kot druga. Izbrana varianta, ki je uporabljena v besedilu, je torej manj priporočljiva, vendar ni prepovedana.

Pojavlja se tudi veliko število redukcij, ki so zapisane prav zaradi rime ali pa stopice. V besedilu so označene s krepkim tiskom, kitice pa so zapisane samo po enkrat, da ne pride do podvajanj redukcij.

Da sva si mídva brátca,
tó cêili svét že znà,
rdéče nóske imáva
od **sám'ga** špirità.

Če bova mídva umíla,
ne bova píla věč,
tàm dôl se bova gréla
pr' tísti **vəl'ki piěč'.**

Če kdó v vási krêpne,
pa póšljejo po **nàj'**,
da mídva zaigráva
ta **zádn'** direndàj.

Ko bova mídva umíla,
v pêkel bova šlà,
hudíču nagajála,
za rèp ga cukalà.

Kíslo zélje in krompír,
kákor zjútraj, **ták'** zvečér,
dókler bo fižól na **svét'**,
trébuh bo napét.

2.2.5.4 Metrika

Analiza stopice

Stopica je jamska (U–) in trohejska (–U). Vse kitice so podobne, izstopa le zadnja.

Primer stopice v kitici:

Da sva si midva brátcá, tó cêili svét že znà,

U – U – U – U U –U – U –

rdéce nóske imáva od sám'ga špirità.

U–U – U – U U – U – U –

Primer stopice v zadnji kitici:

Kíslo zélje in krompír, kákor zjútraj, ták' zvečér,

–U –U – U – –U – U – U –

dókler bo fížól na svét', trébuh bo napét.

–U – U – U – –U – U –

Analiza rime

V prvih štirivrstičnih kiticah se pojavlja pretrgana rima (abcb), v zadnji pa zaporedna (aabb).

Primer rime v kitici:

Da sva si mídva brátcá,	a
tó cêili svét že znà,	b
rdéce nóske imáva	c
od sám'ga špirità.	b

Primer rime v zadnji kitici:

Kíslo zélje in krompír,	a
kákor zjútraj, ták' zvečér,	a
dókler bo fížól na svét',	b
trébuh bo napét.	b

Analiza kitice

V besedilu imamo same štirivrstične kitice. To je edina pesem, kjer ni (izrazitega) refrena. Pesem ima pet kitic.

2.2.5.5 Analiza besednega reda

Ni posebnosti, kar se tiče stilne zaznamovanosti besednega reda. Izstopa pa oblikovanost kitic glede stavčnega reda oziroma členitve po aktualnosti. Vse, razen zadnje, se namreč začnejo s prislovnim določilom oz., če se navežemo na besedne vrste, z zaimkom. Takšno besedilo je

seveda napisano z namenom, saj tako poveča zanimanje poslušalcev, kaj se bo zgodilo v nadaljevanju pesmi. Tako lahko sklenemo, da je izbran stavčni red v besedilo postavljen z namenom pritegnitve poslušalčevega zanimanja.

Primeri:

Da sva si midva bratca, ...

Če bova midva umrla, ...

Če kdo v vasi krepne, ...

Ko bova midva umrla, ...

2.2.5.6 Analiza besedja

V besedilu najdemo besede, ki so v priročnikih označene z različnimi kvalifikatorji. Tako se v obravnavanem narečnem besedilu pojavi ena starinska beseda oz. narečno zaznamovana beseda (znati), beseda, ki je zaznamovana s kvalifikatorjem nizko (krepniti) ter pogovorna beseda (cukati). Nobena beseda ni posebej izrazita za uporabo v štajerskem narečju. S pretirano uporabo zaznamovanega besedja pesem tako postane izumetničena.

Znati → *SSKJ*: star. vedeti, nar. pkm.

krêpniti → *SSKJ*: nizko umreti

cúkati → *SSKJ*: pog. sunkoma potegovati

3. Ugotovitve

3.1 Ugotovitve analize valčkov

Vse skladbe, ki smo jih preučevali v okviru izbora valčkov, imajo ljubezensko temo, razlikujejo se le motivi – tako imamo v besedilih motiv ljubezni do narave (*Čebelar*), otroške oziroma družinske ljubezni (*Mama*), neuresničene ljubezni (*Belo obleko si že nosila*), zakonske ljubezni (*Prstan zvestobe*) ter tragične ljubezni (*Da spočijem se na tvoji rami*).

V okviru glasoslovne analize, ki smo jo najprej opravili na besedilih valčkov, smo ugotovili, da se v izbranih skladbah pojavi več stilno zaznamovanih besed. Te so:

gora → goró

zemlja → zemljó

nikdar → nikdár

solza → solzámi

najti → našlá

meja → mejá

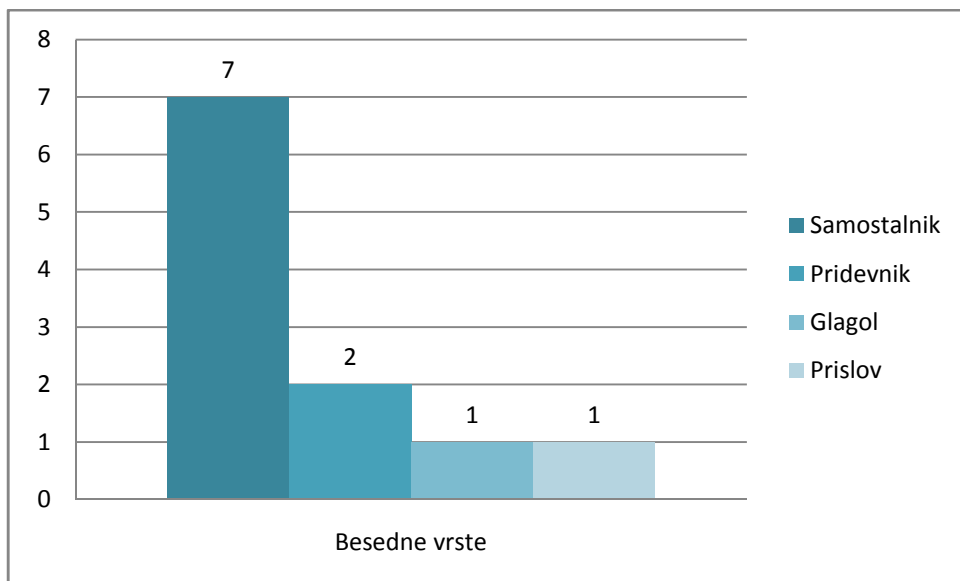
zakonski → zákonski

Pisci besedil so jih uporabili zaradi lažjega rimanja ter ujemanja stopic, prav tako pa so besede, kot je ugotovil že sam Toporišič, zvočnejše in primernejše za glasovno slikanje. Ugotovili smo tudi, da se v besedilu *Mama* pojavi beseda, ki je večnaglasnica, in sicer »nájlépša«, zaradi spremenjenega spola besede pa se v besedilu *Da spočijem se na tvoji rami* pojavi tudi posebnost: namesto ženskega spola besede »bol« v besedilu najdemo omenjeno besedo v moškem spolu: "z bólom". V nadaljevanju sledi tabela s seznamom stilno zaznamovanih besed v besedilih obravnavanih valčkov in določitvijo besednih vrst ter primerjavo naglaševanja po *SSKJ* in po *SP 2001*.

Tabela 24: Seznam stilno zaznamovanih besed, izbranih na podlagi glasoslovne analize v narodnozabavnih besedilih valčkov

ZAZNAMOVANA BESEDA	BESEDNA VRSTA	NAGLAŠEVANJE PO <i>SSKJ</i>	NAGLAŠEVANJE PO <i>SP 2001</i>
goró	samostalnik	-e in -é	gôra -e in gôra -é
zemljó	samostalnik	-e tudi -é	zêmlja -e tudi zêmlja -é
nemír	samostalnik	-a	-a
večer	samostalnik	-a	-a
nájlépši	pridevnik	lépši	-ši -a -e
nikdär	prislov	níkdar tudi nikdär	níkdar tudi nikdär
solzámi	samostalnik	sólza -e tudi -é	sólza -e tudi sólza - é
našlá	glagol	nášel nášla, stil. nájdel nájdla	nášel -šla tudi našèl našlà
mejá, mèj	samostalnik	mêja -e <u>stil</u> -é	: mêja -e tudi mêja -é
zákonski	pridevnik	zakónski -a -o	zakónski -a -o
bólom	samostalnik	ból -i	-i

Na podlagi tabele ugotovimo, da se v besedilih valčkov pojavi 7 samostalnikov, 2 pridevnika, 1 glagol ter 1 prislov z zaznamovanim mestom naglasa. Jezikovna priročnika različno določata naglaševanje dveh besed, in namreč glagola najti (*SP 2001* kot možno, sicer manj primerno varianto navaja naglaševanje na končnici, medtem ko *SSKJ* za stilno zaznamovano navaja drugačno obliko) ter samostalnika meja (*SSKJ* za stilno zaznamovano določa obliko naglaševanja na končnici, *SP 2001* pa dopušča uporabo končniškega naglaševanja, vendar bolj priporoča prvo varianto, ki ni stilno zaznamovana).

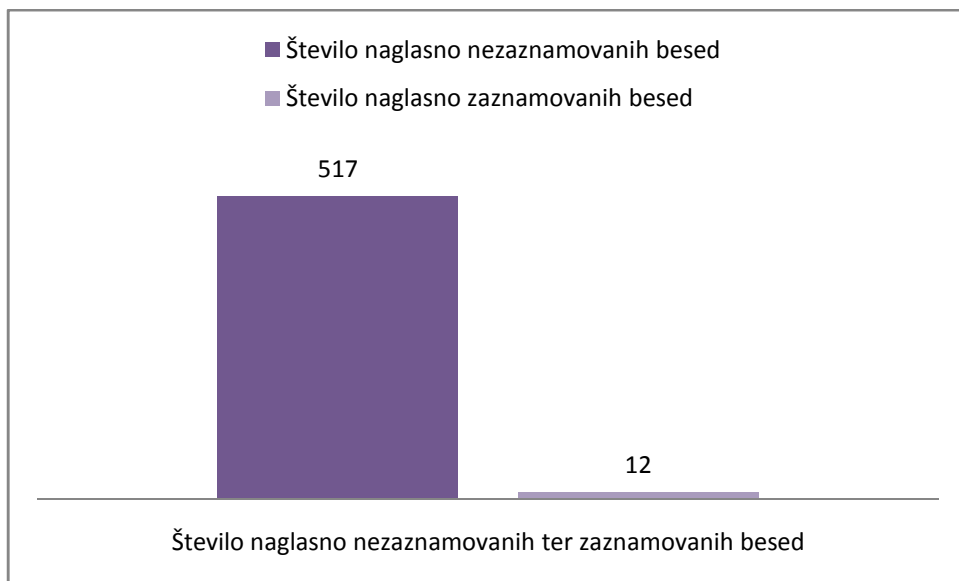
Graf 1: Število zastopanosti besednih vrst med stilno zaznamovanimi besedami v analiziranih valčkih

V grafu smo predstavili zastopanost besednih vrst v valčkih analiziranih pesmi. Največkrat se je z zaznamovanim mestom naglasa pojavil samostalnik (7 pojavitev), pridevnik (2 pojavitvi) ter glagol (1 pojavitev) in prislov (1 pojavitev).

Graf 2: Zastopanost besednih vrst stilno zaznamovanih besed v valčkih po odstotkih

V zgornjem grafu tako vidimo, da 64 % zaznamovanih besed zavzema samostalnik (1), 18 % pridevnik (2), po 9 % pa glagol (3) ter prislov (4).

Graf 3: Skupno število besed s stilno nezaznamovanim ter zaznamovanim mestom naglasa v analiziranih valčkih

Graf 3 prikazuje, da je skupno število⁵⁸ naglasno nezaznamovanih besed v obravnavanih valčkih 517, naglasno zaznamovanih pa je 12 besed.

Graf 4: Odstotek naglasno nezaznamovanih ter zaznamovanih besed v valčkih

V zgornjem grafemu je prikazano, koliko odstotkov zavzemajo besede s stilno zaznamovanim oziroma nezaznamovanim mestom naglasa v besedilih analiziranih valčkov. 98 % tako

⁵⁸ Prešteli smo besede v besedilih, vendar brez ponavljanj kitic in refrenov – to pomeni, da se vsaka kitica oz. refren upošteva samo enkrat. Eanko velja za polke.

pripada naglasno nezaznamovanim besedam (1), 2 % pa naglasno zaznamovanim besedam (2).

Največ težav v okviru analize besedil smo imeli pri metriki, predvsem pri določanju stopice. Skozi analizo smo ugotovili, da pri narodnozabavnih besedilih večinoma ni urejene stopice oz. je le-ta težko določljiva, seveda pa so se pokazale tudi izjeme, kjer je bila stopica urejena in smo jo lahko določili brez večjih težav, saj je prevladoval plesni ritem, kar je pomagalo pri samem določanju stopice (npr. v skladbah *Belo obleko si že nosila* in *Prstan zvestobe*). Uporaba določene stopice pri valčkih ni izstopala – večinoma so se v besedilih stopice menjevale. V pesmih smo tako največkrat našli uporabljene naslednje stopice: jamb (U–), daktil (–UU) in trohej (–U).

V besedilih valčkov se je v treh pesmih v kiticah pojavila zaporedna rima, v eni prestopna, v drugi pa še pretrgana. V refrenih se je enkrat pojavila kombinacija svobodne in zaporedne rime, v enem primeru prestopna, dvakrat smo našli pretrgano rimo in še enkrat samo zaporedno rimo. Tako smo ugotovili, da se v izbranih besedilih največkrat pojavi zaporedna rima.

Vse pesmi, ki smo jih obravnavali v okviru analize besedil valčkov, imajo štirivrstične kitice in refrene. S tem se potrdi priljubljenost uporabe štirivrstičnih kitic v slovenskem ljudskem in umetnem pesništvu.

Besedni red je bil v dveh valčkih spremenjen glede na stalno stavo ter členitev po aktualnosti (*Belo obleko si že nosila* in *Da spočijem se na tvoji rami*), drugje pa se izrazitejša stilnost besednega oz. stavčnega reda ni pokazala.

3.1.1 Povzetek ugotovitev

V analiziranih besedilih valčkov se kaže izrazita prevlada tematike – vsa besedila imajo namreč ljubezensko tematiko, razlikujejo se le motivi v pesmih. Glasoslovna analiza nam razkriva, da besedilopisci večkrat posežejo po besedah s stilno zaznamovanim mestom naglasa (v besedilu je njihova zastopanost 2 %), s tem pa želijo doseči zvočnejši učinek besed in same pesmi, saj z izborom takšnih besed vplivajo tudi na sam ritem pesmi, s tem pa tudi na rimo ter stopico. Med besedami, ki imajo največkrat stilno zaznamovano mesto naglasa, prevladujejo samostalniki (64 %). Stopica po uporabi v različnih besedilih ne izstopa, kakor

ne izstopa tudi stilnost besednega reda. Izstopa pa zaporedna rima, ki je v besedilih valčkov, kjer najdemo same štirivrstične kitice, največkrat uporabljena.

3.2 Ugotovitve analize polk

Vsebinsko se besedila polk, ki smo jih analizirali, razlikujejo, saj ne prevladuje samo ena tematika. So šaljiva in ljubezenska; besedila na duhovit način opisujejo potek življenja (*Življenje so ene štenge*), iskanje ljubezni (*Iskal sem in našel*), med drugimi se v enem izmed besedil kaže tudi domovinska ljubezen (*Ena po domače*), pa mladostna in igriva ljubezen (*Ljuba*) ter šaljivo opisovanje življenja dve prijateljev (*Ta zadn direndaj*).

V okviru glasoslovne analize smo ugotovili, da se v pesmih pojavi nekaj stilno zaznamovanih besed:

akrobat → ákrobat

špirit → špiritá

nagajati → nagajála

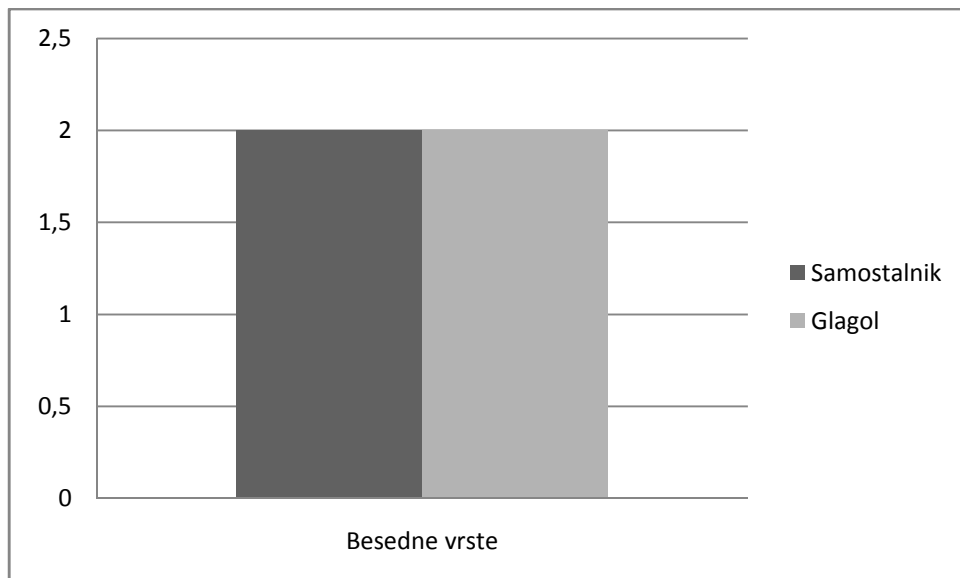
Pisca besedil sta jih uporabila zaradi stopic. Pojavi se tudi beseda s poudarkom na predponi: zaplesáti → záplesal'.

Spodaj sledi tabela s seznamom besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa ter določitvijo besednih vrst le-teh.

Tabela 25: Seznam stilno zaznamovanih besed, izbranih na podlagi glasoslovne analize v narodnozabavnih besedilih polk

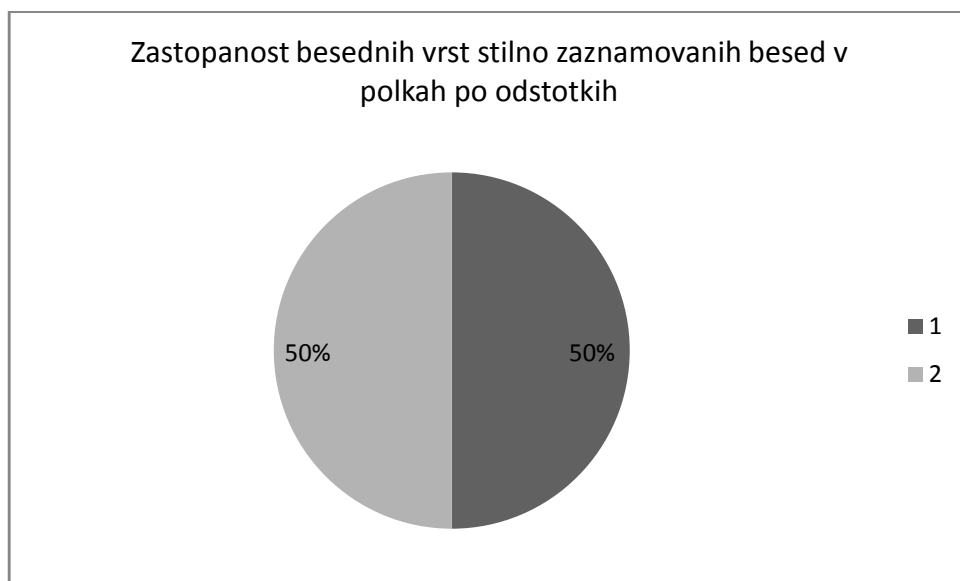
ZAZNAMOVANA BESEDA	BESEDNA VRSTA	NAGLAŠEVANJE PO SSKJ	NAGLAŠEVANJE PO SP 2001
záplesal	glagol	zaplésati in zaplesáti - pléšem	zaplésati in zaplesáti - pléšem
ákrobat	samostalnik	akrobát -a	akrobát -a
špiritá	samostalnik	špírit -a	špírit -a
nagajála	glagol	nagájati tudi nagajáti - am	nagájati tudi nagajáti - am

V tabeli 25 je razvidno, da jezikovna priročnika enako naglašujeta besede, ki so v polkah stilno zaznamovane, glede zastopanosti besednih vrst pa opazimo, da se dvakrat pojavi samostalnik in dvakrat glagol.

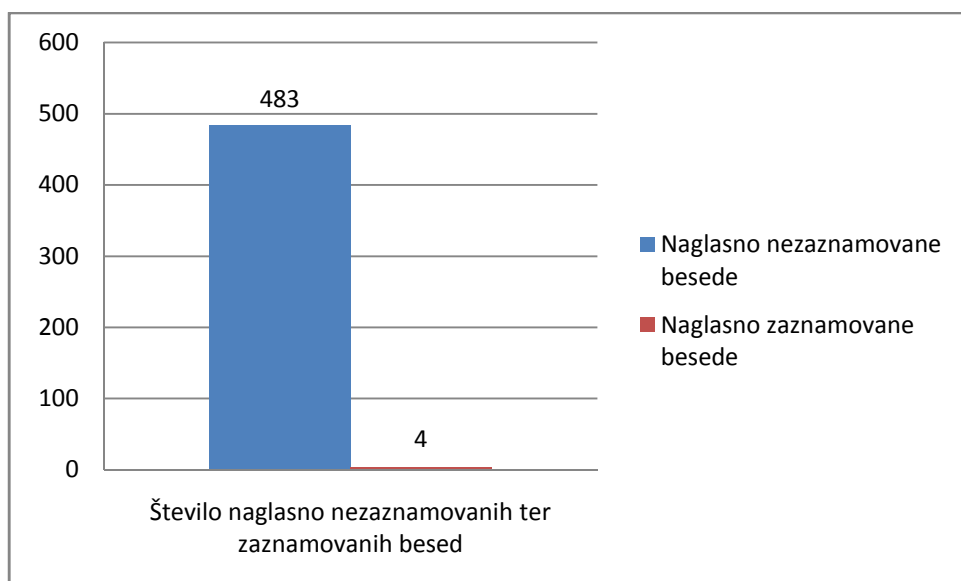
Graf 5: Število zastopanosti besednih vrst med stilno zaznamovanimi besedami v analiziranih polkah

V polkah sicer ni veliko besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa, toda kljub temu se po 2-krat pojavita samostalnik in glagol, kar smo prikazali na grafu 5.

Graf 6: Zastopanost besednih vrst stilno zaznamovanih besed v polkah po odstotkih

V grafu 6 je vidno, da je bila v obravnavanih polkah zastopanost stilno zaznamovanih besed 50 %, tako med samostalniki (1) kot tudi glagoli (2).

Graf 7: Število naglasno nezaznamovanih ter zaznamovanih besed v besedilih analiziranih polk

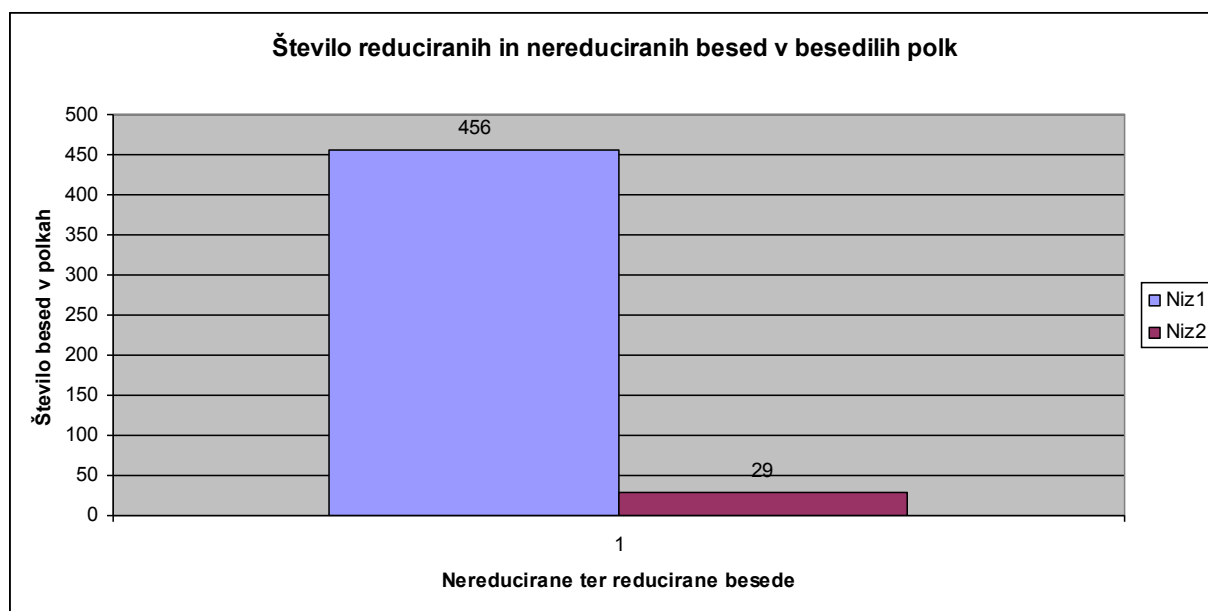
Grafem 7 prikazuje, da se v polkah 4-krat pojavijo besede s stilno zaznamovanim mestom naglasa, 483 besed pa ima stilno nezaznamovano mesto naglasa.

Graf 8: Zastopanost besed s stilno zaznamovanim oziroma nezaznamovanim mestom naglasa v besedilih polk

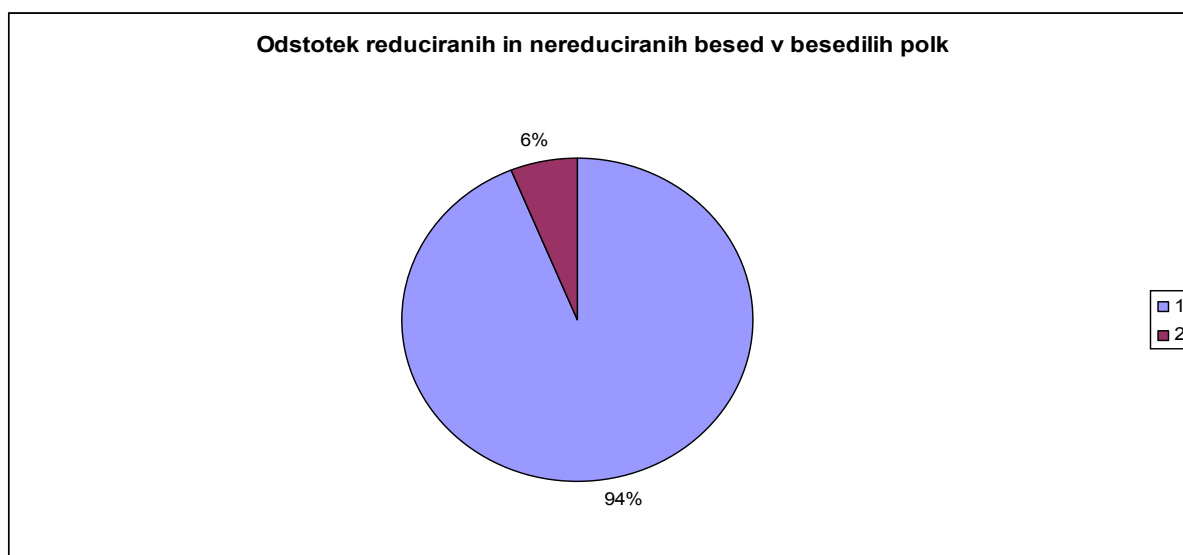
Zgornji grafem prikazuje, da je zastopanost besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa (2) v besedilih obravnavanih polk 1 %, besede s stilno nezaznamovanim mestom naglasa (1) pa zavzemajo 99 % besedil polk.

Pri obravnavanih besedilih polk pa se pojavi tudi veliko število redukcij – 29, od tega kar 20 pri eni pesmi (*Ena po domače*). Za boljšo ponazoritev smo polke ter redukcije pri le-teh predstavili v obliki grafema. V grafemih predstavlja *niz1*(1) nereducirane besede, *niz2* (2) pa reducirane besede.

Graf 9: Število reduciranih in nereduciranih besed v besedilih polk

V zgornjem grafemu vidimo z nizom1 označen stolpec, ki predstavlja število nereduciranih besed, ki se pojavljajo v polkah, to je 456 besed. Niz2 predstavlja besede, ki so v polkah reducirane, le-teh pa je 29.

Graf 10: Odstotek reduciranih in nereduciranih besed v besedilih polk

V grafu 10 vidimo, kakšen odstotek v besedilih polk predstavljajo reducirane besede. Nereduciranih besed (1) je namreč 94 %, kar 6 % pa pripada redukcijam (2).

Pri metrični analizi so bile tudi pri polkah najtežje določljive stopice. Pri valčkih je ritem tričetrtinski in je zato stopice kljub vsemu lažje določiti, pri polkah pa dvočetrtinski, kar pušča besedilopiscem večjo svobodo. Tako so stopice zopet mešane, večinoma niso urejene oz. najdemo v določeni pesmi več tipov stopic. Med obravnavanimi pesmimi izstopa skladba *Iskal sem in našel*, ki je glede na stopice najbolj urejena pesem med vsemi analiziranimi. Največkrat uporabljene stopice v besedilih polk so jamb (U–), trohej (–U) in amfibrah (U–U). V kiticah prevladuje zaporedna rima – ta se pojavi v kar štirih pesmih – enkrat pa imamo pretrgano rimo. V refrenih imamo enkratne pojavitve pretrgane in zaporedne rime, druge pa so svobodne. Tako lahko zopet ugotovimo, da izstopa uporaba zaporedne rime. Vse kitice in refreni v polkah so štirivrstični, razlikuje se le število kitic v posamezni pesmi.

V polkah večinoma ne najdemo stilno zaznamovanega besednega oz. stavčnega reda; dvakrat se sicer pojavi narečno besedilo, vendar besedni red zaradi tega ne izstopa, razen pri zadnji polki *Ta zadn' direndaj*, kjer najdemo izrazito zaznamovan stavčni red (skoraj vse kitice se namreč začnejo z zaimkom).

Pri polkah se pojavijo tudi določene besede, ki smo jih posebej izpostavili. To so predvsem narečne besede, pogovorne besede, tujke, starinske besede ipd. Te besede so v *SSKJ* označene s posebnim kvalifikatorjem. Vendar pa te besede povsod ne delujejo enako; v besedilu prve polke, *Življenje so ene štenge*, te besede ne delujejo izumetničeno, saj je celotno besedilo

napisano v narečju, zato zaznamovane besede ne izstopajo, medtem ko pri polki Čukov *Ena po domače* ter polki *Ta zadn' direndaj* Šentjurskih muzikantov besede ne spadajo v jezikovno sliko besedila in tako skladbo popačijo, namesto da bi jo naredile pristnejšo; k temu pripomorejo tudi pretirane redukcije besed. Čuki želijo z uporabo zaznamovanih in reduciranih besed pesem približati tako stalnim, večinoma starejšim poslušalcem narodnozabavne glasbe kot tudi mlajšemu občinstvu, kar jim je glede na visoko poslušanost pesmi tudi uspelo, z jezikovnega vidika pa besedilo ne funkcioniira kot kakovostno. Tudi pri Šentjurskih muzikantih zaznamovane besede in redukcije kažejo na popačenost besedila, vendar pa ne izstopajo tako zelo kot pri Čukih, saj je število redukcij veliko manjše, pa tudi zaznamovane besede so bližje narečju, v katerem prepeva ansambel.

3.2.1 Povzetek ugotovitev

Analizirali smo pet besedil polk. V izbranih pesmih določena tematika ne prevladuje, marveč se prepletata duhovitost ter ljubezen. Glasoslovna analiza je sicer pokazala na stilno zaznamovanost naglasnega mesta, vendar uporaba takšnih besed ne izstopa (v besedilih se pojavi 1 % naglasno zaznamovanih besed). Uredili smo tudi tabelo, v kateri smo prikazali zastopanost besednih vrst stilno zaznamovanih besed ter z grafemi tudi ponazorili število in odstotek le-teh. V besedilih se pojavi večje število redukcij (kar devetindvajset, od tega dvajset v pesmi *Ena po domače*), kar kaže na uporabo neknjižnega jezika. V dveh grafemih smo ponazorili število in odstotek reduciranih besed v besedilih polk – reduciranih je bilo kar 6 % besed. V pesmih najdemo več tipov stopic, vendar nobena ne izstopa, medtem ko je število vrstic v kitici stalno – tudi v teh besedilih kot pri valčkih najdemo same štirivrstičnice. Prav tako najdemo v besedilih različne rime, vendar pa izrazito izstopa uporaba zaporedne rime. Besedni red razen pri zadnji obravnavani polki ne izstopa, izstopa pa uporaba besed, ki so v priročnikih označene s posebnimi kvalifikatorji – to so predvsem nižje pogovorne besede, ki besedilo, v katerem so uporabljene, ponavadi zaznamujejo v smislu zmanjšanja jezikovne kakovosti besedila.

3.3 Primerjava ugotovitev analize besedil polk in valčkov

V sklopu analize narodnozabavnih besedil sledi primerjava ugotovitev analize med valčki in polkami. Več stilno zaznamovanih besed najdemo pri valčkih (npr. gora -ó, solza solzámi, meja mēj mejá ...) kot pa pri polkah (špirit -á, nagajati nagajála ...), kar smo prikazali tudi na grafemih v ugotovitvah posamezne zvrsti narodnozabavne glasbe – pojavitev besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa je v valčkih 2 %, v polkah pa 1 %. Kar je vsem skupno, je ostrivec, ki se uporablja v vseh stilno zaznamovanih besedah. Pri primerjavi, v katero besedno vrsto spadajo besede s stilno zaznamovanim mestom naglasa, smo ugotovili, da v valčkih prevladuje samostalniška beseda (64 %), medtem ko je pri polkah ta zastopanost 50 %. Očitna razlika pa se kaže pri redukcijah – v besedilih valčkov namreč ni niti ene, v polkah pa najdemo kar 29 besed z redukcijo, od tega je 20 reduciranih besed v polki Čukov *Ena po domače*, osem v skladbi Šentjurskih muzikantov *Ta zadn' direndaj* ter ena v skladbi *Ljuba* v izvedbi DJ Boštjana in Polone, kar skupaj nanese 6 % reduciranih besed v besedilih polk. To kaže na uporabo neknjižnega jezika ter na tendenco približanja narodnozabavne skladbe mlajšemu občinstvu.

V vseh pesmih imamo štirivrstične kitice in refrene, določevanje stopice pa je v obeh primerih oteženo, saj v večini pesmi stopica ni urejena, razen pri polki Zlatih muzikantov *Iskal sem in našel*, ki je metrično najbolj urejena pesem od vseh obravnavanih; v njej tako v kiticah kot v refrenu najdemo amfibraško stopico, ki se zaključí z jambom. Sicer uporaba določene vrste stopice ne izstopa; pri obeh med drugimi največkrat zasledimo jamb in trohej. Rima, ki se v besedilih kitic tako valčkov kot polk največkrat pojavi, pa je zaporedna (aabb).

Vsebinsko se besedila razlikujejo le glede motivike – v valčkih se kaže ljubezenska tema, motivi so različni, večinoma so resnejši (npr. v valčku Slapov *Da spočijem se na tvoji rami* najdemo motiv tragične ljubezni), pri polkah pa je ta tema prav tako prisotna, vendar ji je pridana tudi duhovitost, veselje do življenja, kar se kaže v drugačni motiviki besedil (npr. duhovit opis poteka življenja v polki *Življenje so ene štenge* skupine Malibu). Iz vsebinskega vidika lahko zaključimo, da bi polke zaradi lahkotne tematike smeli uvrstiti med trivialno literaturo (npr. pesem *Ljuba* izvajalcev DJ Boštjana in Polone obravnava motiviko tipične mladostne igrive ljubezni).

Zaznamovan besedni red glede na stalno stavo oz. členitev po aktualnosti je bolj prisoten pri valčkih (najdemo ga v pesmih Čebelar, *Belo obleko si že nosila* in *Da spočijem se na tvoji rami*), najdemo pa ga tudi v kiticah ene izmed polk (*Ta zadn' direndaj*) – skoraj vse se namreč začnejo z zaimkom (Da sva si midva bratca, ...), da pritegnejo poslušalčevo pozornost.

Razlika med valčki in polkami pa se kaže tudi v besedju – pri polkah smo našli kar nekaj besed, ki jih *SSKJ* uvršča pod poseben kvalifikator (predvsem nižje pogovorno ali narečno), pri valčkih pa ni bilo nobene besede, ki bi je *SSKJ* ne sprejel kot knjižno. Glede na zaznamovanost besedja lahko ugotovimo, da so polke večinoma bolj popačene oziroma izumetničene kot pa valčki.

Glede na analizo ter primerjavo ugotovitev med valčki in polkami lahko zaključimo, da imajo večinoma valčki bolj kakovostna besedila kot polke, ki so lahkotnejše, saj so namenjene predvsem zabavi in razvedrilu. Na podlagi analize lahko sklenemo, da bi med boljše skladbe smeli uvrstiti vse valčke ter dve polki, in sicer *Življenje so ene štenge* (narečno besedilo, ki ni popačeno) ter *Iskal sem in našel* (najbolj urejena stopica). Ali je pesem dobra ali ne, poskrbi tudi besedilo, predvsem ugledna imena tekstopiscev pa skladbam lahko še dodatno dvignejo ugled, zaradi česa jih potem tudi uvrščamo med boljše skladbe – takšni besedilopisci so po opravljeni analizi npr. Tone Pavček (*Mama*), Slavko Podboj (*Čebelar*), Vera Šolinc (*Belo obleko si že nosila*), Viljan Bertok (*Da spočijem se na tvoji rami*), Toni Gašperič (*Iskal sem in našel*) ... Na primerih pesmi, valčkov *Mama* in *Čebelice* ter polke *Ena po domače*, lahko opazimo, da se skladbe razlikujejo v kakovosti besedila, torej po vsebinski plati (otroška/družinska ljubezen, ljubezen do narave v valčkih in naklonjenost domačemu v polki), ter po besedju in naglasih – polka ima namreč veliko število reduciranih besed (20) ter besede z naglasnimi posebnostmi (ákrobat), medtem ko pri valčkih sicer najdemo besede s stilno zaznamovanim mestom naglasa (goró), vendar so v tem primeru uporabljene zaradi zvočnejšega učinka besedila. V omenjenih valčkih tudi ne najdemo besed, ki bi bile v jezikovnih korpusih označene s posebnimi kvalifikatorji, medtem ko se v polki pojavijo kvalifikatorji nižje pogovorno ter pogovorno (šank). Tako lahko sklenemo, da sta Slakova valčka kakovostnejša kot polka skupine Čuki, kar se kaže tudi na popularnosti in sprejetosti pesmi med poslušalci. Rečemo lahko, da sta Slakovi pesmi zimzeleni in na narodnozabavnem področju kanonizirani.

3.4 Potrditev hipoteze 1

Tako lahko potrdimo zastavljeno hipotezo, da jezikovne razlike med polko in valčkom obstajajo. V valčkih namreč najdemo več stilno zaznamovanih besed z vidika slovenskega naglasa (npr. beseda gôra -é, zêmlja -é v skladbi *Čebelar*) ter večkrat zaznamovan besedni red (npr. v skladbi *Da spočijem se na tvoji rami*) kot v polkah, v polkah pa več redukcij (skupaj

29) kot pri valčkih (v tem primeru jih tu sploh ni bilo!). Razlika je tudi pri uporabi besedja – pri polkah tekstopisci večkrat posežejo po pogovornih besedah oz. besedah, ki so v jezikovnih korpusih označene z različnimi kvalifikatorji (npr. nižje pogovorno, narečno v skladbi *Ena po domače*), pri valčkih pa se to ne dogaja. Izstopajočih razlik ni pri uporabi stopice ter rime, prav nobene razlike pa ne najdemo pri refrenih in kiticah – vse so namreč štirivrstične. Vsebinsko se polke in valčki razlikujejo večinoma le glede motivike – tema je skoraj povsod enaka, tj. ljubezenska, motivi pa so različni (npr. v valčku *Mama* se kaže otroška ljubezen do matere, v polki *Ljuba* pa mladostna in igriva ljubezen), dve polki pa izstopata tudi po tematiki, ki ni (izrazito) ljubezenska – to sta pesmi *Življenje so ene štenge* ter *Ta zadn' direndaj*. Nasploh so vsebinsko polke lahkotnejše kot pa valčki.

4. Narodnozabavna besedila in Prešeren

Ker smo želeli v diplomskem delu dokazati, da se narodnozabavna besedila lahko uvrščajo tudi med umetnostna, smo za primerjavo izbrali pesem našega največjega pesnika, Franceta Prešerna, ter jo analizirali na enak način kot prejšnja besedila. To pomeni, da smo na izbrani pesmi poleg vsebinske analize analizirali slovenski naglas, predvsem smo se posvetili stilno naglašnim besedam, metriki, besednemu redu ter posebnostim. Na koncu smo podali ugotovitve analize pesmi, nato pa smo le-te primerjali tudi z ugotovitvami analize narodnozabavnih besedil.

Za analizo poezije smo izbrali balado *Povodni mož*, ker je glede na stopico in verz alpska poskočnica in tako najbližja obravnavanim besedilom – po ritmu, ki je tričetrtinski, namreč spominja na valček.

4.1 Povodni mož

Avtor: France Prešeren

Od nékdaj lepé so Ljubljanke slovele,
al lepši od Urške bilo ni nobene,
nobene očem bilo bolj zaželene
ob času nje cvetja dekleta ne žene. -
Ko nárbolj iz zvezd je danica svetlá,
narlepši iz deklic je Urška bila.

Mnogtére device, mnogtére ženice
oko je na skrivnem solzé preliválo,
ker Urški srce se je ljubega vdalo;
al ljubih bilo je nji vedno premalo.
Kar slišála moških okrog je slovét,
skušála jih v mreže razpete je ujet.

Je znála obljúbit, je znála odreči,
in biti priljudna, in biti prevzetna,
mladenče unémat, bit staršim prijetna;
modrij in zvijač je bila vseh umetna;
možake je dolgo vodila za nos,
ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos.

Na Starem so trgu pod lipo zeleno
trobente in gosli, in cimbale pele,
plesále lepote 'z Ljubljane so cele
v nedeljo popoldan z mladenči vesele;
bila je kraljica njih Urška brhká,
plesáti ni dolgo nje volja bila.

Jih dókaj jo prosi, al vsakmu odreče,
prešerna se brani in ples odlašuje,
si vedno izgovore nove zmišljuje,
že sonce zahaja, se mrak približuje;
že sedem odbila je ura in čez,
ko jela ravnat se je Urška na ples.

Al, ker se ozira, plesavca si zbira,
zagleda pri mizi rumeni junaka;
enacga pod soncam mu ni korenjaka,
želi si plesáti z njim deklica vsaka -
omrežit ga Uršika lepa želi,
zaljubljeno v njega obrača oči.

To videt, mladenič se Urški približa:
"Al hôtla bi z mano plesati?" ji pravi,
"kjer Donava bistri pridruži se Savi,
od tvoje lepote zaslišal sem davi,
že, Uršika zala! pred tabo sem zdaj,
že, Uršika zala! pripravljen na raj!"

To reče in se ji globoko prikloni,
sladkó mu nasmeja se Uršika zala:
"Nobene stopinjice še nisem plesála,
de čakala tebe sem, res je, ni šala -
zatorej le hitro mi roko podaj,
lej, sonce zahaja, jenjuje že raj!" -

Podal ji mladenič prelepi je rôko,
in urno ta dvá sta po pódu zletela,
ko de bi lahké peretnice imela,
bila bi brez trupla okrog se vrtela,

ne vidi se, kdaj de pod noga udar',
plesala sta, ko bi ju nosil vihar.

To videti, drugi so vsi ostrmeli,
od čudeža godcam roké so zastale;
ker niso trobente glasova več dale,
mladenča nogé so trdó zaceptale;
"Ne maram," zavpije, "za gosli, za bas,
strun drugih, ko plešem, zapoje naj glas!"

So brž pridrvili se črni oblaki,
zasliši na nebu se strašno gromenje,
zasliši vetrov se sovražno vršenje,
zasliši potokov derečih šumenje,
pričjóčim po koncu so vstali lasje -
oh, Uršika zala, zdaj tebi gorje!

"Ne boj se, ti Urška! le hitro mi stópi,
ne boj se," ji reče, "ne boj se gromenja,
ne boj se potokov ti mojih šumenja,
ne boj se vetrov mi prijaznih vršenja;
le urno, le urno obrni peté,
le urno, le urno, ker pozno je že!"

"Ah, majhno postojva, preljubi plesavec!
de jaz se oddahnem, de noga počije."
"Ni blizo, ni blizo do bele Turčije,
kjer v Donavo Sava se bistra izlije;
valovi šumeči te, Urška! želé,
le úrno, le urno obrni peté!" -

To reče, hitreje sta se zasukála,
in dalje in dalje od pôda spustila,
na bregu Ljubljance se trikrat zavila,
plesáje v valove šumeče planila.
Vrtinec so vidli čolnarji dereč;
al Uršike videl nobeden ni več.

(Spletni vir: http://www.preseren.net/slo/3_poezije/27_povodni.asp)

4.1.1 Analiza besedila

4.1.1.1 O pesniku

France Prešeren, naš največji pesnik, se je rodil leta 1800. Po poklicu je bil pravnik, ves čas pa je pisal poezijo in ustvarjal pesnitve, ki so ga povzdignile med klasike lirične umetnosti. Bil je namreč prvi, ki je sočasno z drugimi pesniki in pisatelji po Evropi ustvarjal romantične pesnitve, prav tako pa je s svojimi pesmimi dokazal, da je slovenski jezik dovolj razvit, da lahko sprejme vse takratne pesniške oblike, kot so npr. sonet, balada, romanca, gazela itd. Umrli je leta 1849.

4.1.1.2 Vsebina pesmi

Balada opisuje prevzetno lepotico Urško, ki ovija moške okoli prsta. Na nekem plesu ji zopet nihče ne ugaja dovolj, da bi šla z njim plesat, vse dokler ne zagleda postavnega moža pri neki mizi. Ta jo pride povabit na ples in skupaj plešeta, vse dokler plesa ne prekine nevihta. Vendar to moškega ne ustavi – Urško še hitreje zavrti in jo odpelje s seboj v deročo Ljubljano.

4.1.1.3 Glasoslovna analiza

V besedilu najdemo naslednje stilne posebnosti:

Od nekde **lepé** so Ljubljanke slovele

SSKJ: lép -a -o tudi -ó

Ko nárbolj iz zvezd je danica **svetlá,**

SSKJ: svêtel tudi svetál svêtla -o tudi -ó in svêtel -tla -o

oko je na skrivnem **solzé preliválo,**

SSKJ: sólza -e tudi -é

SSKJ: prelívati -am ., tudi prelivájte; tudi prelivála

skušála jih v mreže razpete je ujet.

SSKJ: skúšati -am tudi izkúšati -am

bila je kraljica njih Urška **brhká**,

SSKJ: brhek tudi brhek brhka -o in -ó, stil. brhek -hka -ò prid., brhkéjši in brhkejši

sladkó mu nasmeja se Uršika zala

SSKJ: sládko in sladkó

ko de bi **lahké** peretnice imela,

SSKJ: láhek tudi lahák -hka -o tudi -ó prid., lážji

od čudeža godcam **roké** so zastale;

SSKJ: rôka -e in -é

mladenča **nogé** so trdó zacceptale;

SSKJ: nôga -e in -é

le urno, le urno obrni **peté**,

SSKJ: pêta -e tudi -é

Ni blizo, ni blizo do bele **Turčíje**,

SP 2001: Túrčija -e.

valovi šumeči te, Urška! **želé**,

SSKJ: želéti -ím , žêlel

le úrno, le urno obrni **peté!**"

SSKJ: pêta -e tudi -é

To reče, hitreje sta se **zasukála**,

SSKJ: -am in -súčem, tudi zasukájte; tudi zasukála

V besedilu se je pojavilo tudi večje število redukcij, in sicer 29. Označili smo jih s krepkim tiskom, pri tem pa smo besedilo analizirali s stališča sodobnega slovenskega knjižnega jezika.

Od někdej lepé so Ljubljanke slovele,
al lepši od Urške bilo ni nobene,
nobene očem bilo bolj zaželene
ob času nje cvetja dekleta ne žene. -
Ko nárbolj iz zvezd je danica svetlá,
narlepši iz deklic je Urška bila.

Mnogtére device, **mnogtére** ženice
oko je na skrivnem solzé preliválo,
ker Urški srce se je ljubega vdalo;
al ljubih bilo je nji vedno premalo.
Kar slišala moških okrog je **slovét**,
skušála jih v mreže razpete je **ujet**.

Je znala **obljúbit**, je znalá odreči,
in biti priljudna, in biti prevzetna,
mladenče unémat, **bit** staršim prijetna;
modrij in zvijač je bila vseh umetna;
možake je dolgo vodila za nos,
ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos.

Na Starem so trgu pod lipo zeleno
trobente in gosli, in cimbale pele,
plesále lepote 'z Ljubljane so cele
v nedeljo popoldan z **mladenči** vesele;
bila je kraljica njih Urška brhká,
plesáti ni dolgo nje volja bila.

Jih dókaj jo prosi, **al vsakmu** odreče,
prešerna se brani in ples odlašuje,
si vedno izgovore nove **zmišljuje**,
že sonce zahaja, se mrak približuje;
že sedem odbila je ura in čez,
ko jela **ravnat** se je Urška na ples.

Al, ker se ozira, plesavca si **zbira**,
zagleda pri mizi rumeni junaka;
enacga pod soncam mu ni korenjaka,
želi si plesáti z njim deklica vsaka -
omrežit ga Uršika lepa želi,
zaljubljeno v njega obrača oči.

To **videt**, mladenič se Urški približa:
"Al **hôtla** bi z mano plesati?" ji pravi,
"kjer Donava bistri pridruži se Savi,
od tvoje lepote zaslišal sem davi,
že, Uršika zala! pred tabo sem zdaj,
že, Uršika zala! pripravljen na raj!"

To reče in se ji globoko prikloni,
sladkó mu nasmeja se Uršika zala:
"Nobene stopinjice še nisem plesála,
de čakala tebe sem, res je, ni šala -
zatorej le hitro mi roko podaj,
lej, sonce zahaja, jenjuje že raj!" -

Podal ji mladenič prelepi je rôko,
in urno ta dvá sta po pódu zletela,
ko de bi lahké peretnice imela,
bila bi brez trupla okrog se vrtela,
ne vidi se, kdaj de pod noga **udar'**,
plesala sta, ko bi ju nosil vihar.

To videti, drugi so vsi ostrmeli,
od čudeža godcam roké so zastale;
ker niso trobente glasova več dale,
mladenča nogé so trdó **zacceptale**;
"Ne maram," zavpije, "za gosli, za bas,
strun drugih, ko plešem, zapoje naj glas!"

So brž pridrvili se črni oblaki,
zasliši na nebu se strašno gromenje,
zasliši vetrov se sovražno vršenje,
zasliši potokov derečih šumenje,
pričjóčim po koncu so vstali lasje -
oh, Uršika zala, zdaj tebi gorje!

"Ne boj se, ti Urška! le hitro mi stópi,
ne boj se," ji reče, "ne boj se gromenja,
ne boj se potokov ti mojih šumenja,
ne boj se vetrov mi prijaznih vršenja;
le urno, le urno obrni petró,
le urno, le urno, ker pozno je že!"

"Ah, majhno postojva, preljubi plesavec!
de jaz se oddahnem, de noga počije."

"Ni blizo, ni blizo do bele Turčije,
kjer v Donavo Sava se bistra izlije;
valovi šumeči te, Urška! želé,
le úrno, le urno obrni petró!" -

To reče, hitreje sta se zasukála,
in dalje in dalje od pôda spustila,
na bregu **Ljubljance** se trikrat zavila,
plesáje v valove šumeče planila.
Vrtinec so **vidli** čolnarji dereč;
al Urške videl nobeden ni več.

4.1.1.4 Metrika

Analiza stopice

Stopica je amfibrah (U – U), ritem je urejen. Verz in stopica skupaj sestavljata alpsko poskočnico.

Primer stopice v kitici:

Od někdej lepé so Ljubljanke slovele, al lepši od Urške bilo ni nobene,
U – U U – UU – U U – UU – U U – UU – UU – U
nobene očem bilo bolj zaželeno ob času nje cvetja dekleta ne žene. -
U – U U – UU – UU – U U – U U – UU – U U – U
Ko nárbolj iz zvezd je danica svetlá, narlepši iz deklic je Urška bila.
U – U U – UU – UU – U – U U – UU – UU –

Analiza rime

Balada ima 14 šestvrstičnih kitic, ki imajo ustaljeno rimo abbbcc.

Primer rime v kitici:

Od někdej lepé so Ljubljanke slovele,	a
al lepši od Urške bilo ni nobene,	b
nobene očem bilo bolj zaželeno	b
ob času nje cvetja dekleta ne žene. -	b
Ko nárbolj iz zvezd je danica svetlá ,	c
narlepši iz deklic je Urška bila.	c

Analiza kitice

Balada ima 14 šestvrstničnih kitic, ki se skozi celotno pesem berejo tekoče. Ker to ni péto besedilo, marveč baladna pesemska oblika, tu ne zasledimo delitve na kitice in refren.

4.1.1.5 Analiza besednega reda

Besedni red je pri večini Prešernovih pesmi kompleksno zgrajen in tako lahko rečemo, da je z vidika stalne stave ter členitve po aktualnosti Prešernova balada *Povodni mož* stilno zaznamovana v besednem redu, kar je prikazano tudi na primeru iz besedila.

Zaznamovan (originalen) besedni red	Nezaznamovan besedni red
Na Starem so trgu pod lipo zeleno trobente in gosli, in cimbale pele, plesále lepote 'z Ljubljane so cele v nedeljo popoldan z mladenči vesele; bila je kraljica njih Urška brhká, plesáti ni dolgo nje volja bila.	V nedeljo popoldan so na Starem trgu pod zeleno lipo pele trobente in gosli in cimbale, cele lepote 'z Ljubljane so vesele plesale z mladenči; njih kraljica je bila brhka Urška, plesati dolgo ni bila nje volja.

4.1.1.6 Besedje

Ker je to besedilo iz 19. stoletja, se v njem pojavljajo besede in končnice ter predpona in pripona, ki so bila takrat aktualna in v uporabi, danes pa jih lahko klasificiramo kot starinska, zastarela ali narečna. Spodaj je navedenih nekaj primerov iz besedila, zraven pa oblike, kakršne poznamo danes.

narbolj → najbolj (prislov)

narlepši → najlepša (pridevnik)

unemat → vnemati (glagol)

jela → začela (glagol)

plesavec → plesalec (samostalnik)

enacga → enakega (pridevnik)

peretnice → perutnice (samostalnik)

gromenje → grmenje (samostalnik)

de → da (veznik)

4.2 Primerjava Prešernove balade *Povodni mož* z narodnozabavnimi besedili

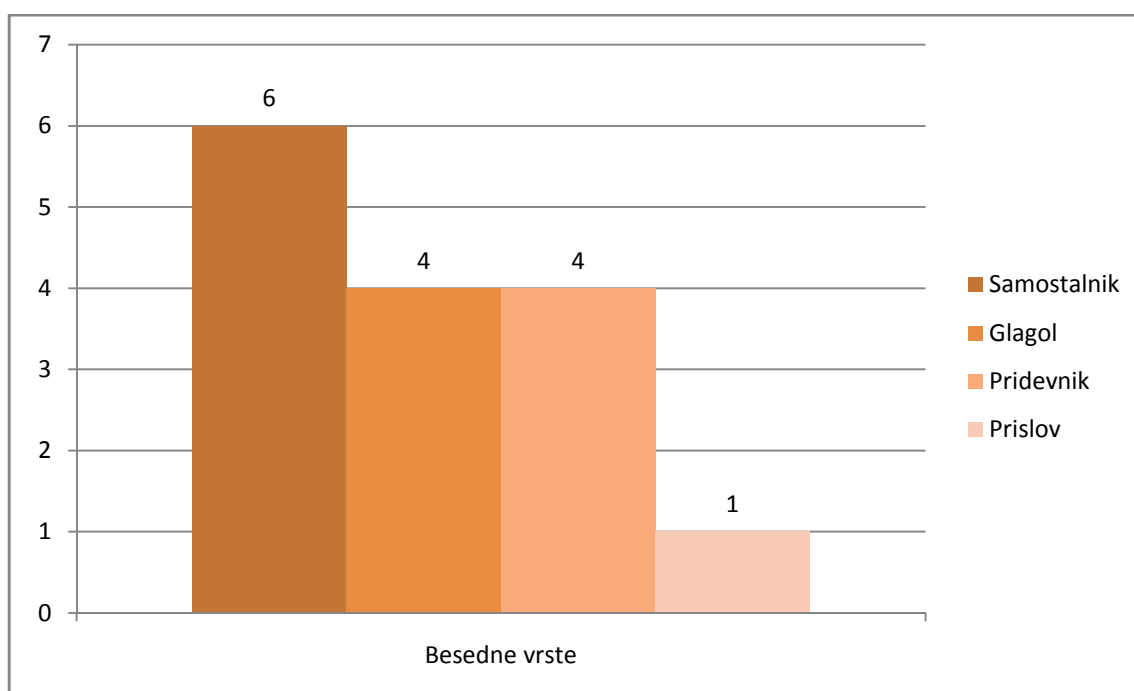
Tako kot narodnozabavna besedila ima tudi Prešernova pesem *Povodni mož* veliko besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa. Zanimivo je, da se povsod pri stilni zaznamovanosti pojavlja ostrivec. Besede z zaznamovanim mestom naglasa so bolj zvočne in omogočajo tekoče branje ter urejen ritem in urejenost stopic. Tako kot pri narodnozabavnih besedilih smo tudi tu besede s stilno zaznamovanim mestom naglasa razporedili v tabelo ter preverili, katere besedne vrste imajo največkrat zaznamovano mesto naglasa. V nadaljevanju je prikazana tabela s seznamom omenjenih besed ter grafa za ponazoritev števila in odstotkov zastopanosti besednih vrst v baladi *Povodni mož*.

Tabela 26: Seznam stilno zaznamovanih besed, izbranih na podlagi glasoslovne analize v Prešernovi baladi *Povodni mož*

ZAZNAMOVANA BESEDA	BESEDNA VRSTA	NAGLAŠEVANJE PO SSKJ
lepé	pridevnik	lép -a -o tudi -ó
svetlá	pridevnik	svêtel tudi svetál svêtla -o tudi -ó in svêtel -tla -o
solzé	samostalnik	-e tudi -é
preliválo	glagol	-am nedov., tudi prelivájte; tudi prelivála
skušála	glagol	-am tudi izkušati -am nedov
brhká	pridevnik	břhka -o in -ó, stil. brhèk -hkà -ò
sladkó	prislov	sládko in sladkó
brhké	pridevnik	břhek tudi brhèk břhka -o in -ó, stil. brhèk -hkà -ò
roké	samostalnik	-e in -é
nogé	samostalnik	-e in -é
peté	samostalnik	-e tudi -é
Turčíje	samostalnik	SP 2001: -e

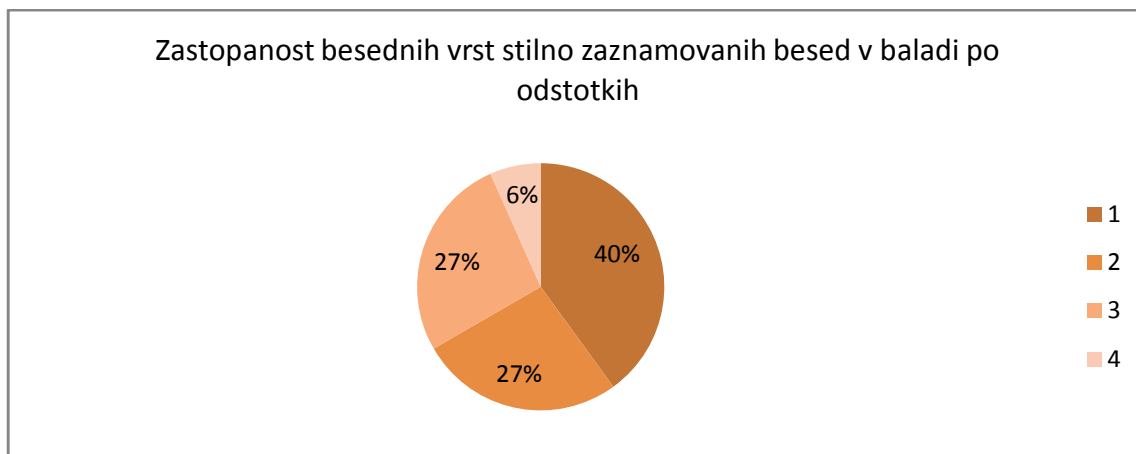
želé	glagol	želéti -ím , žêlêl
peté	samostalnik	-e tudi -é
zasukála	glagol	-am in -súčem dov., tudi zasukájte; tudi zasukála

V tabeli 26 vidimo, da je največ besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa samostalnikov (6), sledijo jim glagoli (4) in pridevniki (4) ter prislov (1). Spodaj je prikazan grafem, v katerem je zastopanost besednih vrst v Prešernovi baladi tudi grafično ponazorjena.

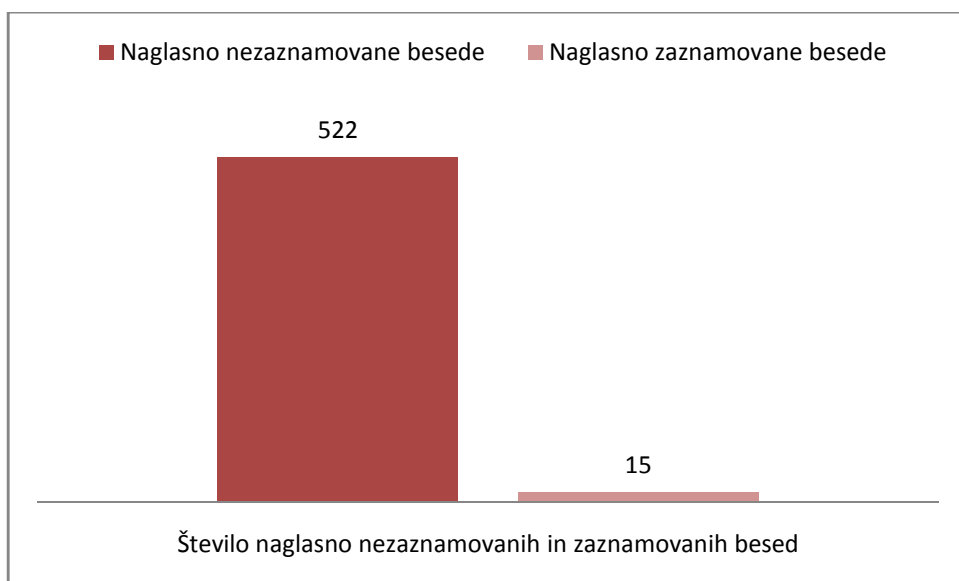
Graf 11: Število zastopanosti besednih vrst med stilno zaznamovanimi besedami v baladi *Povodni mož*

V grafu 11 je prikazano, da največ besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa spada med samostalnike (6), nato sledijo glagoli (4) ter pridevniki (4), enkrat pa se pojavi tudi prislov.

Graf 12: Zastopanost besednih vrst stilno zaznamovanih besed v baladi *Povodni mož* po odstotkih

V grafu 12 je vidno, da je največja zastopanost med besedami s stilno zaznamovanim mestom naglasa torej med samostalniki (1) (40 %), po 27 % predstavljajo glagoli (2) in pridevniki (3), 6 % pa predstavlja prislovi (4).

Graf 13: Število besed s stilno nezaznamovanim ter zaznamovanim mestom naglasa v baladi *Povodni mož*

Naredili smo tudi primerjavo, koliko besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa se pojavi v baladi *Povodni mož* glede na besede s stilno nezaznamovanim mestom naglasa. V grafu 13 vidimo, da je število naglasno nezaznamovanih besed 522, medtem ko je naglasno zaznamovanih besed 15.

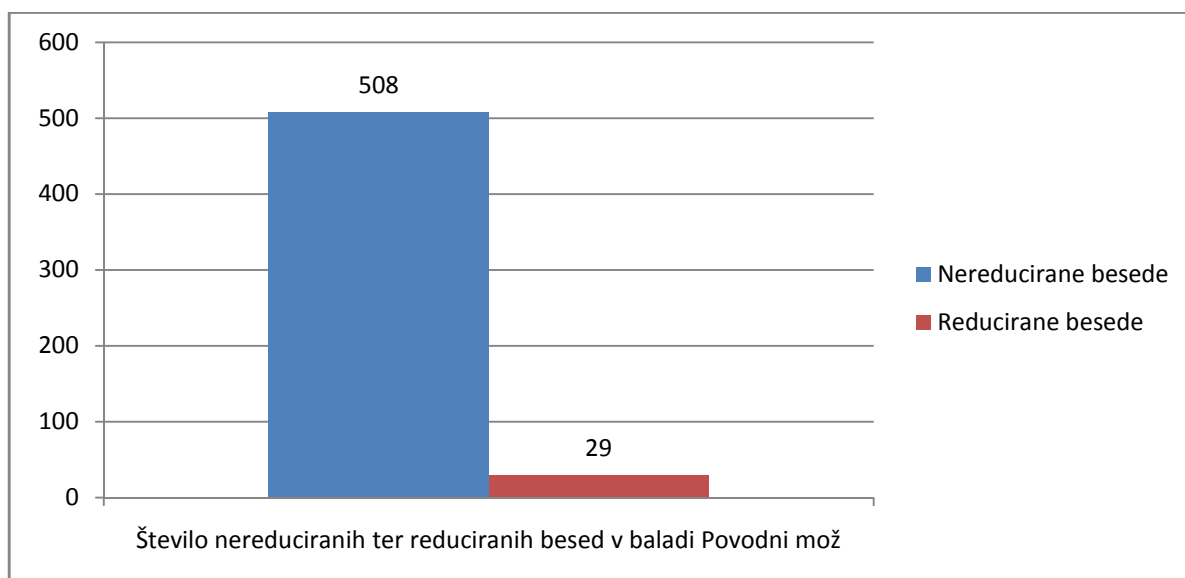

Graf 14: Odstotek besed s stilno nezaznamovanim ter zaznamovanim mestom naglasa v baladi *Povodni mož*

Graf 14 prikazuje, da je zastopanost besed s stilno zaznamovanim mestom naglasa (2) v Prešernovi baladi 3 %, besede s stilno nezaznamovanim mestom naglasa (1) pa zavzemajo 97 % besedila.

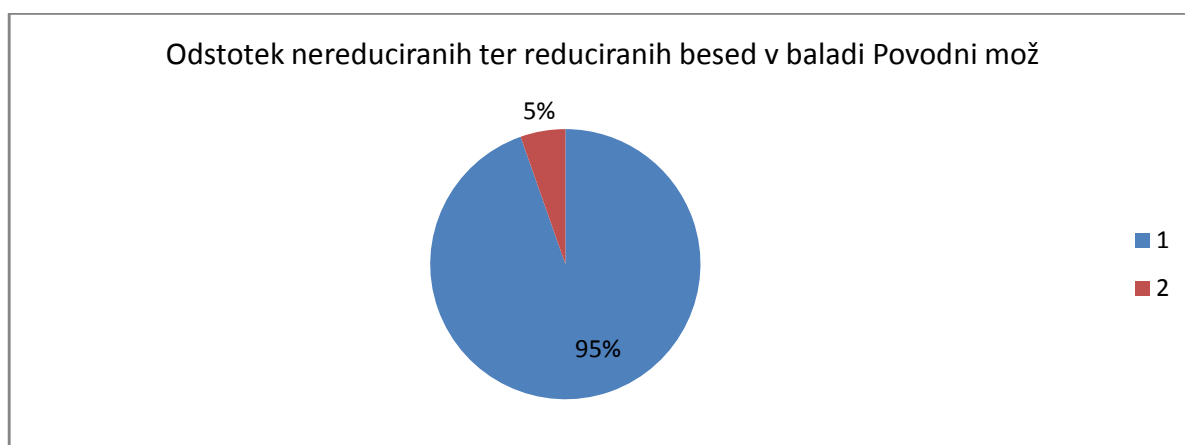
Velika razlika se pokaže pri številu kitic – ta je pri Prešernu občutno večja kot pri narodnozabavnih besedilih, kjer je v pesmi največ 5 kitic, od tega je ponavadi ena kitica tudi refren, katerega pa v *Povodnem možu* ne najdemo. Prav tako so kitice tam šestvrstične, v narodnozabavnih besedilih pa štirivrstične, kar je značilnost predvsem ljudskega pesništva, ne umetnega. Z vidika vsebinske primerjave ima Prešernova pesem, ki je na začetku razmeroma vedra, saj opeva lepoto in prevzetnost deklice, proti vrhu vedno temnejši prizvok in tako tudi dočakamo tragičen konec. Ni tipično ljubezenska, prej poučna – da bi dekleta ne bila prevzetna. V pesmi ostajajo ljubezenski elementi – spogledovanje, namigovanje, ples, zaljubljenost – vendar v lahkotni obliki. Prav tako se pri vseh valčkih pojavlja ljubezen kot téma, motivi pa se razlikujejo. Polke so bolj šaljive, vedrejše, tematika pa je raznovrstnejša. Precej zanimiva pa je primerjava s stališča reduciranih besed – v Prešernovi baladi, ki po ritmu spominja na valček, najdemo 29 reduciranih besed, v predhodno obravnavanih valčkih pa nobene. Vendar pa najdemo enako število redukcij v skupnem seštevku vseh obravnavanih polk, torej 29. Zanimivost se pokaže, če primerjamo *Povodnega moža* (29 reduciranih besed) z narodnozabavno pesmijo z največjim številom različnih reduciranih besed (20) oziroma vseh reduciranih besed v besedilu (32), skladbo *Ena po domače*. Prešeren je prav tako kot

Čuki pisal v jeziku, ki je obstajal na osnovi govorjenega jezika, in čeprav v Prešernovem času še ni bilo enotne norme, je kljub temu uporabil manjše število reduciranih besed kot omenjena skupina, in namreč samo 5 %, medtem ko so Čuki v svoji skladbi uporabili bistveno več reduciranih besed – te zavzemajo kar 17 % vsega besedila. Za lažjo predstavbo sta spodaj prikazana grafa s številom in odstotkom reduciranih ter nereduciranih besed v obeh pesmih, ki smo jih navedli za primera.

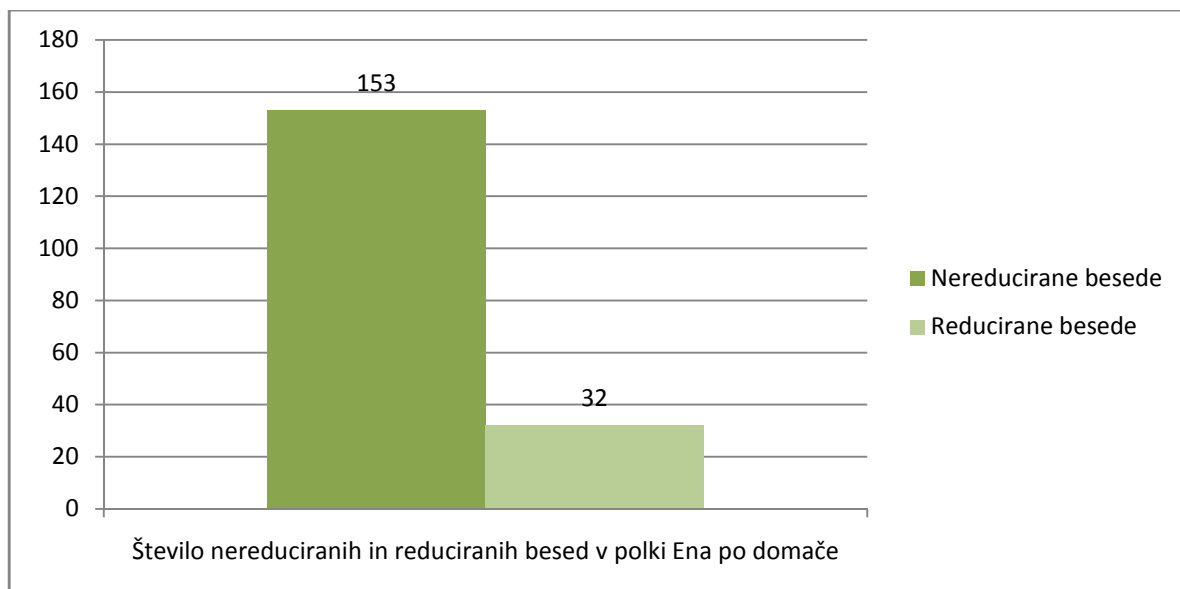
Graf 15: Število nereduciranih ter reduciranih besed v baladi *Povodni mož*

V grafu 15 vidimo na modrem stolpcu število nereduciranih besed v baladi *Povodni mož*, ki znaša 508 besed, ter število reduciranih besed na rdečem stolpcu, ki znaša 29 besed.

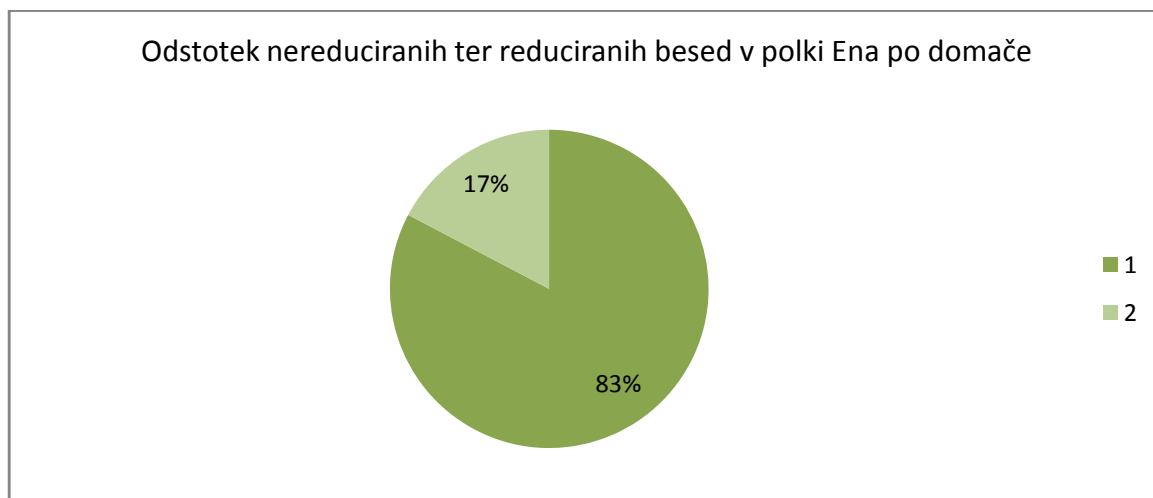
Graf 16: Odstotek nereduciranih ter reduciranih besed v baladi *Povodni mož*

V grafu 16 vidimo, kolikšen odstotek predstavljajo reducirane oziroma nereducirane besede v Prešernovi baladi. Z modro barvo (1) smo označili nereducirane besede, ki predstavljajo 95 % vseh besed v baladi, rdeča barva (2) pa predstavlja reducirane besede, ki zavzemajo 5 % v omenjenem besedilu.

Graf 17: Število nereduciranih ter reduciranih besed v polki *Ena po domače*

V polki Čukov smo upoštevali vse reducirane besede (vključili smo vse ponovitve refrenov), kar pomeni, da so se določene besede lahko ponovile enkrat ali večkrat. Reduciranih besed, ki so na grafu 17 označene s svetlozeleno barvo, je bilo 32, nereduciranih pa 153 – te so v besedilu označene s temnozeleno barvo.

Graf 18: Odstotek nereduciranih ter reduciranih besed v polki *Ena po domače*

Graf 18 prikazuje, kolikšen odstotek zavzemajo reducirane besede (2) v besedilu skladbe *Ena po domače* – ta znaša 17 %. Nereducirane besede (1) zavzemajo 83 % besedila.

Tako se postavlja vprašanje, zakaj se narodnozabavna besedila niso nikoli uvrščala med umetnostna oziroma zakaj je Prešernova pesem klasificirana kot pesniška umetnina, izbrana narodnozabavna besedila pa (še) ne? Če pogledamo samo z vsebinskega zornega kota, je Prešeren v baladi združil tematiko in motiviko valčkov s polkami – šaljivost in vedrost je spojil s tragičnim koncem. Izstopa tudi dolžina pesmi; povprečna skladba je namreč dolga 3 minute, zato ima pesem največ pet kitic, če pa bi želeli uglasbiti vso Prešernovo pesem, bi potrebovali kar nekaj minut več – razen z zelo hitrim tempom izvajanja, kar pa za stopnjevanje napetosti ne bi bilo ustrezno. Vendar dolžina pesmi ne more biti tisto merilo, ki določa, ali je besedilo vredno umetniške klasifikacije – tudi Prešeren je pisal pesmi, ki niso bile “maratonsko” dolge; primer sta pesmi *Kam?* ali pa *Pevcu*.

Očitna razlika se opazi tudi pri stopici. V narodnozabavnih besedilih sem imela veliko težav pri določanju le-te, saj stopica (večinoma) ni urejena ali enotna, pri Prešernu pa je stopica urejena in klasična, kar omogoča tudi tekoče branje in lažjo interpretacijo besedila.

Obravnavana narodnozabavna besedila imajo tako kot Prešernova balada stilno zaznamovane besede ter besede s stilno zaznamovanim mestom naglasa – in če se spomnimo, pridejo le-te prav pesnikom. Glede na to bi torej besedila z besedami, ki imajo stilno zaznamovano mesto naglasa, lahko uvrstili med umetnostna. In katera besedila bi potem lahko bila po tem merilu umetnostna? Vsi valčki: *Čebelar*, *Mama*, *Belo obleko si že nosila*, *Prstan zvestobe* in *Da spočijem se na tvoji rami* ter polki *Ena po domače* in *Ta zadn direndaj*. Glede na to, da ima Prešeren zaznamovan tudi besedni red, lahko izmed teh pesmi naredimo še ožji izbor in poskusimo določiti, katera pesem izmed teh bi bila še bližje umetnostnemu besedilu: *Čebelice*, *Belo obleko si že nosila* ter *Da spočijem se na tvoji rami*. Naslednji kriterij pa je lahko še vsebinski – ali ima besedilo globlje sporočilo? Za vsa tri besedila lahko to potrdimo. Po zastavljenih in primerjanih kriterijih smo torej našli vsaj tri narodnozabavna besedila, ki bi jih lahko takoj uvrstili med umetnostna besedila.

4.3 Med umetnostjo in neumetnostjo – po analizi besedil

Na koncu se dotaknimo še vmesnega prostora, ki nas nagovarja že v naslovu diplomskega dela: kam torej spadajo narodnozabavna besedila? Resnično bi nekatera lahko uvrstili med umetnost in neumetnost.

Po tipologiji zvrsti, s katero si lahko pomagamo za lažje določevanje umetnostnih oziroma neumetnostnih besedil, bi narodnozabavna besedila razvrstili tako: glede na socialne zvrsti besedila valčkov uporabljajo knjižni zborni jezik, medtem ko besedilopisci polk posegajo tudi po narečnih govorih (polka *Življenje so ene štenge*), osrednjeslovenskem pogovornem jeziku ter tudi slengu (polka *Ena po domače*). Pri funkcijskih zvrsteh bi vsa besedila obravnavanih pesmi lahko uvrstili k umetnostnemu jeziku, saj se uporabljajo zgolj za estetski užitek, torej ne opravljajo nobene druge funkcije kot le estetsko. Prenosnik je pri obravnavanih pesmih primarno govorni oz. péti, torej namenjen poslušanju, ne branju. Glede na časovne zvrsti pa se kaže zanimiva razdvojenost. Tako med besedili najdemo takšna, ki uporabljajo sodobni jezik brez kakršnih koli posebnosti (npr. v polki *Iskal sem in našel*), zelo veliko pa je takšnih, ki v pesmih uporabljajo arhaizme in s tem zastarel, pretekli jezik (npr. v polki *Ta zadn direndaj*). S tem poudarjajo domačijskost ter preteklost, ki jo opevajo v pesmih, vendar pa nekateri s pretirano uporabo zaznamovanih besed kmalu zapadejo v drugo skrajnost, ki privede do popačenosti in tako pesem ne deluje več pristno, marveč izumetničeno (polka *Ena po domače*). Pri mernostnih zvrsteh vedno izberemo vezano besedo, saj so obravnavana besedila navsezadnje pesemske oblike z metričnimi elementi, ki pa večinoma niso kompleksno zgrajeni – rime so največkrat zaporedne, stopica pa skoraj nikjer (razen pri polki *Iskal sem in našel*) ni urejena in je zato težje določljiva.

In kje najdemo razlike z obravnavano Prešernovo balado?

Pesem *Povodni mož* uporablja osrednjeslovenski knjižni jezik 19. stoletja, ki je podoben današnjemu pokrajinsko pogovornemu jeziku; glede na namen je to umetnostni jezik. Prenosnik je tu pisni, glede na časovnost pa je (z današnjega vidika) jezik zastarel, v času, ko je bila pesem objavljena, pa je bil seveda sodoben. Prav tako je to vezana beseda – govorimo namreč o liriki. Tako najdemo edino razliko med narodnozabavnimi besedili ter Prešernovo balado v prenosniku – ta je v narodnozabavnih pesmih prvotno govorni in péti, v Prešernovi baladi pa pisni. Toda ne smemo pozabiti, da je ta balada napisana tudi za recitiranje, torej za branje na glas – za govorni prenosnik – prav tako pa je možna uglasbitev balade. Načeloma

tako glede na tipologijo zvrsti ne najdemo večjih razlik, zato lahko rečemo, da so narodnozabavna besedila prav tako umetnostna, a manj zapletena, tako vsebinsko kot verzološko namenjena predvsem zabavi, a lahko glede na izvedeno primerjavo delno spadajo v enako zvrst kot poezija. Obstaja pa še en pomemben kriterij, ki loči dobra umetnostna dela od slabih oz. kakovostne skladbe od nekakovostnih – kanoniziranost. S tega vidika lahko ob bok Prešernovi baladi uvrstimo Slakove *Čebelice*, ki so v narodnozabavnem svetu priznane kot zimzelene.

4.4 Potrditev hipoteze 2

Tako lahko potrdimo hipotezo, da smemo vsaj nekatera narodnozabavna besedila uvrščati delno tudi med umetnostna. Narodnozabavna besedila torej izpolnjujejo vse kriterije, po katerih lahko določamo umetnostna besedila. Prav tako kot Prešernovi baladi smo jim določili stopico, rimo, našli smo besede s stilno zaznamovanim mestom naglasa, stilno zaznamovane besede, naredili smo vsebinsko analizo itd. Tudi glede na zvrstnost ustrezajo kriterijem umetnostnega besedila. Vendar pa med dejanskimi umetnostnimi besedili ter narodnozabavnimi besedili obstaja samo ena velika razlika, ki pravzaprav onemogoča narodnozabavnim besedilom, da bi bila brez težav uvrščena med umetnostna – in ta je, da ta besedila v polnosti funkcionirajo šele z glasbo, kar pa za pesmi, ki so že v začetku napisane ter mišljene za poezijo, ni potrebno, saj so z glasovnimi in jezikovnimi figurami že same zaokrožene in tako “samozadostne”. Prav tako se umetnostna in narodnozabavna besedila razlikujejo tudi po vsebini – slednja so namreč večinoma lahkotnejša, kar zaznamo predvsem v besedilih polk, medtem ko lahko med besedili valčkov najdemo tudi primere, ki izstopajo in se bližajo umetnostnim (npr. valček *Mama*, katerega avtor besedila je slovenski pesnik, Tone Pavček), kljub temu pa vsebinsko večinoma ne dosegajo standardov klasične književnosti. Upoštevati pa moramo tudi “kanoniziranost” narodnozabavnih skladb – katere skladbe so torej zimzelene, saj je tudi to pomemben kriterij pri primerjavi umetnostnih besedil z besedili narodnozabavnih pesmi. V tem primeru ne gre zanemariti dejstva, da je Ansambel Lojzeta Slaka oziroma sam Lojze Slak lahko enakovredno obravnavan kot npr. France Prešeren – z ozirom na to, da sta bila uspešna vsak na svojem področju.

4. Zaključek

V diplomskem delu smo s pomočjo glasoslovne analize preučevali slovenska narodnozabavna besedila. V teoretičnem delu smo najprej raziskali razvoj narodnozabavne glasbe ter njeno umeščenost v družbeni prostor in morebitno stigmatizacijo tako same zvrsti glasbe kot tudi njenih uporabnikov. Nadalje smo na kratko opisali definicijo umetnosti ter zaradi potreb v raziskovalnem delu opisali tudi metrična merila, ki smo jih v praktičnem delu uporabljali v okviru analize samih besedil, ter zapisali nekaj besed o slovenskem naglasu. Sledil je raziskovalni del, kjer smo najprej pojasnili izbor narodnozabavnih besedil za potrebe glasoslovne analize, nato pregled glasbenih lestvic, s katerih smo izbrali ustrezne skladbe in jih nato razvstili v dve skupini, in namreč med valčke in polke. V okviru teh dveh skupin smo nato izvedli analizo izbranih besedil. V začetku smo si postavili hipotezo (Hipoteza 1), da med polko in valčkom obstajajo jezikovne razlike, ter jo tudi potrdili. V valčkih se namreč pojavlja več stilno zaznamovanih besed (npr. gôra -é, sôlza solzámi, mêja mejá ...) kot pa v polkah (npr. nagájati nagajála), saj le-te prinašajo v pesmi občutek blagozvočnosti, zato so te besede tudi večkrat uporabljene v valčkih (2 %) kot pa v polkah (1%). Se pa v valčkih sploh ne pojavljajo redukcije, medtem ko jih imamo v polkah veliko število – v polki *Ena po domače* se pojavi kar 20 različnih reduciranih besed (s ponovitvami refrenov skupaj 32), skupaj pa imamo v polkah 29 različnih reduciranih besed. Prav tako najdemo v polkah veliko besedja, ki je po *SSKJ* označeno s stilnimi kvalifikatorji (npr. nižje pogovorno), medtem ko se to v valčkih ne dogaja. Tudi po vsebinski plati obstajajo razlike – valčki opisujejo resnejše teme, motive, medtem ko so polke vedrejšje in bolj šaljive.

Druga hipoteza (Hipoteza 2), ki smo jo (delno) potrdili, pa je bila, da lahko narodnozabavna besedila štejemo k umetnostnim in jih lahko primerjamo s poezijo. Za potrditev te hipoteze smo na enak način kot prej narodnozabavna besedila analizirali kanonizirano poezijo, in sicer Prešernovo balado *Povodni mož*, ter ugotovitve primerjali z ugotovitvami iz analize narodnozabavnih besedil. Res smo narodnozabavna besedila ter Prešernovo balado obravnavali na enak način in pri obeh določili stopico, rime ter opravili glasoslovno analizo, vendar smo na koncu ugotovili, da bi narodnozabavna besedila le pogojno lahko uvrstili med umetnostna. Lahko se berejo kot pesem, vendar pa bodo v polnosti zaživela šele v sozvočju z glasbo: »Besedilo torej živi v simbiozi z melodijo in opravlja svoje poslanstvo« (Sivec 2012: 365). Tu lahko torej najdemo položaj narodnozabavnih besedil: točno med umetnostjo in neumetnostjo – besedilo deluje kot umetnostno, vendar poleg tega opravlja tudi svojo

funkcijo, ima nek namen, ki pa očitno ni samo estetski, kot je to pri umetnosti. Prav tako so narodnozabavna besedila originalno namenjena poslušanju, zato lahko rečemo, da se v prenosniški zvrsti nagibajo h govorjenemu jeziku, umetnostna besedila pa funkcionirajo predvsem v pisnem in tudi v govornem prenosniku. Poezija je namreč že v začetku napisana kot samostojna in avtonomna enota, medtem ko narodnozabavna besedila sama po sebi ne dosegajo enakega učinka kakor pa skupaj z glasbo. Zato lahko naredimo naslednji zaključek: narodnozabavnim besedilom lahko določamo enake literarnovedne vrednosti ter opravljamo enake jezikovne analize kot umetnostnim, vendar kljub temu ta besedila ne dosegajo literarnovednih in jezikovnih meril, ki bi jih uvrščala med (visokokakovostno) umetnostna. Seveda pa se zavedamo, da mora tudi literarna umetnost ločiti zrnje od plev in da vsaka t. i. poezija še ni vrhunec umetnosti, enako pa velja za narodnozabavna besedila: vsako besedilo samo po sebi samo zaradi zaznamovanosti z oznako narodnozabaven ni nujno slabo, prav tako pa obstajajo izjeme, ki lahko celo prekašajo določene produkte (novodobne) poezije. V tem primeru je smiselno vrednotenje z vidika trivialne literature – določena besedila, ki smo jih obravnavali, so bila med analizirana izbrana zgolj iz tega razloga, ker so bila popularna oz. množično poslušana, torej trivialna, druga pa so z glasoslovno in metrično analizo upravičila potencialno uvrščanje med umetnostna besedila.

Sicer pa razliko med narodnozabavnimi besedili in poezijo najbolje opisujeta citata Miklavža Kureta: »Ali moremo primerjati in določati višjo ali manjšo ceno kiparju ali slikarju? Vsak od obeh ustvarja v svojem območju. Kipar ne bo slikal in slikar ne bo klesal. /.../ Vsak utegne biti velik v svojem svetu« (Šali 1943: 10).

Zatorej lahko sklenemo, da primerjati dve različni stvari ni enakovredno. Primerjava je nujna v isti zvrsti, torej primerjava narodnozabavnih besedil z narodnozabavnimi besedili ter primerjava poezije s poezijo. Šele tam se pokažejo razlike in so lahko merila določanja enakovredna ter standardizirana in objektivna. Vsekakor pa bi bil izbor najboljših iz vsake zvrsti zanimiv za primerjanje med sabo. Kdo ve, morda pa bi lahko na predlaganih primerih resnično ugotovili možnost prehajanja iz ene zvrsti v drugo.

5. Literatura

ARISTOTEL: *Poetika*. Prevod [uvod in opombe] Kajetan Gantar. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1959.

ARISTOTEL: *Poetika*. Prevod [uvod in opombe] Kajetan Gantar. Ljubljana: Študentska založba, 2012.

Aleksander BJELČEVIČ: Verz in kitica v popularni glasbi od srednjega veka do metala, punka in rapa. *40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2004. 124–150.

Maja BRAČIKA PIŠČANEC: *Primerjava besedil na festivalih Slovenska popevka, Slovenski šanson in Ritem duha*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2008.

Igor CVETKO: *Zvoki Slovenije: Od ljudskih godcev do avsenikov*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2007.

Miha DEBEVEC: *Nadgradnja tradicionalnega pristopa v igranju na diatonično harmoniko*. Diplomsko delo. Rakitna: Fakulteta za družbene vede UL, 2003.

Miran HLADNIK: *Trivialna literatura*. Ljubljana: DZS, 1983.

Mateja HRIBAR: *Besedila v narodnozabavni glasbi s poudarkom na festivalu Slovenska polka in valček*. Diplomsko naloga. Kal pri Dolah: Filozofska fakulteta UL, 2004.

Matjaž KMECL: *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Založba M & N, 1996.

Andreja KOKOL: *Besedila popevk na festivalu Melodije morja in sonca*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2009.

Janko KOS [et. al.]: *Literatura: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009.

Janko KOS: *Lirika*. Ljubljana: DZS, 1993.

-----: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS, 2001a.

-----: *Svet književnosti I*. Maribor: Založba Obzorja, 2001b.

Maja KOVAČ: *Namigovanje na spolnost v slovenski narodnozabavni glasbi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede UL, 2008.

Zmaga KUMER: *Slovenska ljudska pesem*. Ljubljana: Slovenska matica, 2002.

-----: *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana, ZRC SAZU, 1996.

Anton OCVIRK: *Literarno delo in jezikovna izrazna sredstva*. Ljubljana: DZS, 1981.

Barica MARENTIČ POŽARNIK: *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS, 2003.

Urška PRITRŽNIK, Tina MATOZ: *Primerjava sodobnih in »klasičnih« narodnozabavnih besedil s stališča slovenskega naglasa*. Seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2007.

Dimitrij RUPEL: *Literarna sociologija*. Ljubljana: DZS, 1982.

Igor SAKSIDA: *Bralni izzivi mladinske književnosti*. Domžale: Izolit, 2005.

Ivan SIVEC: *Pod cvetočimi kostanji*. Kamnik: ICO, 2012.

-----: *Tisoč najlepših besedil: Slovenija – zibelka narodnozabavne glasbe*. Kamnik: ICO, 2002.

Jože SKAZA: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010.

Andrej E. SKUBIC: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba, 2005.

Vera SMOLE: *Narečne skupine – pregled*. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2004.

-----: *Vokalizem, naglas, konzonantizem*. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2001.

Marko SNOJ: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1997.

Marko STABEJ: *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko, 2010.

Marija STANONIK: *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS, 1999.

Simona STRAŠNIK: *Nastanek in razvoj narodno-zabavne glasbe v kulturnozgodovinskem kontekstu na Slovenskem*. Diplomski seminarski naloga. Maribor: Filozofska fakulteta UM, 2010.

Igor STRAVINSKI: *Glasbena poetika*. Ljubljana: Nova revija, 1997.

Severin ŠALI: *Peli so jih mati moja*. Ljubljana: Zadržna tiskarna v Ljubljani, 1943.

Cvetka ŠERUGA PREK, Emica ANTONČIČ: *Slovenska zborna izreka: priročnik z vajami za javne govorce*. Maribor: Aristej, 2003.

Hotimir TIVADAR: Regionalna (in socialna) različnost slovenskega (knjižnega) jezika v zgodovini in sedanjosti. *Globinska moč besede*. Maribor: Mednarodna založba oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2011.

-----: Kaj je prav in kaj resnično (prav) v slovenskem govoru?. *40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Zbornik predavanj*. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2004. 172–178.

Jože TOPORIŠIČ: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992.

-----: *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba Obzorja, 1978.

-----: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja, 2004.

----- *Stilnost in zvrstnost*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2008.

Silva TRDINA: *Besedna umetnost II*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1981.

Primož VITEZ: Fonemski hibrid ali varianta dveh fonemov: samoglasnik v rimi večer/papir. *SLAVIFON Slovenija 2012 : Zbornik povzetkov*. Ur. Hotimir Tivadar. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko, Filozofska fakulteta UL, 2012. 28.

Franc ŽAGAR: *Slovenska slovnica za vsak dan*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2010.

6. *Viri*

Ansambel Slapovi: http://www.dogaja.se/znani-slovenci/3818/ansambel_slapovi/ (zadnjič videno 15. 10. 2013)

Facebook. Ansambel Toneta Rusa:

<https://www.facebook.com/pages/Ansambel-Toneta-Rusa/171312910571> (zadnjič videno 21. 9. 2013)

France Prešeren. Povodni mož: http://www.preseren.net/slo/3_poezije/27_povodni.asp (zadnjič videno 11. 5. 2013)

Narodnjak, spletni portal o narodnozabavni glasbi:

<http://www.narodnjak.si/aktualno/novice/ansambel-kolovrat-z-novimi-motorji> (zadnjič videno 23. 9. 2013)

Projekt slovenščina. Naglasni tipi samostalnikov:

http://www.s-sers.mb.edus.si/gradiva/w3/slo/072_nasglasni_tipi/01_index.html

<http://sl.wikipedia.org/wiki/Melodija> (zadnjič videno 5. 3. 2014)

Slovenija ima krila. Vilijan Bertok:

<http://www.slovenijaimakrila.pnv.si/?lang=&option=content&podrocje=8&id=137> (zadnjič videno 14. 10. 2013)

Slovenski glasbenoinformacijski center. Anton Gričnik:

<http://www.sigic.si/?mod=search&action=avtor&id=1870>

Spletna izdaja Slovarja slovenskega knjižnega jezika: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (zadnjič videno 5. 6. 2014)

Spletna izdaja Slovenskega pravopisa 2001: <http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html> (zadnjič videno 6. 3. 2014)

Spletna stran Ansambla Svetlin: <http://www.ansambelsvetlin.com/> (zadnjič videno 6. 4. 2013)

Spletna stran dnevnika Svet24:

<http://svet24.si/clanek/52f9cdf766166/ljubi-ljubi-ljubi-v--domaci--priredbi> (zadnjič videno 4. 6. 2014)

Spletna stran o Lojzetu Slaku: <http://www.lojzeslak.com/> (zadnjič videno 6. 4. 2013)

Spletna stran pevcia Stanka Petriča: <http://www.stankopetric.si> (zadnjič videno 6. 4. 2013)

Spletna stran skupine Čuki: <http://www.cuki.si> (zadnjič videno 6. 3. 2014)

Spletna stran skupine Malibu: <http://www.malibu.si/> (zadnjič videno 6. 3. 2014)

Spletna stran skupine Vera & Originali: <http://vera-originali.eu> (zadnjič videno 14. 10. 2013)

Spletna stran Založbe kaset in plošč RTV Slovenija:

http://zkpprodaja.si21.com/sl/Glasba_za_otroke/JANEZ_BITENC_MAVRICA-100_NAJLEPSIH_OTROSKIH_PESMIC/ (zadnjič videno 17. 1. 2014)

Spletna stran založbe Zlati zvoki. Šentjurski muzikantje:

<http://www.zlatizvoki.com/novica.asp?noviceid=8> (zadnjič videno: 6. 4. 2013)

Spletni članek o Tonetu Rusu:

<http://www.golica.si/tone-rus> (zadnjič videno 21. 9. 2013)

Spletni iskalnik Google: <http://www.google.si> (zadnjič videno 6. 6. 2014)

Spletni Napovednik:

http://www.napovednik.com/dogodek71785_zlati_muzikanti_ansambel_bum_in_posebni_gost_toni (zadnjič videno 23. 9. 2013)

Združenje SAZAS, združenje skladateljev in avtorjev za zaščito avtorske in sorodnih pravic Slovenije: <http://www.sazas.org/baza-avtorjev-in-del/lestvice-najveckrat-predvajanih-skladb.aspx> (zadnjič videno 19. 11. 2012)

Življenjepis Tonija Gašperiča:

<http://www2.arnes.si/~ssnmcr9/dijaki/Spletna/5.skupina/tonigasperic.htm> (zadnjič videno 30. 11. 2013)

Youtube: <http://www.youtube.com/> (zadnjič videno 6. 3. 2014)

Wikipedija, spletna enciklopedija. Lojze Slak: http://sl.wikipedia.org/wiki/Lojze_Slak (zadnjič videno 6. 4. 2013)

Wikipedija, spletna enciklopedija. Metrika:

http://sl.wikipedia.org/wiki/Metrika_%28knji%C5%BEevnost%29 (zadnjič videno 10. 12. 2013)

Wikipedija, spletna enciklopedija. Narodnozabavna glasba:

http://sl.wikipedia.org/wiki/Narodnozabavna_glasba (zadnjič videno 2. 6. 2014)

Wikipedija, spletna enciklopedija. Tone Pavček.

http://sl.wikipedia.org/wiki/Tone_Pav%C4%8Dek (zadnjič videno 6. 3. 2014)